

Räsymatto perinteen ja muutoksen puristuksessa

Tapaustutkimus Eija Rasinmäen matoista 1970–2011

Helsingin yliopisto
Käyttätymistieteellinen tiedekunta
Opettajankoulutuslaitos
Pro gradu -tutkielma
Käsityötiede
03/2012
Johanna Autio

Ohjaaja: Kirsti Salo-Mattila

Sisällys

1	JOHDANTO	1
2	TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT	2
2.1	Eija Rasinmäen matot tutkimuskohteena.....	2
2.2	Lähestymistapa ja tutkimusmenetelmät	3
2.2.1	Tapaustutkimus ja historiallinen tapaustutkimus.....	3
2.2.2	Haastattelu	6
2.2.3	Dokumenttianalyysi	9
2.2.4	Esinetutkimus.....	10
2.2.5	Tutkimuksen viitekehys	14
2.3	Tutkimuskysymykset ja tutkimuskenttä	15
2.4	Tutkimuksen kulku	16
3	EIJA RASINMÄKI JA HÄNEN YRITYKSENSÄ.....	19
4	PERINTEINEN RÄSYMATTO.....	26
4.1	Perinne	26
4.1.1	Perinteinen suomalainen tyyli.....	27
4.1.2	Perinne nykytekstiilien suunnittelussa	29
4.1.3	Perinne ja muutos amerikansuomalaisten räsymatoissa	31
4.1.4	Perinteen merkitys.....	33
4.2	Räsymatto.....	35
4.2.1	Räsymaton varhaisia vaiheita.....	35
4.2.2	Mattojen ominaisuudet	37
5	MARKKINAT JA TALOUS.....	39
5.1	Trendit	40
5.1.1	Sisustustrendejä 1970-luvulta nykypäivään	40
5.1.2	Mattotrendit	43
5.2	Muutoksia markkina- ja kilpailutilanteessa.....	47
5.3	Yrityksen talous	51
5.4	Markkinointi ja brändit.....	56
5.4.1	Rasinmäen matot lehtileikkeissä	56
5.4.2	Brändit.....	60
6	RASINMÄEN MATTOJEN SUUNNITTELU- JA VALMISTUSPROSESSI..	63
6.1	Suunnittelun lähtökohdat kutomoyrityksessä	63

6.2	Suunnittelu	64
6.2.1	Oma tyyli ja suunnittelun tavoitteet	64
6.2.2	Suunnittelumenetelmät.....	65
6.2.3	Suunnittelun rytmi.....	68
6.2.4	Nykytilanne.....	69
6.3	Laitteet	70
6.4	Materiaalit.....	74
6.5	Työntekijät.....	76
7	KEHITYSVAIHEITA.....	78
7.1	Loimaan aika 1970–1978 – värejä ja epäsymmetristä raitaa	78
7.2	Oitin alkuaika 1979–1983 – yksinkertaista ja vaaleaa	83
7.3	Menestyksen aika 1984–1989 – selkeää ja graafista	89
7.4	Lama-aika 1990–1995 – pystyraiditusta ja symmetriaa.....	94
7.5	Hiljainen aika 1996–2003 – boordityyliä ja romantiikkaa.....	96
7.6	Intian aika 2004–2011 – luontotyyliä ja Kalevalaa.....	98
8	POHDINTAA	101
8.1	Yhteyksiä perinteiseen räsymattoon.....	101
8.2	Muutosagentteja.....	104
8.3	Perinteen ja modernin yhdistämisestä.....	109
8.4	Tutkimuksen arviointia.....	111
	LÄHTEET	115
	LIITE	123

TAULUKOT

Taulukko 1: Mattojen ja mattomallien määrien jakautuminen kehityskausittain ..	9
Taulukko 2. Rasinmäen mattojen hintojen kehitys.....	55

KUVIOT

Kuvio 1. Esineen olemus ja siihen vaikuttavia sisäisiä tekijöitä (Silpala 1991, 53)	10
Kuvio 2. Perinneviestin holistinen rakennusmalli (Korhonen 1999, 64)	13
Kuvio 3. Tutkimuksen viitekehys.....	14

"Näin pitkän tien edessäni.
Nyt tiedän mitä minun
tulee tehdä elämässäni.
Se on luovaa ja kaunista:
se on Räsymatto!

Uudistan perinteisen maton niin,
että se sopii vaativaankin
sisustamiseen ja sille tulee
myös arvostusta"

- Eija Rasinmäki

1 Johdanto

Räsymattoja on kudottu Suomessa jo yli kahdensadan vuoden ajan, ja niistä on tullut erottamaton osa suomalaista kansanperinnettä. Enää ei monella ole mahdollisuutta pitää kangaspuita kotonaan, mutta räsymattoja käydään edelleen kutomassa käsi- ja taideteollisuusyhdistysten käsityökeskuksissa ja kansalaisopistojen kursseilla.

Nyt 2010-luvulla matto kuitenkin yleensä ostetaan kaupasta. Myös räsymatto on löytänyt markkinapaikkansa, ja Suomessa toimii edelleen niitä valmistavia mattokutomoita. Eija Rasinmäki on vaikuttanut alalla jo vuodesta 1970 lähtien. Hän on kehittänyt suomalaista räsymattoperinnettä, ja hänen tavoitteenaan on ollut uudistaa suomalaista perinnemattoa niin, että se sopii vaativaankin sisustamiseen. Tämä on tutkimusmielessä mielenkiintoista, sillä kulttuuri kehittyy vanhan ja uuden kohdatessa.

Eija Rasinmäen toiveena on räsymaton arvostuksen uusi nousu. Paikoitellen ulkomailla näin on myös käynyt ja uudistettu räsymatto on saanut designtekstiilin aseman. Nyt Rasinmäki kuitenkin kokee, että suomalainen mattoperinne on suurten muutosten keskellä ja perinnetyö ehtymässä – mattojen kudonta harastuksena jatkuu edelleen, mutta räsymattoja kutovat mattokutomot ovat Suomesta katoamassa. Hän toivoi mattojaan tutkittavan, jotta tätä katoavaa työtä taltioitaisiin. Aihe on sikälikin ajankohtainen, että Taito-group, Käsi- ja taideteollisuusliitto Taito ry:n ja alueellisten käsi- ja taideteollisuusyhdistysten muodostama valtakunnallinen palvelu- ja asiantuntijajärjestö, on julistanut vuoden 2011 mattovuodeksi.

Tutustuttuani Rasinmäkeen minua alkoi kiehtoa tämä uuden ja vanhan yhdistämisen teema: miten perinne, mutta toisaalta myös moderni muotokieli näkyvät Rasinmäen matoissa? Miten näiden kahden yhdistäminen onnistuu, ja miten matot edelleen viestivät perinteestä? Tutkimuksessani lähestyin Eija Rasinmäen mattoja historiallisen tapaustutkimuksen hengessä. Otin tehtäväkseni selvittää, millaisia ne ovat olleet ja miten ne ovat syntyneet ja muuttuneet vuosikym-

menten saatossa. Muutoksia ymmärtääkseni tarkastelin myös sitä ympäristöä, jossa mallit ovat syntyneet. Tarkastelujen pohjalta pohdin, mikä matoissa on pysynyt samana, mikä on uutta ja miten nämä elementit suhtautuvat toisiinsa. Aineistona käytin mahdollisimman monipuolisesti Rasinmäen kutomosta löytyvää materiaalia: Rasinmäen mattoja, kuvia ja esitteitä matoista ja mallistoista sekä hänen aiheesta keräämiään lehtijuttuja vuosien varrelta. Lisäksi haastatelin Rasinmäkeä. Näihin aineistoihin olen perehtynyt tarkemmin, mutta käytin myös muuta, varsinaista aineistoa tukevaa materiaalia: värikarttoja, kudemateriaaleja, mattojen näytepaloja, lehdistötiedotteita ja mainoksia, luonnoksia, hintataulukkoja, sekä Rasinmäen suunnitteluprosessista kertovaa videota.

2 Tutkimuksen lähtökohdat

Useamman aineiston käyttö on yksi triangulaation muoto. Triangulaatio tarkoittaa tutkittavan ilmiön lähestymistä monelta eri suunnalta monimenetelmällisesti, erilaisia teoreettisia selitysmalleja tai useita rinnakkaisia aineistoja käyttäen. Näin voidaan parantaa tutkimuksen luotettavuutta, ja saada aiheesta syvempää tietoa. (Anttila 1996, 171.) Koska tällainen historiallisen tapaustutkimuksen tutkimusprosessi on monivaiheinen ja polveilevasti etenevä, selitän tässä alussa tarkemmin, mitä tutkin ja miten toteutin tutkimukseni.

2.1 Eija Rasinmäen matot tutkimuskohteena

Taiteilija Eija Rasinmäki perusti oman kutomonsa, Kutomo Rasinmäki Ky:n, vuonna 1970 Loimaalle ja otti tehtäväkseen uudistaa perinteisen suomalaisen räsymaton aikakaudelle sopivaksi. Aluksi yrityksessä kudottiin käsikangaspuilla vanhoja vaatteita ja kangaspaloja hyödyntäen, mutta kysynnän kasvaessa nämä pian vaihtuivat vanhoihin tehdaskäytössä olleisiin kutomakoneisiin ja tekstiilitehtaiden jätereunaan. Kutomo toimi Loimaalla kahdeksan vuotta, kunnes se vuonna 1978 muutti Hausjärven Oittiin, jossa toiminta on lamastakin huolimatta jatkunut tähän päivään asti. Mattoja kudotaan tilaustyönä käsin. Oitin kutomon lisäksi Rasinmäen suunnittelemaa mattoja valmistettiin tehtaassa Portugalissa vuosina 1985–1991 ja Intiassa vuodesta 1992 lähtien. Näitä Intiassa valmistettuja mattoja voi tänäkin päivänä ostaa sisustustekstiilejä myyvistä tavarataloista.

Tässä tutkimuksessa keskityn tarkastelemaan Oitissa valmistettuja, käsinkudottuja mattoja. Menneiden vuosien malleja tutkin valokuvien, mallikansioiden ja mallipalojen avulla. Taustatietoa Rasinmäestä ja hänen matoistaan sain sekä haastattelemalla häntä että lukemalla hänen vuosien varrella keräämiään yrityksestä ja matoista kertovia lehtileikkeitä. Haastattelun avulla keräsin tietoa myös mattojen suunnittelu- ja valmistusprosessista, sekä Rasinmäen omista räsymattoon liittyvistä käsityksistä.

2.2 Lähestymistapa ja tutkimusmenetelmät

2.2.1 Tapaustutkimus ja historiallinen tapaustutkimus

Tapaustutkimuksessa, kuten muussakin laadullisessa tutkimuksessa, on yleensä tavoitteena tapauksen kuvailu. Tapaustutkimuksen aineistoksi kuitenkin riittää yksikin tapaus, esimerkiksi yksi henkilö, kylä tai organisaatio. Kyse ei ole tutkimusmetodista sinänsä, vaan eräänlaisesta lähestymistavasta tutkimukseen. Käytössä ei ole valmista menetelmäpakettia, vaan voidaan käyttää erilaisia tiedonkeruu- ja analyysitapoja. Olennaista on, että käsiteltävä aineisto muodostaa kokonaisuuden ja sen pohjalta voidaan päästä yksityiskohtaiseen ja intensiiviseen tietoon aiheesta. (Saarela-Kinnunen & Eskola 2010, 190; Merriam 1994, 29.)

Tapaustutkimuksen lähestymistapa on partikularistinen, kuvaileva ja heuristinen. Monipuolisia tietolähteitä käsiteltäessä hyödynnetään induktiivista päättelyä. Partikularistisuus tarkoittaa keskittymistä tiettyyn tilanteeseen, tapahtumaan, ohjelmaan tai ilmiöön. Kuvailevuus tai deskriptiivisyys viittaa tapauksen intensiiviseen kuvaukseen. Heuristisuus tarkoittaa sitä, että voidaan laajentaa tutkittavaa tapausta tai ilmiötä koskevaa tietoa, paljastaa uusia asioita tai syventää ymmärrystä. Induktiivisuus merkitsee, että yleistyksset, käsitteet ja hypoteesit muodostetaan aineiston sekä tutkimusaihetta rajaavan kontekstin pohjalta. (Merriam 1994, 27, 29–30.) Tutkimus on siis aineistolähtöistä.

Nämä määrittelyt sopivat hyvin omaan tutkimukseeni. Tutkimuskohteena on tietty, rajattavissa oleva tapaus. Samoin tutkimustyyppin tunnusmerkit täyttää useampien aineistojen ja menetelmien käyttö kokonaiskuvan muodostamiseksi.

Lähestyin tapausta aineistolähtöisesti: tutkimusongelmani hahmottui vasta perehdyttyäni aineistoon, ja se muuttui vielä hieman analyysin edetessä. Päätin antaa aineiston ohjata itseäni, jotta pystyisin saamaan siitä enemmän irti – kysymään siltä oikeat kysymykset. Merriamin (1994) mukaan dokumenttiaineistoa käytettäessä tutkijan joustavuus tutkimuskysymyksiä määriteltäessä on tärkeää: dokumenttien ja kysymyksenasettelun yhteensopivuus riippuu siitä. Tällainen joustava suhtautuminen on paikallaan etenkin laadullisissa tapaustutkimuksissa, joissa käytetään induktiivista päättelyä. (Merriam 1994, 130). Täysin puhtaasti pelkästään aineiston pohjalta tutkimus ei kuitenkaan ole syntynyt, vaan prosessi on edennyt aineiston ja teorian vuoropuheluna. Heuristinen ote näkyy siitä, että pyrin myös selittämään tapahtumia pelkän kuvaamisen sijaan. Koska tutkimukseni tapaus käsittää pitkän ajanjakson, voidaan myös puhua historiallisesta tapaustutkimuksesta.

Tapaustutkimuksessa ja historian tutkimuksessa on samoja piirteitä. Saarela-Kinnunen ja Eskola (2010, 191) ovat kirjoittaneet tapaustutkimuksen ja historian tutkimuksen suhteesta näin: ”Historiantutkimus taas poikkeaa tapaustutkimuksesta vain siinä, että sen keskiössä ovat menneet tapahtumat. Historiantutkimuksen voidaan ajatella olevan usein tyypillisesti tapaustutkimusta.” Erottavana asiana voidaan pitää sitä, että historiallisessa tutkimuksessa harvoin päästään käyttämään tutkimusmenetelmänä esimerkiksi haastattelua, sillä tutkittavat tapahtumat sijoittuvat menneisyyteen (Merriam 1994, 23).

Yleensä historiallinen tapaustutkimus sisältää kuvauksen siitä, miten tapaus on muuttunut tai kehittynyt tutkittavan ajanjakson aikana. Se ei kuitenkaan ole pelkkä kronologinen kertomus tapahtumista, vaan tapausta ja nykytilaa pyritään myös ymmärtämään sen avulla. Jotta ymmärtäminen olisi mahdollista, tulee tutkia tapauksen historiallista kontekstia. Edelleen pyritään tapauksen holistiseen kuvaamiseen, mutta näin tehdään historiallisesta perspektiivistä käsin. (Merriam 1994, 38.) Stake (1995, 43) kirjoittaa kontekstin tutkimisen tärkeydestä. Hänen mukaansa on otettava mahdollisuuksien mukaan huomioon tapauksen ajallinen, paikallinen, historiallinen, poliittinen, taloudellinen, kulttuurinen, sosiaalinen ja henkilökohtainen konteksti. Eriksson ja Koistinen (2005, 7) huomauttavat vielä,

että tapauksen liittyessä yritykseen on kyseisen toimialan taloudellisten olojen tarkastelu myös tärkeä osa kontekstia.

Omassa tutkimuksessani pyrin kuvaamaan Rasinmäen mattojen syntykontekstia mahdollisimman tarkasti, jotta pystyisin ymmärtämään, miksi matoista on tullut juuri sellaisia kuin niistä on tullut ja mitkä tekijät ovat aiheuttaneet niissä muutoksia. Tavoitteenani oli ymmärtää ja selittää tutkimaani ilmiötä, ja siksi työni lukeutuukin Erikssonin ja Koistisen (2005, 11–14) määrittelemistä erilaisista tapaustutkimuksen suuntauksista juuri selittävän tapaustutkimuksen kategoriaan. Tapaustutkimuksen tavoitteena voisi vaihtoehtoisesti olla tiheän kuvauksen tuottaminen tai uusien teoreettisten mallien tai hypoteesien rakentaminen. Selittävä, prosessuaalinen tapaustutkimus pyrkii analyttiseen kuvaukseen prosessista, sen vaiheista ja tapahtumista sekä niiden välisistä suhteista (Dawson 1997, 402–404).

Historiallisen tapaustutkimuksen tutkimusmenetelmät muistuttavat historiatieteen tutkimustapoja. Metodina on historiallinen argumentaatio. Lähteinä käytetään monenlaista aineistoa, mutta Kalela (2002) muistuttaa, että aineisto, todistuskappaleet, ovat mykkiä kunnes tutkija pistää ne puhumaan. Vasta silloin niistä tulee tutkimuksen lähteitä. Todistuskappaleet ovat konkreettisia esineitä, mutta lähde on luonteeltaan abstrakti. Todistuskappaleista ei siis suoraan voi päätellä, mistä asiasta ne todistavat – tutkija määrittää sen omalla kysymyksenasettelullaan. (Kalela 2002, 95–96.) Tämän takia mietin pitkään sitä, mitä aineistolta kannattaisi kysyä.

Toisaalta on myös kehitetty erityisesti tapaustutkimuksiin soveltuvia analyysimenetelmiä. Luokittelun, kategorisoinnin, tyypittelyn ja teemoittelun lisäksi aineistosta voi esimerkiksi rakentaa aikasarja-analyyseja. Kronologisen aikasarjan avulla voidaan tarkastella tapahtumisen välisiä suhteita ajassa muotoutuvina ja muuttuvina. Näin voidaan esimerkiksi tarkastella joidenkin tapahtumien liittymistä toisiinsa. (Eriksson & Koistinen 2005, 30, 33.) Omassa tutkimuksessani hyödynsin aikasarja-analyysia rakentamalla kronologisen sarjan sekä Rasinmäen mattojen muutoksista, että niiden kontekstissa tapahtuvista muutoksista.

Näitä kronologisia aikasarjoja vertailemalla pyrin ymmärtämään matoissa tapahtuneita muutoksia.

Tapaustutkimusta on kritisoitu tulosten yleistettävyyden puutteesta, sekä tutkijan ja hänen informanttiansa subjektiivisuudesta. Keräystä aineistosta voidaan kuitenkin aineistolähtöisen analyysin kautta rakentaa ja tuoda esiin jotain yleisemmin kiinnostavaa. Tapaustutkimukseen liittyy yleistäminen käsitteellisellä tasolla, ellei uniikkia tapausta sitten pidetä niin arvokkaana, että se ansaitsee tulla kuulluksi ilman mitään yleistettävyyttä. Subjektiivisuudesta ei tapaustutkimuksessa silti täysin päästä eroon, sillä tutkijalla on valittavanaan niin paljon eri vaihtoehtoja tutkimuksen toteuttamiseen. Siksi kaikkien valintojen raportointi ja perustelu on tärkeää tutkimuksen luotettavuuden arvioimisen mahdollistamiseksi. (Saarela-Kinnunen & Eskola 2010, 190–191, 194.)

2.2.2 Haastattelu

Haastattelu sopii tutkimusmenetelmäksi, kun tutkitaan asenteita, mielipiteitä, kokemuksia tai havaintoja. Haastattelu on tutkijan ja vastaajan välistä keskustelua, joka voidaan käydä eri tavoin riippuen siitä, millaista tietoa halutaan. Strukturoitu haastattelu etenee edeltä käsin suunnitellulla tavalla, lomake- tai teemahaastattelussa pitäydytään rajattuihin kysymyksiin ja aiheisiin, ja syvähaastattelussa voidaan päästä syvälliseenkin pohdintaan aiheesta. (Anttila 1996, 230.) Joskus teema- ja syvähaastattelun väliin on vaikea vetää tarkkaa rajaa, sillä myös teemahaastattelussa voidaan käsitellä teemoja syvällisesti (Eskola & Vastamäki 2010, 29).

Omassa tutkimuksessani haastattelin Rasinmäkeä, sillä halusin saada hänen näkökulmansa esiin. Hän on ollut alalla jo yli 40 vuotta, joten hänellä on alasta paljon asiantuntijatietoa, joka voi tulla esiin vain sitä kysymällä. Käytin teemahaastattelua, sillä halusin käydä läpi tiettyjä asioita, mutta pitää haastattelutilanteen silti keskustelunomaisena. Teemahaastattelussa kysymysten tarkkaa muotoa ja järjestystä ei tarvitse määrätä, joten se sopi tarkoitukseeni.

Haastattelun aihepiirit eli teemat on kuitenkin päätettävä etukäteen. On useampia tapoja rakentaa teemahaastattelurunko: teemat voi keksiä intuitiivisesti, niitä

voi etsiä kirjallisuudesta tai johtaa teoriasta. Hyvä olisi käyttää näitä kaikkia keinoja mahdollisimman osuvien teemojen valitsemiseksi. Tärkeintä on kuitenkin pitää mielessä tutkimuskysymykset ja rakentaa haastattelu niin, että saadulla tiedolla voidaan vastata niihin. (Eskola & Vastamäki 2010, 28, 35.)

Itse perustin haastattelurunkoni alustavaan tutkimussuunnitelmaani sekä haastattelua ja haastattelurungon laatimista edeltäneeseen keskusteluun Eija Rasinmäen kanssa: tutustumiskäynnillä Oitin kutomossa kysyin, halusiko hän tuoda jotain tiettyä esille tutkimuksessa. Lisäksi kiinnitin huomiota siihen, mihin aiheisiin keskustelu luontaisesti tuossakin tapaamisessa ohjautui. Haastattelurunkoa luodessani olin jo lukenut aiheeseen liittyvää kirjallisuutta. En suoraan haakenut teemoja sieltä, mutta se on saattanut silti vaikuttaa ajatteluuni. Alustavassa tutkimussuunnitelmassani minulla oli tavoitteena tutkia Rasinmäen mattojen malleja ja niissä tapahtuneita muutoksia sekä niiden suhdetta perinteeseen ja trendeihin. Teemoiksi valikoituivat Rasinmäen henkilöhistoria ja yrityksen historia, yrityksen toiminta-ajatus, mattojen suunnittelu- ja valmistusprosessi, räsymatto sekä perinne ja trendit. Haastattelurunko koostui teemoista, ja niiden alle järjestetyistä apukysymyksistä (Liite 1).

Teemojen valinnassa tähtäsin siihen, että pystyin niiden avulla ymmärtämään yrityksen toimintaa sekä mattojen syntyprosessia eri aikoina, ja sitä kautta myös mattomalleissa tapahtuneita muutoksia. Koska kyseessä oli historiallinen tapaustutkimus, minun piti pystyä luomaan kuva siitä, mitä tutkimanani ajanjaksona on tapahtunut. Siksi henkilöhistoria ja yrityksen historia olivat tärkeitä. Rasinmäen henkilöstä keräsin paljon tietoa myös siksi, että suunnittelija on niin tärkeässä roolissa mattojen olemuksen muotoutumisen kannalta (myös esimerkiksi Silpalan mallissa kohta *ammattitaito*, ks. kuvio 1, ja Korhosen mallissa *yksilösektori*, ks. kuvio 2). Samasta syystä halusin hahmottaa taiteilijan käsityksiä räsymatosta. Ajattelin yksityiselämän tapahtumilla sekä suunnittelijan omilla mielikuvilla ja asenteilla voivan olla vaikutusta suunnitteluun ja sitä kautta mattojen olemukseen. Perinteen merkitys Rasinmäelle tuli vahvasti esille jo ensitapaamisella, joten päätin ottaa senkin mukaan, ajatellen sen olevan myös yksi ratkaiseva tekijä mattojen taustalla. Trendeistä halusin kysyä ikään kuin vertai-

lukohtana perinteelle ja myös perinteen uudistamista koskevan tutkimusintressini vuoksi.

Ensimmäiset haastattelut tapahtuivat Kutomo Rasinmäki Ky:n tiloissa Oitissa 11.5.2011 ja 31.5.2011, ja ne kestivät yhteensä neljä tuntia ja kolmekymmentäkahdeksan minuuttia (4h 38min). Nauhoitin haastattelut. Ensimmäisellä haastattelukerralla häiriötekijöitä ei juuri ollut, sillä haastattelupäivänä kutomolla ei ollut muita työntekijöitä paikalla. Toisella kerralla haastattelu jouduttiin keskeyttämään kaksi kertaa häiriötekijöiden vuoksi. Tämä ei kuitenkaan juuri haitannut, ja oli tärkeämpää että ensimmäinen haastattelukerta oli häiriötön: ennalta pääteytystä teema-alueista huolimatta annoin haastattelun ohjautua ja painottua niihin aiheisiin, joista haastateltavalla oli eniten sanottavaa. Toisella kerralla haastattelu pysyi enemmän teemarungon mukaisena, ja kysyin myös tarkentavia kysymyksiä ensimmäisen haastattelun jälkeen askarruttamaan jääneistä asioista.

Palasin 17.12.2011 tekemään vielä yhden haastattelun, jossa kävimme läpi analyysini tuloksia. Näin Rasinmäellä oli mahdollisuus kommentoida löydöksiä ja esittää omia mielipiteitään ja tarkentaa joitain asioita. Tämän lisäksi kysyin yrityksen taloudellisesta kehityksestä, sillä tämä tärkeä puoli oli jäänyt liian vähälle huomiolle ensimmäisissä haastatteluissa. Aiemmin kerätyn aineiston valossa talous alkoi näyttää yhä keskeisemmältä suunnittelua ohjaavalta tekijältä, joten yrityksen taloutta koskevia tietoja piti vielä tarkentaa. Tämän viimeisen haastattelun pituus oli kaksi tuntia ja seitsemän minuuttia (2h 07min), ja nauhoitin myös sen. Tähän haastatteluun en käyttänyt erillistä haastattelurunkoa, haastattelu sujui keskustelunomaisesti käydessämme edellä mainittuja teemoja läpi.

Näiden haastattelujen lisäksi olen saanut suullisia tiedonantoja myös muiden tapaamistemme yhteydessä, käydessämme läpi kuva-aineistoa ja kutomon tiloja sekä siellä vielä esillä olevia mattoja. Näistä olen kirjoittanut muistiinpanoja.

2.2.3 Dokumenttianalyysi

Dokumenttien analyysi sopii tutkimusmenetelmäksi, kun tutkitaan jotain jo tapahtunutta ilmiötä tai jonkin asian historiallista taustaa ja kehityskulkuja. Aineisto voi koostua julkaistuista teksteistä, arkistomateriaalista, kertomuksista, elämäntarroista, kirjeenvaihdosta, valokuvista, elokuvista, videonauhoinneista tai esineistöstä. (Anttila 1996, 239.) Koska oma tutkimukseni on historiallisesti suuntautunut, on dokumenttianalyysi siihen sopiva menetelmä.

Tämän tutkimuksen dokumentteja olivat käytössäni olleet valokuvat, esitteet ja lehtileikkeet, sekä muun muassa Rasinmäen suunnitteluprosessista kertova video, hintataulukot ja värikartat. Kuva-aineistoon päätyi usean tuhannen kuvan joukosta yli 500 kuvaa, joissa on kuvattu 542 erilaista mattoa. Tässä luvussa on mukana myös mattomallien erilaiset väritykset. Toisistaan poikkeavia malleja kuva-aineistossa on 182. Kuvia oli dioina, valokuvina, tulosteinä, kalvokuvina sekä digitaalisina kuvina. Taulukossa 1 olen kuvannut kuvamäärien jakautumista eri vuosille. Taulukko jakautuu kehityskausien mukaan, jotka olen perustanut myöhemmin esittämäni analyysiin.

Taulukko 1: Mattojen ja mattomallien määrien jakautuminen kehityskausittain

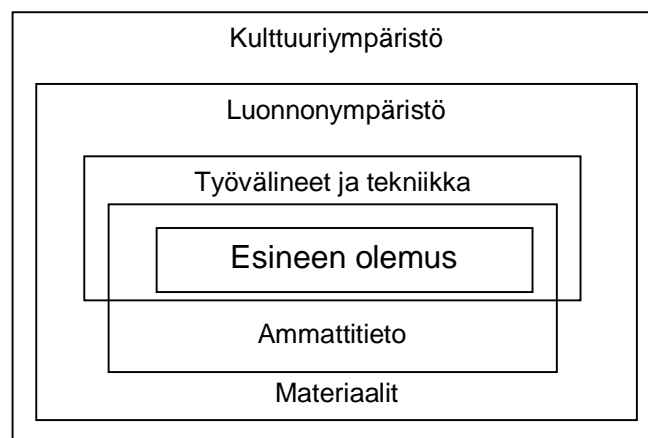
Kausi	Mattojen määrä kuvissa	Erilaisten mallien määrä
1970–1978	79	38
1979–1983	124	23
1984–1989	197	44
1990–1995	20	9
1996–2003	34	20
2004–2011	88	48
Yhteensä	542	182

Perehdyin tutkimuksessa tarkemmin myös Rasinmäen keräämiin lehtileikkeisiin. Lehtileikkeitä oli kolmessa kansiossa, sekä irtoleikkeinä yhteensä 103. Ensimmäiset Rasinmäen arkistossa olevat lehtileikkeet ovat vuodelta 1974, ja viimeinen vuodelta 2011. Kirjoituksia ei ole koko ajalta tasaisen paljon, vaan etenkin 1990-luvun lopulta niitä on vähemmän.

2.2.4 Esinetutkimus

Vaikka tutkimukseni aineistona ei pääasiallisesti ollutkaan konkreettisia esineitä, voidaan silti puhua esinetutkimuksesta – tutkinhan loppujen lopuksi esineiden, Rasinmäen mattojen kehitystä ja muutosta. Esineitä voidaan käyttää monenlais-
ten eri tavoin suuntautuvien tutkimusten aineistona. Esineellistä tutkimusaineis-
toa käytettäessä voidaan keskittyä esimerkiksi artefaktien ulkonäön, valmistus-
tekniikan tai käytön kuvailuun, tai esteettiseen ja tyylikausien mukaiseen tarkas-
teluun (Anttila 1996, 241).

Lisäksi voidaan tarkastella esineiden merkitystä käyttäjälle tai valmistajan niihin
liittämää viestiä, jolloin tutkitaan ihmisen ja esineen välistä suhdetta, tai esineen
sisäistä olemusta. Esineen olemukseen vaikuttavat materiaalit, valmistusmene-
telmät, valmistuksessa käytetyt työvälineet ja valmistukseen liittyvä tieto, sekä
luonnon- ja kulttuuriympäristö. (Silpala 1991, 53.)

Kuvio 1. Esineen olemus ja siihen vaikuttavia sisäisiä tekijöitä (Silpala 1991, 53)

Oma tutkimukseni suuntautuu esineen olemukseen, sillä en halunnut tyytyä pelkästään mattojen ulkonäön tarkasteluun tai tyylikausien vertaamiseen. Tuot-
teeseen liitetty tai siitä välittyvä viesti on olennainen osa esineen olemusta.
Myös Schoeser (2002,3) muistuttaa, ettei esinetutkimus ole vain ulkokohtaista
tarkastelua: hän kirjoittaa siitä arvojen näkökulmasta. Hänen mukaansa kaikki
esinetutkimus perustuu sille periaatteelle, että esineessä on tai se edustaa jo-
tain luontaista arvoa. Hän jakaa nämä arvot viiteen kategoriaan: paikallisiin, ar-
kistollisiin, esteettisiin, ikonografisiin ja hyötyarvoihin.

Paikallinen arvo liittyy artefaktin suhteeseen johonkin tiettyyn paikkaan ja aikaan – tai myös henkilöön, kulttuuriin, valmistajaan tai tapahtumaan. Esineen tai esinekokoelman avulla voidaan päätellä jotain tutkittavasta kohteesta. Siksi on tärkeää, että esine on tyypillinen tutkittavalle ajankohdalle, paikalle, kulttuurille jne. Usein käytetään aineistona kokoelmia ja inventoituja varastoja, jolloin saadaan kokonaisvaltaisempi kuva tutkittavasta ilmiöstä, kuin vain yhden esineen perusteella. Selvitettäessä paikallista arvoa pyritään vastaamaan kysymyksiin kuka, missä ja milloin. (Schoeser 2002, 4–5, 9.)

Arkistollista arvoa tutkiessa taas kiinnitetään huomio siihen, mitä on tehty ja miten. Arkistotiedon avulla voidaan myös tehdä päätelmiä esineiden suunnitteluun ja valmistamiseen tarvituista taidoista ja välineistä. Esineen arkistollinen arvo määräytyy sen mukaan, miten hyödyllinen se on jonkin valmistustekniikan tai terminologian 'määritelmänä'. (Schoeser 2002, 6, 9.)

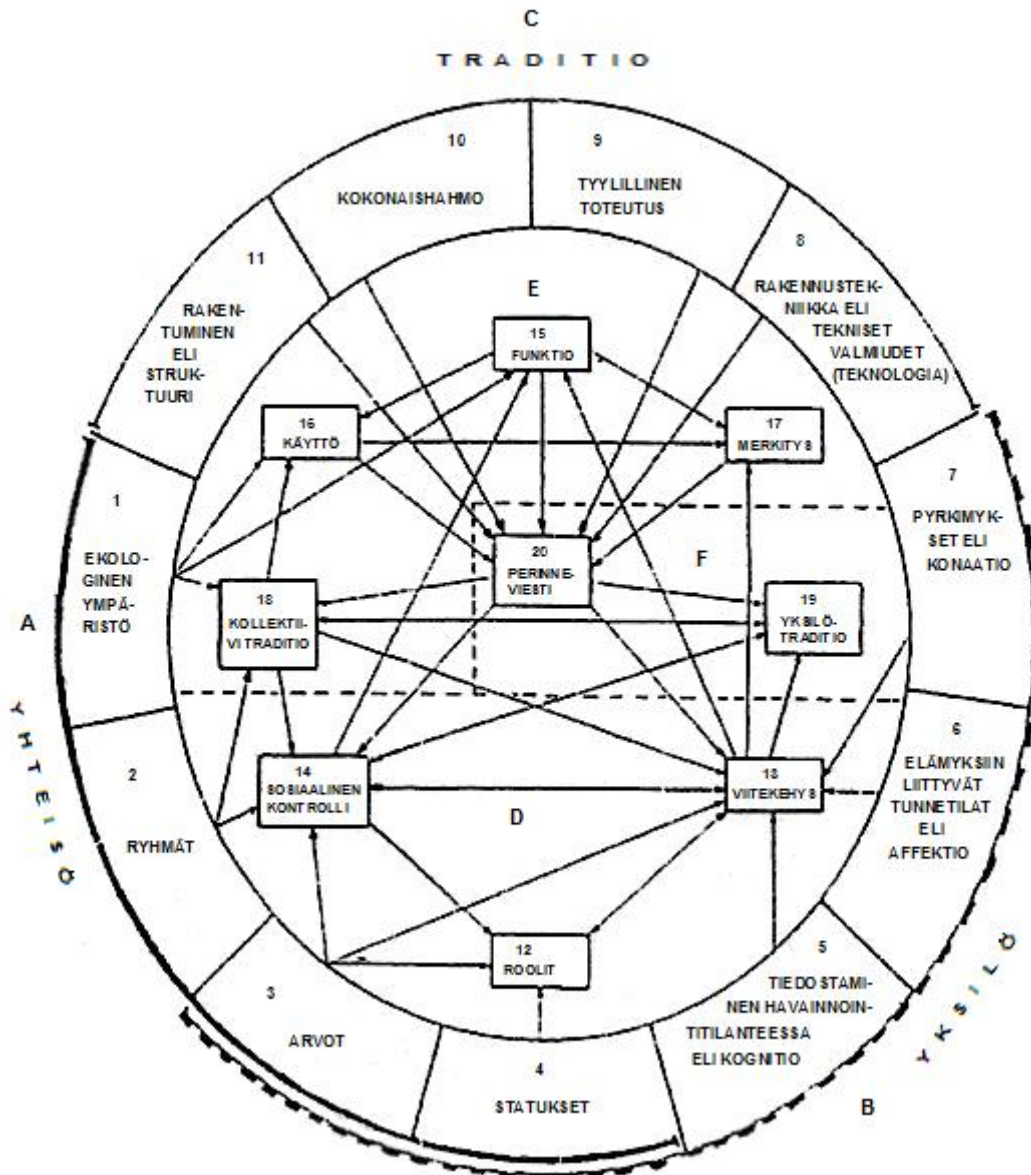
Ikonografinen arvo on esineen sisältämien merkkien ja symbolien välittämä merkitys. Kaikki esineet sisältävät jonkinlaista ikonografista tietoa, oli se sitten kuvien, ornamentiikan, itse materiaalin tai tekstuurin muodossa. Ikonografisen arvon tutkimisessa on huomioitava, että eri aikoina esineen ominaisuudet ovat saattaneet merkitä eri asioita – merkitykset ovat sidoksissa siihen kulttuuriin, jossa esine on valmistettu. (Schoeser 2002, 6–7.) Sekä esteettinen arvo että hyötyarvo ovat riippuvaisia yksilöistä tai yhteisöistä. Hyötyarvo liittyy näkemykseen esineen vaihto-, käyttö- tai tunnearvosta, ja esteettinen arvo määräytyy esineen ulkonäölle annetun arvostuksen määrän mukaan. (Schoeser 2002, 7–9.)

Tässä tutkimuksessa kaikki Schoeserin mainitsevat arvot ovat jollain tapaa mukana, sillä tavoitteena on saada kokonaisvaltainen kuva Rasinmäen mattojen olemuksesta ja sen muutoksista. Pyrin siis vastaamaan kysymyksiin kuka, missä ja milloin, mitä on tehty ja miten, mitä se merkitsee tai viestii sekä mikä sen esteettinen arvo ja hyötyarvo on ollut. Näistä painottuvat etenkin paikallinen ja arkistollinen arvo eli milloin ja miten mattomallit ovat syntyneet. Näin voin saada käsityksen siitä, mitkä asiat ovat voineet vaikuttaa mattojen olemukseen. Lehtileikkeiden avulla voin hieman avata sitä, miten aikalaiset ovat suhtautuneet

Rasinmäen mattoihin: mitä niiden on nähty viestivän ja millaisen esteettisen ja hyötyarvon niiden on nähty omaavan. Näitä aiheita siis sivutaan, mutta ne eivät ole tutkimuksen pääpainopiste.

Myös Korhonen (1999, 61–62) avaa uuden näkökulman esinetutkimukseen. Hän pitää perinnettä keskeisenä esineiden muotoon liittyvänä tekijänä – jopa niin keskeisenä, että ”ainakin jokin elementti jokaisessa ihmisen luomassa kulttuurin tuotteessa pohjautuu johonkin aikaisempaan”. Hänen mukaansa jäljitteilyyn alistutaan joko tiedostamatta tai tiedostaen, mutta samalla tullaan myös muuttaneeksi perinnettä. Käsityössä muutos voi tapahtua tietoisesti tai vahingossa, esimerkiksi korvaamalla jonkin materiaalin toisella tai muuntamalla ohjetta. Taitavan perinteenkantajan merkki on se, ettei tekijä tyydy oppimansa tarkkaan toistamiseen. Tämä on mielenkiintoinen näkökulma oman tutkimusintressini kannalta.

Korhonen on laatinut kattavan mutta monimutkaisen mallin siitä, miten perinneviesti rakentuu esineessä. Mallissa (Kuvio 2) hän esittelee artefaktin muotoutumiseen vaikuttavia tekijöitä, ja niiden suhteita toisiinsa. Mallin kolme päätahoa ovat yhteisö, yksilö ja traditio: **Yhteisösektori** muodostuu yhteisöpainotteisista kulttuurisista ja sosiaalisista ympäristötekijöistä (ekologinen ympäristö, ryhmät, statukset ja arvot), **yksilösektori** sisältää kognition, tunnetilat ja pyrkimykset ja **tradition sektori** teknologian, tyyllillisen toteutuksen, kokonaishahmon ja struktuurin. Nämä tekijät Korhonen liittää esineen vastaanottamisen ja käytön tavan, merkityksen sekä yhteisöllisen että yksilöllisen tradition muodostumiseen. Kaikkien tekijöiden summana syntyy perinneviesti – sanoma, joka sisältää kulttuurissaan perinteistä tietoa. (Korhonen 1999, 62–70.)

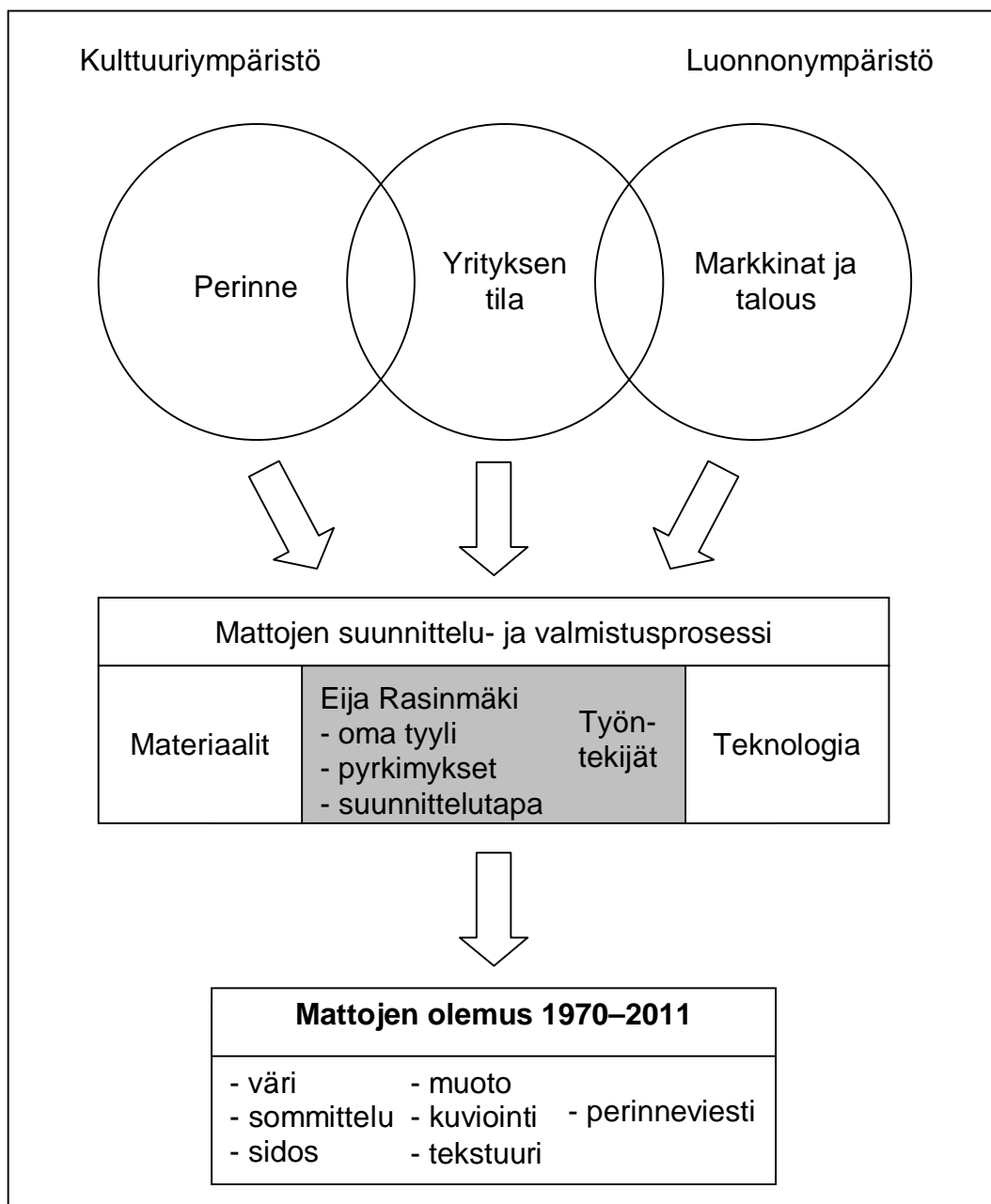

Kuvio 2. Perinneviestin holistinen rakennusmalli (Korhonen 1999, 64)

Tämä malli voisi monipuolisuudessaan sopia tapaustutkimuksen pohjaksi, ja se sisältää myös tutkimuksessani käsiteltävän perinne-teeman. En kuitenkaan käytä Korhosen mallia sellaisenaan tarkasteluni pohjana, sillä se nostaa perinteen ylimmäiseksi käsitteeksi – tapaustutkimuksen luonteeseen kuuluu asian tarkasteleminen monitahoisesti. Mattojen olemukseen liittyvää viestiä käsittelen kuitenkin lähinnä perinneviestin näkökulmasta. Omassa tutkimuksessani en siis tarkoita perinneviestillä välttämättä kaikkea, mitä Korhonen sillä käsittää, vaan tutkin sitä, välittykö matoista perinteen tuntu ja millä keinoilla sitä viestitään.

2.2.5 Tutkimuksen viitekehys

Näiden mallien ja ajatusten sekä tutkimuksessa esiin nousseiden teemojen pohjalta olen luonut tutkimukselle viitekehyyksen, josta näkyvät tutkimukselle tärkeimmät käsitteet ja niiden suhteutuminen toisiinsa. Kaikkia Staken (1995) mainitsemia kontekstin osa-alueita – ajallinen, paikallinen, historiallinen, poliittinen, taloudellinen, kulttuurinen, sosiaalinen ja henkilökohtainen – en voinut ottaa tarkasteluun, joten olen valinnut niistä oman tutkimusaiheeni kannalta tärkeimmät.

Kuvio 3. Tutkimuksen viitekehys

Viitekehyksessä on kuvattuna mattojen olemukseen vaikuttavia tekijöitä. Kaiken taustalla on kulttuuri- ja luonnonympäristö. Nämä tekijät vaikuttavat kaikkiin kuvion muihin elementteihin. Seuraavana ”kerroksena” ovat perinne, yrityksen tila sekä markkinat ja talous. Näillä toisiinsa kytkeytyvillä tekijöillä on kullakin oma vaikutuksensa mattojen suunnittelu- ja valmistusprosessin muotoutumiseen. Yrityksen tila käsittää muun muassa sen talouden, työntekijämäärän, koon, sijainnin, toimitilat ja niin edelleen. Markkinat taas pitävät sisällään yleisen taloudellisen toimintaympäristön ja kilpailutilanteen sekä vallalla olevat trendit.

Rasinmäen mattojen suunnittelu- ja valmistusprosessi on materiaalin, teknologian, suunnittelijan ja työntekijöiden yhteispeliä. Saatavilla olevat materiaalit ja tekniikka vaikuttavat siihen, mitä voidaan valmistaa. Suunnittelija päättää mitä tehdään näiden rajoitteiden sisällä, ja työntekijöiden pitää pystyä toteuttamaan itse tuote. Tästä kaikesta syntyy mattojen olemus, jonka ulkoisia ominaisuuksia ovat väri, muoto, sommittelu, kuviointi, sidos ja tekstuuri. Mattojen olemukseen liittyy myös tekijän siihen liittämä tai siitä välittyvä viesti. Tuotteen ulkoiset ominaisuudet vaikuttavat siitä välittyvän viestin laatuun. Keskityn viestin osalta etenkin perinneviestin välittymiseen.

2.3 Tutkimuskysymykset ja tutkimuskenttä

Tutkimukseni tavoite on kuvata Eija Rasinmäen Suomessa valmistettujen mattojen olemusta sekä tarkastella niissä tapahtuneita muutoksia vuosina 1970–2011. Tämä käsittää sekä ulkoisen olemuksen että tuotteesta välittyvän perinneviestin. Lisäksi selvitän muutosten yhteyttä mattojen syntykontekstissa tapahtuneisiin muutoksiin.

Tutkimuskysymykset:

- Millainen on Rasinmäen Suomessa valmistettujen mattojen syntyprosessi vuosina 1970–2011?
 - o Millaisessa ympäristössä mattomallit ovat syntyneet, ja mitä muutoksia ympäristössä on tapahtunut?

- Millainen on Rasinmäen Suomessa valmistettujen mattojen olemus, ja miten se on muuttunut vuosina 1970–2011?
 - o Mitä muutoksia mattojen ulkonäössä on ollut ja milloin?
 - o Miten ulkonäön muutos on vaikuttanut tuotteesta välittyvään perinneviestiin?
- Miten muutokset ympäristössä ovat voineet vaikuttaa mattojen olemukseen?

Perinneviestin välittymistä sekä sen muutoksia tarkastelemalla pohdin lisäksi sitä, miten perinteen uudistaminen nykysisustukseen sopivaksi on tapahtunut ja millaisia haasteita se sisältää. Tutkimusongelma on monialainen: se liittyy ennen kaikkea käsityökulttuurin tutkimukseen, mutta sillä on yhteyksiä myös historian tutkimukseen, perinteentutkimukseen, suunnittelun tutkimukseen, räsymaton tutkimukseen sekä käsityöyrittämisen tutkimukseen.

2.4 Tutkimuksen kulku

Tutkimusprosessi alkoi puhelinkeskustelulla Eija Rasinmäen kanssa ja tutustumiskäynnistä kutomolla. Näin sain ensimmäisen kosketuksen tutkimuksen aineistoon, ja siihen minkä tyyppistä työtä lähtisin tekemään. Keskustelimme myös Rasinmäen omista pyrkimyksistä työtä kohtaan. Hän toivoi ainakin työskentelyprosessia ja siinä käytettyjä koneita käsiteltävän jollain lailla. Tässä vaiheessa sain mukaani lehtileikekansiot, joista keräsin taustatietoa Rasinmäen yrityksestä ja matoista. En käyttänyt tähän mitään erityistä metodia, vaan luin jutut tarkasti läpi, ja kirjoitin ylös tietoja, jotka koskivat yrityksen kehitystä, kuten esimerkiksi työntekijämäärät eri aikoina, muuttoajankohdat, koneiden määrät ja vientimaat. Samalla perehdyin räsymattoja ja kutomista koskevaan kirjallisuuteen, jonka pohjalta rakensin kuvaa siitä, millainen on perinteinen suomalainen räsymatto.

Tämän jälkeen suoritin kaksi ensimmäistä haastattelua, joiden teemat (henkilöhistoria ja yrityksen historia, yrityksen toiminta-ajatus, räsymatto, perinne ja trendit, sekä suunnittelu- ja valmistusprosessi) perustuivat alustavaan tutkimussuunnitelmaan sekä aiempaan keskusteluun. Litteroin ja teemoittelin haastatte-

lut. Litteroinnissa noudatin omaa harkintaani siitä, miten tarkasti haastateltavan puhe kirjataan. Kirjasin ylös kaikki asiat mutta litteroin tarkemmin vain kohdat, jossa ajattelin myös haastateltavan sanavalinnalla tai -muodolla olevan merkitystä. Haastattelurungon teemojen lisäksi sain tietoa mattokutomon toiminnasta ja sen toimintaympäristön muutoksista. Lisäksi haastattelutilanteessa perinne ja trendit painottuivat enemmän kuin teemahaastattelurungossa. Teemoitteluyksikönä oli yksi ajatuskokonaisuus. Haastattelusta ja lehtileikkeistä saamieni tietojen avulla laadin aikasarjan eli kronologisen kertomuksen Rasinmäen sekä hänen perustamansa kutomon vaiheista. Lisäksi laadin kertomuksen mattojen suunnittelu- ja valmistusprosessista sekä sen kehityksestä.

Seuraava vaihe oli kuva-aineiston kerääminen ja lajittelu. Materiaali oli kutomon arkistihuoneessa erilaisissa mapeissa, laatikoissa ja pinoissa, joista piti etsiä tutkimuksen rajaukseen kuuluvat kuvat. Tämän lisäksi uusimmista kutomolla olevista matoista oli otettava kuvat. Kävin kuvat läpi etsien kuvia erilaisista matoista ja rajasin pois kuvat, joissa sama malli toistui, sekä seinävaatteita tai ulkomailla tuotettuja mattoja koskevat kuvat. Kun kuvat oli lajiteltu ja tarkistettu, ettei samasta matosta ollut useampaa kuvaa, matot piti nimetä ja ajoittaa. Kävimme kuvat Rasinmäen kanssa yksitellen läpi ja kirjasimme tiedot ylös kuvien taakse. Tämän jälkeen järjestin kuvat kansioihin aikajärjestykseen.

Kuvien suuresta määrästä johtuen oli aluksi hankalaa hahmottaa niiden yhteisiä piirteitä ja niissä tapahtuneita muutoksia. Tämän helpottamiseksi kirjasin mattojen ominaisuuksia taulukkoon. Kävin ensin kuvia läpi ilman taulukointia ja tein huomioita asioista, jossa esiintyi muutoksia. Näiden huomioiden pohjalta muodostin taulukossa tarkastelemani teemat: kiinnitin huomiota väritykseen, sommitteluun ja kuviointiin, materiaaliin ja pintaan, sekä kokoon ja muotoon. Kirjaamisen jälkeen oli helpompi hahmottaa, mitkä piirteet toistuivat jatkuvasti ja missä tapahtui muutoksia. Seuraavaksi hahmottelinkin matoissa tapahtuneita kehityslinjoja, jossa tarkastelin muutoksia taulukkoon kirjaamissani ominaisuuksissa. Tästä syntyi siis toinen aikasarja. Materiaalia ja sidosta oli suhteellisten pienten kuvien perusteella mahdotonta määrittää tarkkaan, mutta niillä oli vaikutusta pintatekstuuriin, ja suurimmat muutokset olivat nähtävissä. Sama päti mattojen kokoon.

Tietojani tarkensin haastattelemalla Rasinmäkeä vielä kerran. Kävimme läpi mattoja koskevan analyysini tuloksia, joita suunnittelija sai kommentoida sekä täydentää. Lisäksi keskustelimme yrityksen taloudesta, sillä sekä kirjallisuuden että siihenastisen tutkimusaineiston valossa näytti siltä, että taloudella oli tärkeä rooli yrityksen taustalla vaikuttavana tekijänä. Keräämieni haastatteluaineiston, lehtileikkeiden ja muiden dokumenttien sekä kirjallisuuden avulla laadin myös aikasarjan siitä, miten yrityksen taloudellinen ympäristö ja tila muuttui vuosina 1970–2011.

Tämän jälkeen palasin takaisin lehtileikkeisiin etsien Rasinmäen mattoja koskevia ilmaisia sekä yrityksen ja sen ympäristön tilaan ja muutoksiin liittyviä tekstejä. Teksteihin perehdyin eräänlaisena lähilukuna. Keräämäni sitaattit järjestin myös eri teemojen alle: ajankuvaa, muotia, mattojen kuvauksia, Rasinmäen omia näkemyksiä sekä taloutta koskeviin sitaatteihin. Sitaatteja kertyi 67:stä eri lehtijutusta. Näin toivoin saavani paremman käsityksen yrityksen toiminnasta ja sen muuttumisesta, sekä muutosten syistä. Lehtileikkeiden tiedoilla pystyi myös varmistamaan tai täydentämään joitakin Rasinmäen haastattelussa antamia tietoja. Keräämieni tietojen pohjalta kirjoitin aikasarjan myös yrityksen kontekstiin liittyvistä asioista: trendeistä sekä markkinoista ja taloudesta. Tarkastelemalla miten Rasinmäen matoista puhutaan lehtileikkeissä, sain myös käsitystä siitä, miten aikalaiset ovat ottaneet matot vastaan – millaisen viestin ne ovat heille välittäneet.

Tutkimuksen loppuvaiheessa vertasin rakentamiani aikasarjoja toisiinsa – mitkä tapahtumat osuvat samoihin aikoihin yrityksen kehityksessä, suunnittelun kehityksessä, taloudessa ja markkinoissa, ja mattomalleissa tapahtuneissa muutoksissa. Näin pystyin päättämään, mitkä tapahtumat voivat olla yhteydessä mallien muuttumiseen. Lisäksi tarkastelin vielä, mikä merkitys näillä muutoksilla on ollut mattoihin liittyvän perinneviestin kannalta.

Tässä tutkimuksessa pyrin siis ymmärtämään mattojen olemusta ja niiden muutosta, joten minun täytyi ymmärtää myös niiden syntyyn vaikuttaneita tekijöitä. Seuraavissa luvuissa käsittelen näitä asioita. Luvussa 3 esittelen tarkemmin Eija Rasinmäkeä ja hänen yritystään. Luku 4 keskittyy sen pohtimiseen, mitä ja

millainen perinteinen räsymatto oikein on, ja luvussa 5 selvitetään sitä markkina- ja taloussympäristöä, jossa yritys on toiminut vuodesta 1970 lähtien.

3 Eija Rasinmäki ja hänen yrityksensä

Kuva 1. Eija Rasinmäki. ERA.

Eija Rautionmaa syntyi punkalaitumelaiseen maalaistaloon 1946. Hän oli Martti ja Elli Rautionmaan kolmas lapsi ja ensimmäinen tytär. Kaiken kaikkiaan perheeseen syntyi kymmenen lasta, neljä tytärtä ja kuusi poikaa. Perheen isä oli maanviljelijä, minkä lisäksi hän hoiti maansiirtoalan yritystä ja perusti myös tiilitehtaan kotipitäjäänsä. Äidin tehtävä oli hoitaa karjaa ja lapsia. Perheen ja etenkin Martti Rautionmaan suuri kiinnostuksen kohde oli perin-

nekulttuurin säilyttäminen. Hän keräsi aktii-

visesti esineitä Punkalaitumen talonpoikaismuseoon, jonka kokoelmista tulikin varsin huomattavat. Kotoaan Rasinmäki sanoo oppineensa työntekoa ja kiinnostuksen perinteeseen. (Eija Rasinmäki 11.5.2011, jatkossa viitataan ER.)

Elli Rautionmaa oli innokas käsityöihminen. Hän neuloi erityisen mielellään, teki perheelle villapaitoja, joiden värit hän sommitteli itse. Hän oli taitava värinkäyttäjä, ja antoiinkin hyvän värisilmänsä perinnöksi tyttärelleen. Elli Rautionmaa kutoi mielellään kangaspuilla poppanoita sekä räsymattoja, niin kuin oli melkein joka talossa tapana. Eija-tytärkin oppi kutomaan kotona mutta ei muilta kotitöiltä paljon ehtinyt siihen hommaan. Kutomisen lisäksi hän osasi ommella, virkata ja neulaa, kuten kaikkien tyttöjen ja naisten tuli tuohon aikaan osata. Hän osallistui myös kerhoon, jossa virkattiin pitsejä kapioiden varten. (ER 11.5.2011.)

Eija Rautionmaa kävi kansakoulun ja suoritti sen jälkeen viisi kuukautta kestäneen Marttojen talouskoulun Turussa vuonna 1962. Hänestä olisi siis voinut tulla myös kokki, ja jonkin verran ravintola-alan hommia hän tekikin opiskelujensa

jälkeen Turussa. Opiskelu kuitenkin jatkui vielä yksivuotisessa Oriveden kansanopiston yleissivistävässä koulutusohjelmassa vuosina 1964–1965. Pidemmälle hän ei kuitenkaan opiskellut, sillä vanhemmat eivät pitäneet tyttären korkeampaa koulutusta tärkeänä – he ajattelivat hänen kuitenkin menevän naimisiin ja ryhtyvän maatalon emännäksi. (ER 11.5.2011.)

Seuraavana vuonna Eija meni naimisiin Timo Rasinmäen kanssa ja muutti Loimaalle miehensä kotitaloon. Vuonna 1967 syntyi perheeseen ensimmäinen lapsi, Ulrika. Rasinmäki ei kuitenkaan ollut tyytyväinen kotiäidin roolissa vaan halusi tehdä jotain muuta. Ulrikan ollessa kolmevuotias hän päätti ryhtyä äidin kehoituksesta kutomaan mattoja. Elli Rautionmaa auttoi tyttärtään alkuun ostamalla tälle kangaspuut. Tämä ei kuitenkaan halunnut kutoa räsymattoja niin kuin maatalojen emännät siihen asti olivat kutoneet muiden töiden ohella – hän halusi tehdä kutomisesta itselleen oikean työn, jolla voisi elättää itsensä. Hän otti tavoitteekseen uudistaa perinteistä räsymattoa, tehdä siitä kaunis ja laadukas suomalainen käsityötuote. (ER 11.5.2011.)

Kutomon perustaminen

Oman yrityksensä, Kutomo Rasinmäki Ky:n, Eija Rasinmäki perusti vuonna 1970. Aluksi hän kutoi anoppilassaan, talon suuressa pirtissä. Käsikangaspuiden lisäksi sinne ostettiin vanha rautainen kutomakone. Ensimmäiset matot hän teki itse, mutta hankki pian kutojan avukseen päästäkseen itse keskittymään suunnitteluun, markkinointiin ja raaka-aineen hankintaan. Alku oli hankalaa: myytävää ei vielä ollut, mutta kutojalle oli silti maksettava palkkaa. Rasinmäki haki pankista 350 markan lainan, jolla sai ostettua yhden paalin valmiiksi värjättyä matonkudetta. Mattoja kuitenkin syntyi vauhdilla. Toiminta alkoi kesäkuussa, ja ensimmäinen näyttely järjestettiin jo syyskuun lopulla Loimaan Säästöpankin kerhohuoneella. Matot saivat hyvän vastaanoton, ja ihmiset ihmettelivät uudenlaisia mattoja. (ER 11.5.2011.)

Yritys toimi vuoden verran Rasinmäen pirtissä, kunnes se tilanpuutteen vuoksi muutti läheiselle Loimaan maalaiskunnan Seikunmaan koululle. Tunnettuutta matoilleen räsymattoyrittäjä haki esittelymatkoilta Helsinkiin. Hän onnistui saa-

maan mattoja sisustussuunnittelijoiden tekemiin sisustuksiin ja myyntiin huonekaluliikkeisiin. Myönteisen vastaanoton rohkaisemana hän päätti suunnitella mallin, jota voisi mennä myymään Stockmannille. Tähän tarkoitukseen syntyi kirkasvärinen Wilhelmiina-matto 1972. Siitä tulikin myyntimenestys sen tavallista korkeammasta hinnasta huolimatta, ja Stockmannista tuli Rasinmäen vakituinen asiakas. (ER 11.5.2011.)

Näin Rasinmäki muistelee yrityksen alkuaikoja lehtiartikkelissa vuodelta 1976:

Liikkeiden sisäänostajat suhtautuivat hieman epäillen alkuun, koska mallini olivat erilaisia kuin oli totuttu. Hintaakin pidettiin kovana. Kun Stockmannin ostamat 50 mattoa myytiin kovasta hinnasta huolimatta kolmessa päivässä, ei enää epäilty, Eija Rasinmäki kertoo. (Eija Rasinmäen Arkisto, jatkossa viitataan ERA, Nuori räsymattojen tekijä uskoo vanhoihin malleihin -artikkeli, Satakunnan kansa, 25.8.1976)

Menestys Stockmannilla avasi monia ovia ja oli yksi tärkeä askel yrityksen historiassa. Stockmannin kautta avautui tie maailmalle: Stockmannin sisäänostaja toimi yhteistyössä muiden pohjoismaisten tavaratalojen sisäänostajien kanssa, ja esitteli Rasinmäen mattoja myös heille. Suurista tavarataloista mattoja ottivat myyntiin muun muassa ranskalainen Lafayette, hollantilainen Bijenkorf ja ruotsalainen Nordiska Kompaniet eli NK. Erityisesti yhteistyö Bijenkorfin sisäänostajan Claire Luffenin kanssa oli hedelmällistä – ostettuaan Rasinmäen mattoja ensin tavaratalon myyntiin vuodesta 1974 lähtien hän alkoi tuoda mattoja maahan oman yrityksensä, Claire's Carpet Stylingin, nimellä. Tämä alkoi vuonna 1976, ja yhteistyö jatkui vuoteen 1984 asti. Kutomon vielä toimiessa Loimaalla vietiin noin 70% Rasinmäen mattojen tuotannosta Hollantiin. Muut vientimaat löytyivät huonekalumessujen kautta. Niillä Rasinmäki alkoi käydä 80-luvun alussa. Viennillä onkin ollut suuri merkitys Rasinmäen mattojen myynnissä lähes koko yrityksen historian ajan. Hollannin, Ranskan ja Ruotsin lisäksi mattoja on myyty Saksassa, Italiassa, Yhdysvalloissa ja Japanissa. (ER 11.5.2011.)

Muutto Oittiin

Yrityksen menestyksen myötä tilat Seikunmaan koululla kävivät ahtaiksi. Rasinmäki haki suurempia tiloja Loimaan kaupungilta, kotiseudultaan Punkalaitumelta sekä miehensä kotiseudulta Jämsästä, mutta huonoin tuloksin. (ER 11.5.2011.) Lisäksi Loimaan seudulta ei tahtonut löytyä tarpeeksi sopivaa työvoimaa:

Tuotanto ja markkinat on luotu, mutta on noussut esille kutojatyövoiman puute, joka jarruttaa tuotantosuunnitelmia (ERA, Vanha koulu värikkäiden räsymattojen syntysijana -artikkeli, Loimaan lehti, 26.9.1974).

Eija Rasinmäki on suomalainen yrittäjä parhaasta päästä. Tuotannosta menee peräti 90 prosenttia vientiin. Lamasta huolimatta Rasinmäki on vienyt yritystään tehokkaasti eteenpäin, mutta hänen tielleen on sattunut uskomaton este: Firma on potenut työvoimapolua jo runsaat kolme vuotta! (ERA, Pietilä, 'Eikö työ kelpaakaan suomalaisille?' -artikkeli, 1977.)

Vuonna 1978 sopiva paikka ja tilaisuus yrityksen laajentamiselle löytyi Hausjärven Oitista, ja suunnittelija päätti muuttaa sinne kahden lapsensa kanssa – perheen toinen tytär Eriikka oli syntynyt vuonna 1976 (ER 11.5.2011).

Kuva 2. Oitin kutomorakennus. Johanna Autio, jatkossa viitataan JA.

Löytynyt paikka (Kuva 2) oli alun perin ollut Oitin kartanon hevostalli, johon oli sota-aikana perustettu neuletehdas. Tehdas laajentui 1950-luvulla, jolloin rakennus kasvoi käsittämään 1000 m². Teroman neuletehdas meni konkurssiin 1970-luvun lopulla, joten tilat vapautuivat ja seudulla oli myös paljon työttömiä tekstiilialan työntekijöitä. Paikka oli sopivan tilava ja edullinen Rasinmäen kutomolle, ja tekstiilialan työvoimaakin oli tarjolla. Vaikka uusi kutomo avattiin Oitissa, ei toiminta Loimaalla loppunut heti vaan jatkui viiden hengen voimin vielä noin vuoden verran. Lopulta kahden etäällä toisistaan sijaitsevan kutomon hallitseminen kävi liian hankalaksi, ja Loimaan kutomo suljettiin kesällä 1979. (ER 11.5.2011.)

1980-luvulla Rasinmäen matot alkoivat olla tunnettuja – lehdet kirjoittivat niistä, niitä myytiin tunnetuissa liikkeissä kuten Stockmann, Artek ja Catalina, ja suunnittelija kiersi kansainvälisillä messuilla esittelemässä mattojaan. Lisäksi mattoja myi noin 30 yksityiskauppiasta useissa Suomen kaupungeissa. 1980-luvulla kauppiaat yhdistyivät Merkkimatot-ketjuksi. (ER 11.5.2011, ER 29.2.2012.) Laajentamisesta ja ulkoisesta menestyksestä huolimatta 80-luvun alkuvuodet eivät olleet helppoja:

Tuotantouutiset tupsahti Eijan mattokutomoon viime keväänä kuntakierroksella. Silloin kutomon väki oli juuri pääsemässä vaikeuksistaan, lomautukset olivat ohi. Eijan murhe oli ja on vieläkin se, etteivät suomalaiset arvosta eivätkä osta räsymattoja. Niinpä Rasinmäen mattokutomon turva onkin viennissä, joka on nykyisin noin 70 prosenttia. (ERA, Eijan matoilla on vientiä -artikkeli, Tuotantouutiset 3/1981.)

Nykyisin Oitin kutomolla on 24 työntekijää. Vaikka Eijan mattoja viedään mm. Hollantiin, Saksaan, Sveitsiin ja Italiaan sekä erityisesti Yhdysvaltoihin, jossa toimii viime syksynä perustettu ja Eijan sisaren johtama tytäryritys, ei kutomolla ole ollut riittävästi työtä koko aikaa. Viime syksynä Eija joutui lomauttamaan kahdeksi viikoksi koko kutomon. Se oli kriisin ja itsetutkiskelun aikaa... Ailahtelevalla viennillä ei yksin turvata työllisyyttä. Tarvitaan myös vankkaa kotimaan myyntiä. Sitä varten Eija perusti oman myymälän Helsingin Korkeavuorenkadulle ja toisen Turkuun. (ERA, Räsymatto on nyt reipas ja tyylikäs -artikkeli, Avotakka, 4/1982.)

Yritys tarvitsi siis sekä vientiä että kotimaan markkinoita tasapainon säilyttämiseksi. Kotimaan myyntiä haluttiin vahvistaa ja sille nähtiin mahdollisuuksia, joten Helsinkiin hankittiin oma myyntiliike. Se perustettiin vuonna 1981 osoitteeseen Korkeavuorenkatu 7, ja toimi siellä kymmenen vuotta. Myös Turussa toimi liike noin viiden vuoden ajan 1980-luvun alussa, ja Jyväskylässä pidettiin puolen vuoden ajan poistomyymälää vuosikymmenen puolivälissä. Syksyllä 1981 pe-

rustettiin New Yorkiin tytäryritys ScanDecor, joka vei Rasinmäen mattoja USA:han. Yritystä johti Rasinmäen sisko Marjatta Rautionmaa, joka oli jo aiemmin asunut New Yorkissa. Amerikan viennistä tulikin kutomolle huomattava tukipilari. (ER 11.5.2011.)

1980-luku oli Rasinmäelle muutosten aikaa myös yksityiselämän puolella. Hän löysi uuden elämäkumppanin vuonna 1981, ja tyttäret Laura ja Larissa syntyivät vuosina 1985 ja 1988. Perhe muutti miehen kotipaikkakunnalle Kotkaan vuonna 1985. Viikot suunnittelija vietti kutomolla ja viikonloput Kotkassa. (ER 11.5.2011.)

Portugaliin

Seuraavaksi lähdettiin laajentamaan tuotantoa maailmalle. Messuilta saatujen kontaktien kautta Rasinmäelle tarjoutui tilaisuus lähteä Portugaliin tuottamaan mattoja Euroopan markkinoille. Sinne perustettiin vuonna 1985 kahden muun osakkaan kanssa mattokutomo, jossa työskenteli 50 työntekijää. Rasinmäen kutomo sijoitti lähinnä käytettyihin kutomakoneisiin, joita hankittiin noin 30 kutojalle. Portugalissa tuotettuja mattoja myytiin muun muassa Espanjaan ja Portugaliin ja niitä tuotiin myös Suomeen. Rasinmäki asui itse Portugalissa noin vuoden verran 1988–1989 johtamassa tehtaan toimintaa. Tuotanto Portugalissa lopetettiin kuitenkin jo vuonna 1991, kuuden vuoden kuluttua tuotannon aloittamisen jälkeen, huonon tuottavuuden ja odotettua alhaisemman kysynnän vuoksi. Rasinmäen kutomo joutui maksamaan epäonnisen tehtaan velkoja vielä 10 vuotta. (ER 11.5.2011, ER 17.12.2011.)

Oitin kutomo oli toiminnassa koko ajan, vaikka mattoja tuotettiin myös Portugalin tehtaalla. Sekin joutui kuitenkin vaikeuksiin 1990-luvun alussa laman iskiessä Suomeen. Sen seurauksena ihmisten ostokäyttäytyminen muuttui, ja ihmiset alkoivat etsiä halvempia tuotteita. Lama muutti myös muodin, ja Rasinmäen mattojen kysyntä hiipui. Oitin kutomolta jouduttiin vähitellen irtisanomaan väkeä 1990-luvun alusta alkaen. Vuonna 1991 lopetettiin Helsingistä oma myyntiliike, vaikka Stockmannilla ja Artekissa mattoja myytiin edelleen. 1993 jouduttiin irti-

sanomaan suurin osa työntekijöistä ja loput neljä tai viisi seuraavana vuonna. (ER 11.5.2011.)

Intiassa

Samaan aikaan Rasinmäellä oli suunnitelmia aloittaa mattojen tuotanto Intiassa, sillä Suomessa työvoimakustannukset olivat tulleet liian suuriksi. Frankfurtin mattomessuilla Rasinmäki tutustui intialaiseen mattotehtailijaan, joka Rasinmäen malliston nähtyään pyysi häntä suunnittelemaan myös intialaiselle mattokutomolle, Mahdu Exportille. Taiteilija mietti tätä askelta pitkään:

- Koen työni suomalaiseksi ja mietin, teenkö väärin, jos vien sen muualle. Mutta jos olisin jatkanut työtäni pelkästään Suomessa, ostajia ei olisi ollut tarpeeksi.
- Tein ratkaisuni ja otin kutsun Intiaan vastaan. Halusin, että työni tulokset tulevat mahdollisimman monien saataville. (ERA, von Hertzen, Eija Rasinmäki on onnellinen palatessaan matkoiltaan kotiin -artikkeli, Kymen Sanomat, 5.6.1999.)

Yhteistyö alkoi vuonna 1991 ja jatkui vuoteen 2011 asti. Myöhemmin mallistoja tilattiin myös muille kutomoille Intiassa, puuvillamattoja valmistavien kutomojen lisäksi myös villamattokutomoille. Rasinmäen suunnittelemaa mattoja kutoi Intiassa yli 1000 ihmistä. Hän myös asui Intiassa muutaman vuoden, mutta vasta vuosina 2005–2008. (ER 11.5.2011.)

Rasinmäki ei kuitenkaan halunnut luopua Oitin kutomosta, vaikka hänen täytyi irtisanoa kaikki työntekijänsä. Kutomosta tuli suunnittelijan ateljee ja mallikutomon. Kauppiaalle ei enää pystytty toimittamaan mattoja, sillä niiden valmistaminen käsityönä tuli niin kalliiksi. Vuoden hiljaiselon jälkeen vuonna 1995 asiakkaita alettiinkin kutsua suoraan kutomolle, jottei tarvitsisi maksaa palkkiota kauppiaille välikätenä. Tilaustöitä toteutetaan edelleen muutaman kutojan voimin tarpeen mukaan, mutta kiinteäpalkkaisia työntekijöitä kutomolla ei enää ole. Kutojat ovat nyt jo iäkkäitä, mutta korkeasta iästä huolimatta he haluavat jatkaa mattojen kutomista. (ER 11.5.2011.) Rasinmäki antaa työntekijöilleen suuren arvon:

Ja kun mulla oli noi naiset, sehän on aika paljon siitä kiinni kun oli just noi kolme naista jotka piti sitä tulta yllä, enhän mä yksin oo mitään, yksin en ois voinu pitää (tätä tehdasta). Naiset tuli aina tekemään ne mallit ja ne tilaukset ja uniikki-työt. He antoivat panoksensa sillain että tää on saattanu säilyä näin hyvin. Hiljaisena, niinku uinuvana tehtaana. (ER 17.12.2011.)

Tällä tavoin kutomon toiminta ei kuitenkaan kovin kauan voi enää jatkua, ja taiteilija onkin harkinnut kutomon lopettamista jo useaan otteeseen, toisaalta kuitenkin etsien toiminnalleen jatkajaa:

Tänä kesänä Eija Rasinmäki palasi Oittiin ja päätti elvyttää kutomon henkiin. Tehtävä vaikuttaa haastavalta, sillä aika ja tehokkuus ovat ajaneet perinteisen käsityöammattin ohi. (ERA, Marttinen, Eija Rasinmäki on matonkutojien viimeinen mohikaani -artikkeli, Etelä-Hämeen lehti, 16.7.2009.)

Rasinmäki näkee, että suomalainen matto on tiensä päässä. Sille ei enää ole tekijöitä eikä ostajia. (ERA, Laaksonen, Räsymattojen perinne on lopussa -artikkeli, Etelä-Suomen Sanomat, 8.7.2010.)

Eija Rasinmäki rakentaa Intian vuosien jälkeen Oittiin kulttuurikutomoa. ... Jotta räsymatto voisi hyvin vastaisuudessakin, Rasinmäen juhlanäyttelyn yhteydessä perustettiin räsymaton ystävien yhdistys, jonka kunniajäsen on Eeva Ahtisaari. (ERA, Ojansivu, Räsymaton uudistaja palasi juurilleen -artikkeli, Helsingin sanomat, 19.7.2010.)

Suunnittelija Eija Rasinmäki etsii Hausjärven kutomolle yrittäjähenkistä jatkajatiimiä. Käsinkudotun räsymaton paluulle on yrittäjän mielestä näkyvissä suotuisia merkkejä. "Vaikeana aikana turvaututaan perinteeseen ja juuriin." (ERA, Eija Rasinmäki uskoo räsymaton paluuseen -artikkeli, Maaseudun tulevaisuus, 19.8.2011.)

4 Perinteinen räsymatto

Kyllä perinnematon jokainen tunnistaa suomalaisista että jokainen suomalainen tietää et mikä on perinnematto jos ne asetetaan tohon rinnakkain. (ER 11.5.2011.)

Tässä tutkimuksessa en kuitenkaan halunnut käyttää pelkkää intuitiotani tai ennakkokäsitystäni perinneviestin mittarina. Päätin ensin selvittää teorian avulla miten perinne voi välittyä meille teksteistä, mikä merkitys sillä on, ja millainen on perinteinen suomalainen räsymatto.

4.1 Perinne

Perinne eli traditio on historiallista ja ajallisesti jatkuvaa sekä kollektiivista. Se periytyy sukupolvelta toiselle ja on hyväksytty osaksi yhteisön tunnustamia arvoja ja normeja sekä ajatus- ja käyttäytymistapoja. Perinne on siis tiettyjen asioiden ja ilmiöiden ajallista, sosiaalista ja paikallista siirtymistä eli tulemista osaksi kulttuuria. Samoin kuin kulttuuri, myöskään perinne ei ole muuttumatonta ja sekin voidaan ymmärtää prosessina. Perinne elää ja muuttuu, sitä synnytetään ja eletään, ja perinteitä myös kuolee ja häviää. Kulttuuri ja perinne ovat

paitsi jatkuvia ja kollektiivisia, myös yksilöllisiä, omalaatuisia, vaihtuvia ja muuntuvia. (Aro 1999, 179, 186.)

Perinteitä syntyy kuin itsestään ja suuri osa niistä tuntuu itsestäänselvyydeltä, mutta siihen, mitä ymmärrämme perinteeksi, voidaan myös vaikuttaa. Perinteentukijat Apo ja Anttonen (2001) kirjoittavat, että moni perinne on nostettu esiin ja määritelty valikoivasti – menneisyydestä on jälkikäteen haettu jotain tiettyä pikemminkin kuin otettu aineksia passiivisesti vastaan edellisiltä polvilta. Heidän mukaansa perinne-käsite on modernin kulttuurin tuote. (Apo & Anttonen 2001, 44.) Tietoisella perinteen vaalinnalla varmasti onkin vaikutusta, kuten voidaan nähdä esimerkiksi Suomen Käsityön Ystävien toiminnasta ryijyperinteen elvyttäjänä ja ylläpitäjänä: Ilman tietoista ryijyn arvostuksen nostamista, sen nimeämistä taidetekstiiliksi, mallien keruuta ja niiden julkaisemista, voisi ryijyn asema tänä päivänä olla aivan toinen.

Myös räsymaton kutomisen perinnettä on pidetty yllä muun muassa kansalaisopiston toimesta. Perinteeksi sen voi jo nimetä, sillä niitä on valmistettu ja käytetty Suomessa jo yli kahdensadan vuoden ajan, ne ovat sukupolvien luomia aineellisia kulttuurituotteita. Räsymatot ovat yleisiä tavallisen kansan parissa, joten ne ovat myös kansanomaisia. Niinpä räsymattoa voisi jo kutsua kansanperinnöksi.

4.1.1 Perinteinen suomalainen tyyli

Perinteeseen esinekulttuurissa on kuitenkin totuttu liittämään vahvasti tietyt piirteet ja tietty tyyli – jokin esine voi vaikuttaa perinteisemmältä kuin toinen. Jos totutusta poikkeaa paljon, voi yhtäkkiä menettääkin perinteen tunnun. Tässä olen selvittänyt, miten ja millaiseksi perinteinen suomalainen tyyli on muodostunut.

Heinänen (1995, 5) arvioi 1990-luvun puolivälissä, että suomalaiselle käsityölle ja kansantaiteelle on tyypillistä tarkoituksenmukaisuus, muodon selkeys, yksinkertaisuus, luterilainen koristelemattomuus ja niukka värien käyttö sekä luonnonläheisyys. Hänen mukaansa näitä piirteitä tulisi hyödyntää myös modernissa suomalaisessa muotoilussa.

Yksinkertaisen tyylin syntymiseen on osaltaan vaikuttanut Suomen ankarat luonnonolosuhteet ja hankalasti työstettävät materiaalit. Suomi on myös kulttuurisesti ja sosiaalisesti varsin homogeenista, joten materiaallinen ympäristökin on muodostunut varsin yhtenäiseksi. (Väkevä 1993, 164.) Omintakeiseen tyyliin oman leimansa on lyönyt maamme maantieteellinen asema sekä kaukana Euroopan tyylikeskuksista, että toisaalta idän ja lännen välissä, kulttuuripiirien leikkauspisteessä (Molarius 1993, 10). 2010-luvulla suomalainen muotoilu on varmasti jo muuttunutkin 1990-luvulla tehdyistä arvioinneista, ja paremman tiedonkulun ja liikkuvuuden ansiosta emme olekaan enää niin kaukana muusta Euroopasta. Silti käsitys siitä, mikä on perinteistä suomalaista muotoilua, ei vaihdu niin nopeasti kuin muotoilun piirteet oikeasti muuttuvat. Päässämme olevalla kuvalla perinteestä on juuret historiassa.

1800-luvun jälkipuoliskolla kiinnostuttiin *suomalaisesta tyylistä* ja alettiin tietoisesti nostaa sen asemaa. Kansallisuusaatteen innoittamat opiskelijat lähtivät keruumatkoille maan eri osiin ja keräsivät kansallista esineistöä. Pääasiassa kerättiin juhlaesineitä, joissa näkyi menneiden aikojen käsityötaito ja -perinne. Suurin osa kerätyistä tekstiileistä ajoittuu 1800-luvun puoleen väliin. Näiden mallien ja ornamenttien katsottiin olevan suhteellisen perinteisiä ja ulkomaisen muodin vaikutuksen ulkopuolella. Tekstiileistä etsittiin kansanomaisia malleja suomalaisen tyylin esikuviksi. Etenkin nauhojen, päärmeiden ja kirjontakoristeiden muotoja ja ornamenttiikkaa käytettiin hyväksi, ja näitä kuvioita onkin sovellettu esinetyypistä toiseen. Tämä oli itäsuomalaista, geometrista ornamenttiikkaa, mutta sekään ei kuitenkaan ollut täysin vapaa vaikutteista – se oli yhteydessä bysanttilaiseen perinteeseen. Muualla Suomessa yleisempiä olivat tyyliin kasvi- ja eläinornamentit, joissa taas näkyi läntinen vaikutus. (Kruskopf 1989, 17, 24, 64.)

Juuri itäsuomalaista ornamenttiikkaa pidettiin alkuperäisenä suomalaisena tyylinä, ja se haluttiin nostaa suomalaisen käsiteollisuuden esikuvaksi. Tämän suomalaisen tyylin puolestapuhujiksi nousivat etenkin Fanny Churberg ja hänen aloitteestaan vuonna 1879 perustettu Suomen Käsityön Ystävät. Geometrisen ornamenttiikan lisäksi painotettiin yksinkertaisia ja käytännöllisiä rakenne- ja muotoratkaisuja. (Kruskopf 1989, 42, 51–52.)

4.1.2 Perinne nykytekstiilien suunnittelussa

Mistä perinteen voi havaita tekstiilissä? Luutonen kertoo sen näkyvän esimerkiksi tuotteen materiaalissa, muotoilussa, koristelussa, käyttötavoissa tai valmistustekniikassa. Hän painottaa, että perinnettä voidaan pitää yhtenä tuotteeseen liitettävänä merkityksenä. (Luutonen 1997, 27, 29–30.) Tuotteisiin voidaan liittää tietoisestikin joitain perinteeseen assosioituvia elementtejä. Usein perinne tekstiileissä mielletään juuri ”suomalaisen tyylin” soveltamiseksi. Apo ja Anttonen (2001, 44) kirjoittavat, että perinteeseen liittyy myös arvottaminen: jokin kulttuuri-ilmiö voidaan ”perinteellistää”, aateloida perinteeksi, ja siten lisätä sen arvoa. Täten perinteisten mallien käytöllä tekstiilien suunnittelussa saattaa olla positiivinen vaikutus niiden arvostukseen.

Kirsti Rantanen (1980) kuitenkin kirjoittaa kriittisesti kansanperinteen hyväksikäytöstä tekstiilien suunnittelussa. Rantasen mukaan kansanperinne tulee aika ajoin muotiin, ja silloin tekstiilisuunnittelijat hyödyntävät tekstiiliperinteen piirteitä luodakseen talonpoikaisromantiikkaa nykyaikaiseen kotiin. Perinteen piirteitä tuodaan esiin perinteisellä ornamentiikalla, oikeaoppisilla materiaalivalinnoilla ja tyyppillisellä teknisellä toteutustavalla – tosin usein joudutaan turvautumaan alkuperäisen tekniikan sijaan nykyteknologialle mahdollisiin visuaalisiin imitaatioihin. Rantasen mielestä tällaiset tuotteet eivät kuitenkaan kuvasta suomalaista kansanperinnettä, eivätkä myöskään vastaa sisustamisen estetiikkaan. Olenaisina elementteinä suomalaisessa tekstiiliperinteessä hän pitää luontaista rytmitajua ruudun ja raidan käsittelyssä sekä itsenäistä ja rohkeaa värienyhdistämistaitoa. Siksi kansanperinnettä ilmentävän tekstiilisuunnittelun tulisi perustua käyttökelpoisuuteen, selkeyteen, yksinkertaisuuteen, reiluun laatuun ja vahvaan värisommitteluun – perinteisiä kuvioaiheita ei välttämättä tarvita. (Rantanen 1980, 21–22.) Rantanen on kirjoittanut asiasta jo vuonna 1980, mutta samat periaatteet pätevät mielestäni myös 2010-luvun tekstiilisuunnittelussa.

Väisänen (2005, tiivistelmä) on pro gradu-tutkielmassaan tarkastellut vastavalmistuneiden tekstiilitaiteilijoiden suhdetta suomalaiseen tekstiilikäsityöperinteeseen. Tutkimusongelmaa hän lähestyi haastattelemalla kolmea vastavalmistunutta tekstiilitaiteen maisteria. Haastateltavien suhtautuminen oli vaihtelevaa:

perinne nähtiin käsityötaitona, taitona tehdä tuote alusta loppuun sekä tiettyinä tekniikkoina ja tekstiilityypeinä, kuvioina ja väreinä ja suomalaisena tyylinä. Lisäksi perinne liitettiin käsityöhön harrastuksena ja ammattina. Perinne nähtiin toisaalta mahdollisuutena, toisaalta tylsänä ja silmälle mielenkiinnottomana. Kaiken kaikkiaan tekstiilikäsityöperinnettä pidettiin kuitenkin arvokkaana, ja sen jatkamista tärkeänä, vaikkakaan ei välttämättä samassa muodossa – haastattelvien mielestä perinnettä sai muunnella.

Rasinmäen ajattelussa perinne korostuu enemmän kuin Väisäsen haastattelemien tekstiilisuunnittelijoiden vastauksissa. Hänelle kaikki lähtee perinteestä, ja jo aloittaessaan yritystään vuonna 1970 Rasinmäki ajatteli toimivansa perinteen jatkajana, ja tuossa roolissa hän on edelleen halunnut pysyä (ER 11.5.2011.). Samaa mieltä taiteilija on kuitenkin siitä, että perinnettä voi jatkaa myös uudella muodoilla. Ollakseen perinteisiä räsymattojen ei hänen mielestään tarvitse olla täysin samanlaisia kuin ennen. 1970-luvulla hän pitikin räsymaton tilaa alhaisena ja koki, että sen arvostusta olisi nostettava. Rasinmäki halusi kehittää kauniin, kansallisen myyntituotteen. (ER 11.5.2011.) Tällöin ulkonäkökin jonkin verran muuttui.

Myös Klemola kirjoitti 1970-luvun lopulla räsymattojen alhaisesta arvostuksesta. Hän totesi, että niistä on tullut vähemmän arvokkaiden tilojen, kuten keittiön ja eteisen, mattoja. Paraatipaikalle olohuoneeseen valitaan jokin muu matto, jossa Klemolan mukaan tavoitellaan ”mieluummin ”hienoutta” kuin kauneutta”. (Klemola 1979, 18–19.) Juuri tätä kehitystä vastaan Eija Rasinmäki lähtikin taistelemaan – hän halusi nostaa räsymaton arvostusta ja näyttää, että se kelpaisi myös olohuoneen matoksi (ER 11.5.2011).

4.1.3 Perinne ja muutos amerikansuomalaisten räsymatoissa

Perinnettä tekstiileissä, vieläpä räsymatoissa, on tarkastellut myös Lockwood (2010). Hän on tutkinut amerikansuomalaisten räsymattokulttuuria ja sen roolia suomalaisen maahanmuuttajayhteisön asenteiden, käyttäytymisen, uskomusten ja arvojen ilmentäjänä ja ylläpitäjänä. Hän on haastatellut mattojen tekijöitä ja tutustunut heidän tekemiinsä mattoihin, niiden valmistukseen, käyttötapoihin ja niihin liittyviin asenteisiin. (Lockwood 2010.) Otin Lockwoodin tutkimuksen tarkasteltavakseni, sillä siinä tulee hyvin esiin perinne, ja sen staattisuuden ja dynaamisuuden välinen jännite – juuri ne teemat, joita omassakin tutkimuksessani käsitellen Rasinmäen mattojen kontekstissa. Lisäksi tutkija on käsitellyt perinteen tunnun syntymekanismia, mikä on myös kiinnostavaa oman tutkimukseni kannalta.

Kuten Suomessa myös Amerikassa on kehittynyt omanlaisensa räsymattokulttuuri. Tyypillisimpiä amerikansuomalaisia malleja ovat niin sanottu ”hit-and-miss” (kapeat, ”satunnaisjärjestyksessä” olevat raidat), raidallinen sekä pujotuskuviollinen malli. Näitä esiintyy kuitenkin myös muiden amerikkalaisten kutomisessa räsymatoissa. Vain amerikansuomalaisille ominaisia malleja ovat kahdella sukkulalla tasaisesti eri värein kudottu, kolmella sukkulalla ”värejä häivyttäen” kudottu sekä *Chasing* (takaa-ajava raita) ja *Over the Waves* (luostarin ikkuna) -mallit. Yleisin sidos on palttina, mutta muitakin käytetään. (Lockwood 2010, 124–136.)

Amerikansuomalaista mattoa eivät kuitenkaan määritä pelkästään tyypilliset mallit, vaan ennemminkin yhteisön sisällä niille syntyneet standardit, jotka ilmaisevat heidän kulttuurinsa arvoja. Hyvän, perinteisen maton ominaisuuksiksi amerikansuomalaisten keskuudessa mielletään tasaiset reunat, kudoksen tiukkuus, sileä pinta, värien tasapaino ja hyvä maku mallin suhteen. Räsymattoon liittyviä arvoja taas ovat käytännöllisyys, edullisuus, pitkäikäisyys, helppohoitoisuus, säästäväisyys, ekologisuus, kekseliäisyys ja luovuus. Nämä hyvän maton kriteerit ja arvot määritellään ja opitaan yhteisössä, oman kulttuurin kautta. (Lockwood 2010, 143, 182–183.) Yhteisön esteettiset näkemykset ja arvostuk-

set erottavat myös perinteisen maton perinteettömästä (Toelken 1996, 221–222).

Koska räsymattojen kutominen on kulttuurinen ilmiö, se on myös jatkuvassa muutoksessa – perinteessä pysyvyyden ja muutoksen välillä on jatkuva jännite. Monet asiat voivat vaikuttaa räsymattojen kehitykseen. Teknologia, talous ja innovaatio ovat tekijöitä, jotka voivat saada kutojat poikkeamaan perinteisen maton standardeista. Lockwood antaa esimerkkinä liian kevyet kangaspuut, joilla ei saa hakattua kudetta mattoon tarpeeksi tiukkaan, ansiotyökseen kutovan matontekijän, joka ei tuotantomäärien paineessa kiinnitä tarpeeksi huomiota laatuun, ja taitavan kutojan, joka kokeilee uudenlaisia, perinteestä poikkeavia malleja. (Lockwood 2010, 144, 182.)

Perinteen pysyvyyteen taas myötävaikuttaa etenkin yleisö – käyttäjät, ihailijat, naapurit, perhe, ystävät ja muut kutojat. He kuuluvat yhteisöön, joka on rakentanut ”hyvän maton” kriteerit, ja arvioi kudonnan lopputuloksen niihin verraten. Jos taas kudonnainen on suunnattu yhteisön ulkopuolisille, arviointikriteerit ovat erilaiset, ja niin saattaa itse tuotekin muuttua. Jos tuote poikkeaa liikaa perinteestä, saattaa jopa käydä niin, ettei oma yhteisö enää hyväksy sitä. Vaihtelua ja kekseliäisyyttä perinteen raameissa arvostetaan kuitenkin suuresti. (Lockwood 2010, 151.)

Lockwoodin tutkimassa amerikansuomalaisten räsymattoperinteessä muutosta ajavia voimia ovat markkinat, Suomi, tutkijat, toiset kutojat, media ja julkaisut. Asiakkaiden toiveet vaikuttavat suuresti esimerkiksi mattojen malleihin, kokoon ja väreihin. Suomi vaikuttaa amerikansuomalaisten kudontaan eräänlaisena esikuvana. Malleja ei haluta suoraan kopioida, mutta Suomesta saatetaan saada uusia ideoita ja elementtejä, joita kokeillaan omassa kudonnassa. Tutkimuksen vaikutus näkyi kutojien suurempana tietoisuutena toisista kutojista ja heidän ehkä poikkeavistakin malleistaan sekä tutkimuksen mukanaan tuoman mielenkiinnon ja tunnustuksen seurauksena oman työn arvostuksen nousuna. (Lockwood 2010, 151, 156–157, 160.) Näistä muutosagenteista omassa tutkimuksessani on läsnä lähinnä markkinat. Asiakkaiden ja kauppiaiden toiveet on tuotannossa otettava huomioon. Lisäksi myös kilpailijoiden mallit ja vallalla oleva

sisustustyyli on saattanut alitajuisestikin vaikuttaa Rasinmäen mallien kehittymiseen.

Jotta siis mattoa pidettäisiin perinteisenä, sen täytyy täyttää perinteisen ”hyvän maton” kriteerit. Jos perinteeseen haluaa tuoda jotain uutta pysyen silti perinteen rajoissa, täytyy muutoksen olla niin hienovarainen, että syntyy pysyvyyden vaikutelma. (Lockwood 2010, 183.) Tämä onkin mielenkiintoinen näkökulma pohtimani perinteen ja modernin muotokielen yhdistämisen kannalta: missä kulkee se hieno raja, joka erottaa perinteisen perinteettömästä? Miten paljon ja mitä voi muuttaa menettämättä perinteen tuntua? Lockwood (2010, 146–147) antaa esimerkin minnesotalaisesta kutojasta, joka Rasinmäen tapaan kutoo räsymattoja hapsureunaisesta kuteesta – pitäen tätä hyvänä esimerkkinä innovaatiosta perinteen sisällä.

4.1.4 Perinteen merkitys

Mutta mikä merkitys perinteellä on? Miksi suunnittelijan pitää miettiä suhdettaan siihen? Pelicier (1993, 43–44) kirjoittaa tästä aiheesta, henkisen perinnön olemuksesta ja sen merkityksestä. Hänen mukaansa perintö seuraa aina jotain, tulee jonkin jälkeen. Siksi se liittyy aikaan, järjestykseen ja seuraamiseen, sekä sukupolvien seuraamiseen toistensa jälkeen ja viestin välittämiseen sukupolvelta toiselle. Lisäksi perinnön käsite viittaa vanhan korvaamiseen uudella jonkin päämäärän saavuttamiseksi, mikä taas liittyy solidaarisuuteen. Näiden ominaisuuksien – ajan, järjestyksen, viestin välittämisen ja solidaarisuuden – hän ajattelee toimivan meidän henkisinä työkaluinamme ja auttavan meitä nykyhetken ymmärtämisessä.

Pelicier argumentoi, että henkisen perinnön siirtyminen sukupolvelta toiselle vaikuttaa ihmisten hyvinvointiin, ja on tärkeässä asemassa identiteetin rakentamisen prosessissa – perinteettä elävä ihminen elää kaaoksessa. Jottei näin kävisi, tulisi hänen mukaansa nuorisoa opettaa ja ohjata sekä kiinnittää huomiota rakennettuun ympäristöön ja perinteen esiintymiseen siinä. Perinnettä ei siis tulisi nähdä rajoittavana tekijänä vaan voimavarana myös käsityössä. Käsityökin voisi Pelicierin mukaan olla aina uutta ja innovatiivista, jos se integroidaan menneiltä sukupolvilta välitettyyn. (Pelicier 1993, 43–48.)

Rasinmäki on ajattelussaan hyvin samoilla linjoilla kuin Pelicier. Hänkin uskoo esineympäristön vaikuttavan meihin paljon, ja henkisen perinnön kulkeutuvan meille sen avulla. Kudottu matto on hänelle henkisen perinteen symboli, jonka kautta siirretään menneiden kokemusten tietoa ja viisauksia seuraaville sukupolville. Matosta voi siis hänen mukaansa tuntea perinnettä, mikä auttaa ihmistä pysymään tasapainossa. (ER 11.5.2011.)

Matto on symboli, mut siellä sisällä on se suuri asia mitä se värähtelee. Ja nimenomaan tää perinne. Nyt kun me ollaan menossa tällaseen aikakauteen, jossa perinteet unohdetaan, niin me huomataan kuinka paljon epätasapainoa meidän yhteiskunnassa on. Ihmiset sairastaa ja ovat aivan poissa tolaltaan. Johtuu tästä juuri että ne eivät ole juurien ympäröimänä. Siis juuret ei kannata niitä, ne on irrallisia. Niil ei oo juuria, niil ei oo turvallisuudentunnetta, ne on joutunu tuuliajolle koska niitä ei kannattele enää perinne. Perinne kannattelee ja pitää yllä, koska se luotu voima on siinä. (ER 11.5.2011.)

Yksi tärkeimmistä asioista perinteen syntymisessä tuotteeseen, räsymattoon, on Rasinmäen mukaan käsityö. Kutojan käsi tuo energian mattoon, ja se lyödään lujaa mattoon kiinni. Paitsi ihmisen käsi, myös väri voi synnyttää energiaa. Taiteilija kertoo väriyhdistelmistä syntyvän erilaisia värähtelytaajuuksia, joista voi tuntea tai kokea jotain, ja että matto on siksi vahva elementti kotona. Räsymatto voi edustaa äidin osaa kodissa, tuoda sinne äidin rakkautta ja ilmapiirin, jossa on helppo olla. Matolla voi siten olla vaikutus tunteisiin ja hyvinvointiin. (ER 11.5.2011.)

Rasinmäki jakaa Pelicierin kanssa myös ajatuksen siitä, että perinteen pohjalta käsityö voi olla uutta ja innovatiivista:

Se perinnepohja siellä on se pohja johon voi nojautua ja jonka avulla saadaan uusi – uusi design, uusi mallisto, uudistutaan sen perinnepohjan tiedon ja taidon kautta. Se on se tie, että sitä mukaa se kehitys aina tapahtuu. (ER 11.5.2011.)

Korkiakangas (1999, 156–157) kirjoittaa perinteen merkityksestä muistin ja muistelemisen kannalta. Liitämme perinne-esineisiin ja -ilmiöihin muistoja menneestä. Hän kuvaa perinnettä muistin kertautumisena siten, että ”muistettu mukautuu vallitseviin olosuhteisiin ja saa uusia merkityksiä mukautumisen kautta”. Perinteillä ei siis ole olemassa ainoita oikeita ilmenemismuotoja. Jokainen käsin tehty tuote on aina myös tekijänsä näköinen, se kantaa perinteitä mukanaan ja ilmentää sekä kollektiivista että yksilöllistä muistia.

Räsymatto näyttäytyi eräänlaisena muistoesineenä myös Niiniharjun (2007, 66–68) pro gradu -tutkielmassa. Hän selvitti räsymattojen suosion syytä tutkien niitä suomalaisen kodin tunnun ilmentäjänä 1960–70-lukujen taitteessa. Tutkimus suoritettiin analysoimalla ensimmäisestä omasta kodista kirjoitettuja tekstejä tuolta ajalta. Tuolloin olivat kokolattiamatot ja karvalankamatot muodissa, ja räsymatot esitettiin vanhanaikaisessa valossa mutta silti niitä käytettiin. Niiniharju sai selville, että mattojen käyttöfunktio on vain yksi aspekti kodin tunnun luomisessa – funktio arvojen ilmentäjänä ja muistoesineenä on aivan yhtä tärkeä. Räsymaton katsottiin kykenevän säilömään ja palauttamaan mieleen muistoja tärkeistä ihmisistä ja tapahtumista menneisyydessä, ja sen omistamisen nähtiin heijastavan traditionaalisia, suomalaisiksi miellettyjä arvoja kuten kova työ, kodin ja perheen eteen panostaminen, vaatimattomuus ja säästäväisyys. Muodin kuva kodista ei vastannut tutkimushenkilöiden käsitystä kodista. Koti tuntui kodilta vasta kun siihen liittyi pysyvyyden käsite, jota aineiston kirjoittajien joskus kauankin suvussa kulkeneet räsymatot symboloivat. Muodin ja kodin tunnun välillä onkin ristiriita: Muodille tyypillistä on pakonomainen vaihtelu, se on jatkuvassa liikkeessä. Kodin tuntuun taas liittyy muun muassa tuttuutta ja pysyvyyttä, josta mementojen, kuten räsymaton, tärkeys kertoo.

4.2 Räsymatto

Räsymatto tai riepumatto on kangaspuissa kudottu tekstiili, jonka kuteena käytetään kangaskaitaletta. Perinteisesti sidoksena on käytetty palttinaa ja kuteet on leikattu käytetyistä vaatteista tai muusta kierrätysmateriaalista. (Kaukonen 1998, 13.)

4.2.1 Räsymaton varhaisia vaiheita

Räsyjen kudonnalla on pitkä historia – työtapana on lähtöisin todennäköisesti keskiajalta. Vaatteet olivat arvokkaita, sillä vaatteet oli pakko valmistaa itse usein raaka-aineen kasvatuksesta lähtien, eikä niitä sen vuoksi haluttu kuluneinakaan heittää pois. Leikkaamalla ne uusien tekstiilien kudetarpeiksi säästettiin samalla uusien raaka-aineiden hankintavaivoissa. (Kaukonen 1998, 3, 19–20, 27.)

Alun perin riepukudonnaisia käytettiin vuodevaatteina: makuualustoina ja kesäpeitteinä. Näitä riepukudoksia kutsuttiin yleisimmin *nukereiksi* (Karjalassa käytettiin paikoitellen myös nimeä *poppana*). Varhaisin maininta Suomesta löydettyistä riepukudoksista on vuodelta 1709, mutta niitä on käytetty talonpoikaisoloissa nukkumaolkien tai olkipatjojen peittona paikoittain vielä 1900-luvun jälkipuoliskolle asti. Mattojen käyttö ei ollut yleistä, ja kerätyt räsyt tarvittiin vuodevaatteiden valmistamiseen. (Kaukonen 1998, 19–20, 34, 124.) Lisäksi lumppurit keräsivät räsyä paperitehtaiden raaka-aineeksi 1860–1880-luvuille asti (Kaukonen 1998, 20, 26).

Nukerit kudottiin räsymattojen tapaan, mutta ne olivat mattoja ohuempia. Ne kudottiin yleensä kolme kyynärää (180 cm) pitkiksi ja 55–75 cm leveiksi, lopuksi ommeltiin kaksi kudonnaista pitkältä sivultaan eli pietimestään yhteen. Sidoksena käytettiin yleensä palttinaa mutta tasatoimikkaisiakin tehtiin. Väriykseltään ne olivat tavallisesti valkoisia tai raidallisia (kokonaan tai jalkopäästä), joskus tummempiakin. Vaaleat nukerit olivat arvostetumpia kuin kirjavat ja tummat. (Kaukonen 1998, 22–24, 28.)

Nukereita käytettiin myös hevosloimina ja vaatetuskankaina. Vuodevaatekäytöstä nukerit hävisivät, kun tehdastekoinen puuvillainen lakanakangas halpeni. Lisäksi nukereiden peseminen oli työlästä ja niiden nukkainen pinta kulutti uuden aikaisia ohuehkoja yöpaitoja. (Kaukonen 1998, 28–30.)

Vuoteista riepukudokset siirtyivät vähitellen lattialle. Lattiamattojen käyttö yleistyi vasta 1800-luvulla, ensin säätyläis- ja sitten talonpoikaiskodeissa. Säätyläiset käyttivät mattoja jo vuosisadan alkupuolella, mutta jotkin syrjäkylien vanhoilliset talot omaksuivat tavan vasta sata vuotta myöhemmin. Taustalla oli yleinen elintason nousu karjatalous- ja metsätulojen ansiosta. Mattoihin riitti myös enemmän kudetarpeita, kun lumppurit vähitellen lopettivat pellavariepujen keräämisen paperitehtaille 1860–1880-lukujen aikana. (Kaukonen 1998, 37–40, 42.) 1600- ja 1700-lukujen savutupiin matot eivät olisi oikein sopineetkaan, sillä ne olisivat likaantuneet noesta ja olleet tuvassa tehtävien taloustoimien sekä miesten ja naisten käsitöiden tiellä. Mattojen käyttöönottoon vaikutti savujohtoisien uunien käyttöönotto sekä 1700-luvulla alkanut kamarihuoneiden rakentami-

nen taloihin. Talon isäntäväki siirtyi asumaan niihin, ja matot yleistyivät ensimmäiseksi juuri kamareissa. (Klemola 1979, 10.) Varhaisin maininta riepumatosta Suomessa on vuodelta 1798 (Kaukonen 1998, 2).

Talojen tupiin matot ilmaantuivat vasta myöhemmin, sillä ne toimivat eräänlaisina monitoimitiloina – työverstaina, ruokasaleina ja nukkumapaikkoina ainakin osalle talonväkeä. Joskus tupaan tuotiin myös eläimiä lämmittelemään talvella. Aluksi mattoja käytettiin tuvissa vain juhlan kunniaksi, mutta 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa tuvassa nukkumisen vähentyessä mattojen käyttö vähitellen vakiintui. (Kaukonen 1998, 46–48.)

Riepumattoa on toisinaan pidetty suomalaisena keksintönä, mutta tämä ei pidä paikkaansa. Riepukudosten kutominen käytetyistä vaatteista on ollut yllättävän yleistä Euroopassa. Suomeen ja Ruotsiin työtapana on levinnyt ilmeisesti slaavilaiselta taholta. Myös idea riepukudosten käytöstä lattialla on todennäköisesti tullut ulkomailta. (Kaukonen 1998, 4–5.)

4.2.2 Mattojen ominaisuudet

Riepumattoja tehtiin ennen kaikkea kierrätysmateriaaleista. Vanhat pellava- ja puuvillavaatteet sekä toisinaan myös puolivillaiset vaatteet leikattiin mattojen kuteiksi. Vaatteiden lisäksi kuteeksi kelpasivat liinavaatteet, kangassäkit, tehtaiden pakanloput ja sekundakangaspalat. Kudenauhan leveys ohuesta kankaasta oli noin 1,5 cm, paksusta kankaasta kapeampi. (Kaukonen 1998, 52–54.)

Kuteena saatettiin käyttää myös muuta materiaalia kuin kangasta. Meren ja järvien läheisyydessä rikkinäisiä verkkoja ja nuottia saatettiin hyödyntää kuteena. (Kaukonen 1998, 54.) Sotavuosina ja pula-aikana käytettiin myös keittämällä värjättyä voipaperia, muovipusseja, kaislaa ja siivilävanua. (Kaukonen 1998, 60; Klemola 1979, 14.)

Loimilangat kehrättiin yleensä itse rohdinpellavasta ja kerrattiin kaksin- tai kolminkertaiseksi. Pellavalangan korvasi lähes kokonaan puuvillainen 12- tai 15-säikeinen kalalanka, ja pellavaa käyttävät alkoivat myös ostaa loimensa. Yleensä käytettiin purjeompelulankaa nro 6. Tosin myös loimimateriaaleista oli pulaa

toisen maailmansodan aikana ja sen jälkeen, joten vaihtoehtoisia ratkaisuja jouduttiin keksimään. Loimen materiaaliksi kelpasi tuolloin myös paperinaru ja puuvilla- ja pellavasäkkikankaista puretut langat. Yleisin loimen tiheys oli kaksi lankaa senttimetrillä. (Kaukonen 1998, 56, 60.)

Räsymattojen leveys oli alunperin noin 50–60 cm, ja tämä oli yleinen leveys vielä 1950-luvulla. Myöhemmin matot levenivät noin 70–75 cm (viiden korttelin) levyisiksi. Pituus vaihteli tarpeen mukaan. Pitkän ja kapean ulkomuotonsa takia näitä mattoja kutsuttiin käytävämatoiksi, vaikka niitä käytettiin muun muassa myös kamareissa ja tuvissa. (Kaukonen 1998, 56–58.) Tavallisin sidos oli palttina, mutta myös muita käytettiin. Suosittuja koristeellisempia sidoksia olivat muun muassa ”ruusupolku”, ”aallonpohja” ja ”Hämeen helmi”. (Klemola 1979, 11.)

Jos talossa oli varaa, tehtiin talveksi ja kesäksi omat matot: talveksi paksummat ja tummemmat, kesäksi kapeammat ja vaaleammat (Klemola 1979, 12). Aluksi kudottiin sekaraitaisia mattoja, mutta myöhemmin tuli käyttöön symmetrinen ”pohjien” ja raitaryhmien vuorottelu. Pohjissa käytettiin vuoroin tummaa ja vaaleaa kudetta, jolloin yhteisvaikutus oli harmaa tai ruskehtava. Väriä mattoihin saatiin raidoilla, joiden sommittelussa yleistyi periaate ”kyynärä pohjaa, kortteli raitaa” (Kuva 3). Raitojen kuteita värjättiin kasviväreillä tai myöhemmin kaupan ”lappuväreillä”. Suosittuja raitojen värejä olivat musta, punainen, valkea, keltainen ja vihreä – yleensä kuitenkin käytettiin vain kolmea väriä yhdessä matossa. Symmetristen raitojen lisäksi saatettiin tehdä epäsymmetrisiä raitoja, ja paikoitellen myös kapeaviiruisia raitaryhmiä. Kapeat raidat olivat suosittuja erityisesti 1950-luvulla. (Kaukonen 1998, 61–62.)

Kuva 3. Räsymattoja tuvan lattialla. Somittelussa käytetty kyynärä pohjaa, kortteli raitaa -periaatetta. (E. Hägglund noin 1925–1930. Museovirasto. Kuva otettu kirjasta Kaukonen 1998, 44.)

Perinteinen räsymatto on Rasinmäelle edelleen isoäitien raidallinen, kangas-suikaleista valmistettu palttinamatto. Muiksi perinteen ulkoisiksi tunnusmerkeiksi Rasinmäki nimeäsi pellavaloimen, melko sileähkön pinnan, sekä oikeanlaisen sidoksen. Palttinan lisäksi perinteisiä räsymaton sidoksia hänen mielestään ovat toimikas ja kuvikas. Suunnittelija sanoi suomalaisen kyllä tunnistavan perinnetalon sellaisen nähdessään. (ER 11.5.2011.) Tämä kuvaus tuntuisi sopivan aika hyvin sekä omaan intuitiooni, että kirjallisuudesta löytyneisiin vanhojen räsymattojen kuvauksiin. Ainoastaan sidoksista kuvikas ei kuulostanut tutulta räsymattojen yhteydessä, eikä sitä mainittu räsymatoista kertovassa kirjallisuudessa.

5 Markkinat ja talous

Edellisessä luvussa on hahmoteltu sitä, millainen perinteinen suomalainen räsymatto on. Rasinmäen matot poikkeavat jonkin verran tuosta mallista, ja tämän hän toteasi itsekin. Hän kertoi etenkin olohuoneen maton muuttuneen, keittiön ja eteisen matot pysyivät enemmän perinteisessä mallissa:

Olohuoneen matto alko sit muuttumaan sellaseks josta hiukan havaittiin että se on perinnetalon matto. Elikä ehkä meidän matot, jotka on tehty tämmösesi mis on pieni nukka ympäril-

lä, päällä, niin se nähtiin sitten jo puuvillamattona eikä räsymattona. Ja sit siinä onkin kysymys et kumpi on sit, että onks se sit enää perinnettä, vai syntyikö uusi matto. Sitä ei osaa oikeesti sanoa et onko se perinne vai onko se uusi. (ER 11.5.2011.)

Mutta miksi muutos tapahtui? Tässä kappaleessa selvitän muutokseen vaikuttaneita tekijöitä, sitä talouden ja markkinoiden kontekstia, jossa Rasinmäen kutomoto toimii ja on toiminut. Kukaan yrittäjä ei voi toimia irrallaan ympäröivästä maailmasta, vaan siellä tapahtuvat muutokset niin muodissa kuin taloudessakin vaikuttavat aina myös yritykseen. Suunnittelijan on otettava huomioon asiakkaiden ja kauppiaiden toiveet, ja heidän mielipiteisiinsä ja makuunsa taas vaikuttavat vallalla olevat muotivirtaukset. Mitä tahansa ei voida tehdä, vaan pyritään tietysti kannattavaan tuotantotoimintaan.

5.1 Trendit

5.1.1 Sisustustrendejä 1970-luvulta nykypäivään

1960- ja 1970-luku olivat voimakasta maalta kaupunkiin muuton aikaa. Tarvittiin paljon uusia lähiöasuntoja, ja niitä pyrittiin rakentamaan mahdollisimman nopeasti ja halvalla. Käytettiin paljon lastulevyä, maalia ja halpoja synteettisiä materiaaleja. Tuloksena oli aika ankeita asuntoja. Osaksi vastareaktionä tähän sisustuksessa tulivat muotiin voimakkaat värit. Myös lisääntynyt matkailu vaikutti 1970-luvun sisustuksen muutokseen. (Salmi 1991, 51–52.)

Sisustuksessa ihanteena pidettiin käytännöllisyyttä ja nykyaikaisuutta, kestävyyttä, tarkoituksenmukaisuutta ja helppohoitoisuutta. Tämä tarkoitti modernia muotokieltä, ja koristeellisuutta karsastettiinkin epätarkoituksenmukaisena näpertelynä. Modernismin ihannointi johti myös joustavuuden ja moniäänisyyden vaatimiseen niin materiaalien, värien kuin muotokielenkin suhteen. Voimakkaat värit ja suurikuvioiset tekstiilit kuuluivat tähän sisustustyyliin. (Sarantola-Weiss 2008, 100–104.)

Kaikki eivät kuitenkaan sisustaneet ihanteen mukaan, vaan vallalla oli useita rinnakkaisia sisustustyyliä: jotkut suosivat modernia ja muovia, etenkin nuoret värikästä ja epämuodollista, jotkut hakivat arvokasta tyylikkyyttä ja toiset kääntyivät nostalgiaan ja talonpoikaisromantiikkaan. Varsinkin arvokkaan tyylikkyy-

den ja talonpoikaisromantiikan tyyli erosivat räikeästä värimaailmasta ja modernismin ihanteesta. Perinteistä tyylikkyyttä haettiin tummaksi petsatuilla kaapistoilla, plyysi- tai nahkaverhoilluilla kalusteilla, sekä yleensä tummalla värityksellä. Nostalginen tyyli taas suosi suomalaisuuteen assosioituvaa mäntyä, rustiikkeja tekstiilejä, paneloituja seiniä ja murrettua värimaailmaa. Murrettujen ja sävyjen suosio näissä sisustustyyleissä kieli väsymyksestä radikalismiin ja murrettuun. Erityisesti ruskeaa väriä käytettiin paljon. Se liittyi sekä nostalgisen tyylin talonpoikaisuuteen ja maanläheisyyteen että porvarillisen kodin tummaan maailmaan. Vuosikymmenen loppua kohti värit kuitenkin vaalenivat. (Sarantola-Weiss 2008, 104, 106–114.)

Suosituin mattotyyppi 1970-luvulla oli valkoinen, pitkänukkainen paimentolaismatto. Suosiosta nautti myös pörröinen ryijymatto, jota oli saatavilla erilaisilla värityksillä. Perinteistä tyylikkyyttä hakevan sisustustyylin piirissä ryijymatto olikin erityisen suosittu, samoin kuin koneella kudottu itämainen matto. Nostalgiseen tyyliin ja mäntykalusteisiin taas yhdistettiin räsymatto. (Sarantola-Weiss 2008, 107, 110, 113.)

Nostalginen tyyli ja kertaustyyleihin viittaava romanttinen sisustaminen olikin muoti-ilmiö 1970-luvulla paitsi Suomessa, myös kansainvälisesti. Tämä huomattiin, ja markkinointi ja mainonta käyttivät sitä tietoisesti hyväkseen – arjen kovuutta käytettiin argumenttina romantiikan tarpeelle. (Sarantola-Weiss 2008, 115–117.) Vuoden 1973 öljykriisi oli varmasti myös taustalla vaikuttamassa, horjuttanut uskoa jatkuvaan uudistamisen tarpeeseen ja kääntänyt mielet kohti pehmeämpiä arvoja.

Viimeistään 1980-luvulla kyllästytettiin räikeisiin väreihin sisustuksessa, ja vasta-reaktiona niille palattiin vaaleisiin väreihin ja pelkistettyihin ratkaisuihin. Tätä edesauttoi se, että suuret ikäluokat olivat saaneet asuntolainansa maksettua ja rahaa jäi halvalla rakennettujen asuntojen parantamiseen. Synteettisistä materiaaleista pyrittiin eroon ja luonnonmateriaalit nousivat arvoonsa. (Salmi 1991, 52–53.)

Jussilan (1991) mukaan jo 1990-luvun alussa useimmat suomalaisen sisustukseen vaikuttavat virtaukset tulivat ulkomailta: markkinointi- ja tuotepäälliköt sekä sisäänostajat kävivät ulkomailla etsimässä myyntiin sopivaa tavaraa, suunnittelijat kävivät sisustusmessuilla ja saivat sieltä vaikutteita työhönsä. Tämä vaikutti myös suomalaiseen tuotantoon. Monet kuluttajatkin matkustelivat, ja saivat ulkomailta uusia ajatuksia sisustukseen. (Jussila 1991, 39.) Lisäksi monet kotimaiset valmistajat ostivat ennusteet tulevista väreistä ja kuvioista samoilta eurooppalaisilta design-toimistoilta (Ristolainen 1991, 16).

Värimuotien vaihtelusta Rasinmäellä on oma näkemyksensä. Hänen mukaansa tulevat värit voidaan kyllä ennustaa, ikään kuin napata kollektiivisesta tietoisuudesta. Silti hän ei itse ole koskaan käyttänyt väriennusteita, sillä ne eivät hänen mielestään aina kohtaa ihmisten tarpeita. (ER 11.5.2011.)

Minusta se sellanen väritrenditoimikunta mikä siellä luo nää meidän muotivärit niin se ei kohtaa, siel on joku... Siellä joku väri saattaa osua, se on kun lotto vähän... Se trendi tulee väreistä ja se tulee ihmiskunnan tarpeesta siis kuluttajien tarpeesta tiettyihin väriin joista heil on pulaa. Elikä heil on niinku tarve kohtaa omaa energiatasapainoonsa sillä värillä. Ja se pitää heijastella sitä kautta. Et mikä on niinku ihmisten yleinen terveystaso tai kulttuuri, muut taustat. Se täytyy muodostaa sieltä tuntemalla ne ihmisten ei ostokäyttäytyminen vaan ne omat tarpeet. Et minkälainen niinku värimaailma nyt on tulossa. (ER 11.5.2011.)

Sisustamiseen vaikuttavat muodit eivät vaihdu yhtä usein kuin tekstiili- ja vaatealan muodit. Muutosten nopeutta rajoittaa muun muassa valmistustekniikka. Vaatetusmuodin malli- ja väri vaihtelut näkyvät sisustustekstiileissä yleensä noin vuoden viiveellä. Sisustuksessakin muodin vaihtelu on koko ajan nopeutunut. (Ristolainen 1991, 16.) Esimerkiksi sisustusvärien muutoksissa on kuitenkin havaittavissa hitaat ja nopeat syklit: pitkällä aikavälillä (noin kymmenen vuoden sykli) tapahtuu hillittyjen ja voimakkaiden värien vaihtelua, ja lyhyellä aikavälillä (parin vuoden sykli) sävykohtaista vaihtelua (Pekkarinen 1991, 29).

Salmi (1991) ennustaa kirjoituksessaan 1990-luvun alussa, että yksi ero 1990-luvulla entiseen olisi se, että vallalla ei ole enää yksi ainoa valtatyyli, vaan samanaikaisesti vaikuttaisi useita yhtä voimakkaita trendejä. Hänen näkemyksensä oli tuolloin, että tulevaisuudessa ei olisikaan enää yhtä sisustusmuotia vaan erilaisia persoonallisia tyyliä ja sisustustapoja. (Salmi 1991, 57.) Tämä ajatus

tuntuu pätevältä yhä edelleen 2010-luvulla. Varmasti muoti edelleen vaikuttaa, mutta yhä enemmän pyritään yksilöllisyyteen – erilaiset tyyli ja ratkaisut ovat hyväksytyjä ja toivottujakin.

5.1.2 Mattotrendit

Sillon kun on tuotantoo ja työntekijöitä niin täytyy olla todella ajan hermolla ja edellä tietysti. Et silloin täytyy seurata trendejä, täytyy tehdä just sitä, palvella sitä asiakaskuntaa. Et kyllä sun täytyy käydä messut ja olla valveilla sen kanssa. (ER 11.5.2011.)

Suunnittelijan työhön kuuluu Rasinmäen mukaan trendien seuraaminen, ja etenkin värien ennustamista hän pitää tärkeänä. Mutta värien ohella myös mattojen sidoksilla, laaduilla ja kuvioinnilla on ikään kuin omat ”kerrostumansa” vuosien varrella. Lisäksi pitää tietää kenelle suunnittelee: jokaisella kansakunnalla on oma makunsa ja omat värimaailmansa. Suomalaiset vaativat hänen mukaansa aina yksinkertaista mattoa muotivirtauksista huolimatta. (ER 11.5.2011.)

Eldin ja Lundberg (1991) ovat kirjoittaneet pohjoismaalaisista mattotrendeistä eri aikoina. 1800- ja 1900-luvun vaihteessa muotiin tulivat ryijymatot. Myös nukka- ja pujotusmattoja sekä itämaisia mattoja käytettiin säätyläisten ja varakkaamman väen keskuudessa. (Eldin ja Lundberg 1991, 8.) Suuremmat yhteiskuntaluokat käyttivät yleensä yksinkertaisia räsymattoja. 1900-luvun alkukymmenillä matoista tuli kuitenkin koristeellisempia: raidallisten räsymattojen lisäksi kudottiin pujotuskuviollisia mattoja ja sidoksena käytettiin palttinan lisäksi myös toimikasta, murto- ja ristitoimikasta, taalainsidosta ja ruusukasta. (Kaukonen 1998, 64.) Ripsisidoksiset kiintopujotusmatot olivat suosiossa Suomessa etenkin 1920- ja 1930-luvuilla. Näiden niin sanottujen taiteellisten funkismattojen kustomisinnostus levisi meille Ruotsista. Pujotustekniikalla saatiin aikaan geometrisia kuvioita, joiden väri vaihtuu kuvioiden rajalla. (Klemola 1979, 17.) Sidosten ja kuvioinnin lisäksi muuttui myös maton koko: kapeiden käytävämattojen lisäksi tehtiin myös leveämpiä riepumattoja. Keskimäärin isojen mattojen koot olivat 140–160 x 180–200 cm. (Kaukonen 1998, 66.)

Räsymatot olivat suosituimpia kudottuja mattoja 1940-luvulla toisen maailmansodan aiheuttaman materiaalipulan vuoksi. Räsymatossa pystyttiin käyttämään myös korvaavia materiaaleja. Myös 1950- ja 1960-luvun matot olivat vielä aika vaatimattomia, yleensä ulkomaisia teollisesti kudottuja mattoja. Vain harvat satsasivat kalliisiin käsinkudottuihin ateljeemattoihin. (Eldin ja Lundberg 1991, 9.)

Räsymattojen parissa pujotuskuviolliset matot olivat muodissa 1950-luvulle saakka, mutta sen jälkeen niitä ei ole juuri valmistettu. Tuolloin myös suurten riepumattojen kudonta väheni niiden painavuuden takia. Varsinkin ammattikutomoissa suosituiksi tulivat vapaasti sommitellut raidoitukset ja ”sävy-sävyy” valmistetut matot. (Kaukonen 1998, 67–68.)

1960-luvun lopulla nousivat kokolattiamatot suureen suosioon, mikä vähensi irrallisten sisustusmattojen käyttöä. Seuraavalla vuosikymmenellä kuitenkin huomattiin niiden pohjana käytetyn vaahtomuovin murentuvan, ja aiheuttavan allergisia oireita. Tämä romahdutti niiden suosion. 1970-luvulla alkoi myös vaikuttaa niin sanottu vihreä aalto, joka korosti kiinnostusta omaan ympäristöön ja itse tekemiseen. Aatteen seurauksena kudottiin paljon mattoja itse. Innostusta kesti vielä 1980-luvun alkupuolelle, mutta vuosikymmenen loppupuolella se laantui. (Eldin ja Lundberg 1991, 9; Turunen 2005, 8.) Vihreä aalto lienee myös ollut öljykriisin seurausta, ja räsymattojen kutomisella on tavoiteltu nostalgiaa ja pehmeämpiä arvoja, mikä Eldinin ja Lundbergin mukaan oli muodikastakin tuolloin.

Rasinmäen matoista kertovista lehtileikkeistä saa jonkinlaista kuvaa siitä, mikä on ollut muodikasta mattojen parissa jutun kirjoitusaikana. Ensimmäiset muotiin viittaavat kirjoitukset ovat 1970-luvun lopulta:

Tällä hetkellä alkaa Saksassa tulla pastellivärit suosioon räsymatoissa. Räsymaton kotimaassa, Suomessa ei tätä perinteistä mattoa pastelliväreissä otettaisi vastaan. Hollantilaiset puolestaan pitävät tummansävyisistä yhdistelmistä. (ERA, Eija Rasinmäen räsymatot museolla -artikkeli, Punkalaitumen sanomat, N:o 25 – 1977.)

Aivan perinteinen, pitkä pirtin matto ei käy hyvin kaupaksi, vaan leveitä ja pöyhkeitä pitää mattojen olla. Pohjoismaissa pidetään ruuduista ja Keski-Euroopassa ollaan ihastuneita raitoihin. Väreistä ruskea on kiinnostanut, mutta muoti on tuonut vaatimuksen pastellisävyyttä. (ERA, Takala, Räsymatto kelpaa nyt ulkomaille -artikkeli, 1977.)

Värikyset ovat viime vuosien muotivärejä: paljon tummaa, kirkasta ruskeaa, vihreää ja beigeä. Jotkut matoista ovat kuteitten laadusta johtuen kevyesti nukkaisia, kuulemma enemmän uusien räsymattoystävien mieleen kuin periteisesti kovapintaiset, sileät matot. (ERA, Tikkanen, Perinteinen räsymatto sopii jokaiseen kotiin -artikkeli, 1979.)

Enteitä värien vaalenemisesta oli siis nähtävillä Euroopassa jo 1970-luvun lopulla. Todellinen muutos tapahtui kuitenkin vasta 1980-luvun alussa.

Vienti on Eijan mukaan vaikuttanut mattojen väreihin. Nyt esitetyt vaaleat, heleänsiniset ja -vihreät sävyt ovat kovin kysytyjä. Tosin hän sanoo itsekin jo kyllästyneensä ruskeaan. (ERA, Tikkanen, Räsymattoja Oitista Floridaan -artikkeli, Iltasanomat 18.03.1981.)

Uutta aprikoosisävyä Eija suositteli lämmöllä ruskeasävyiseen suomalaiseen sisustukseen. Pinkki, pastellivihreä, kerma ja beige mm. ovat Eijan värit, pastellit, joista amerikkalaiset pitävät kirkkaina ja suomalaiset pehmeinä. (ERA, Eijan matoilla on vientiä -artikkeli, Tuotantouutiset, 3/1981.)

Tietoisesti vältettiin värejä 1980-luvulla. Ei enää oikeesti ostettu kirkkaita värejä eikä värejä sellain. Mutta sävyjä oli tietysti olemassa. Oli vihreet ja aprikoosit ja pastelleja vähän. Tuli kevyemmäksi sellain. Ja sitten oli ihan ruskeet matot joita oli sitten niinku peruspohja se. Jopa tummanruskeet ja tumman harmaat ja sel-laset ihan tummat matot. (ER 17.12.2011.)

1980-luvun mattotrendeistä Rasinmäki kertoi havainneensa myös, että silloin alettiin käyttää muitakin sidoksia kuin palttinaa, muun muassa toimikasta ja kuvikasta. Vuosikymmenen alkupuolella tulivat muotiin ohuet, romanttisesti kuvioidut dhurrie-matot (Kuva 4). Niitä tuotiin maahan Intiasta, jossa niitä kudottiin käsin puuvillaloimeen ohuesta villasta. Tähän kuviollisempaan mattomuotiin suunnittelija kertoi vastanneensa Tulppaani-mallillaan. (ER 11.5.2011, ER 28.11.2011.) Kaukonen taas kirjoittaa, että 1980-luvulta lähtien on suosittu palttinaa räsymattojen sidoksena, ja että 1990-luvulla suosituimpia olivat raidalliset, käytävämattomalliset räsymatot. (Kaukonen 1998, 67–68.) Ero mielipiteissä voi johtua siitä, että Kaukonen on tutkinut räsymattojen kotikudontaa, kun taas Rasinmäen käsitys on syntynyt mattokutomojen kontekstissa.

Kuva 4. Dhurrie-matto.
(Turunen 2005, 31.)

Vaikka innostus kotikudontaan laantui 1980-luvulla, ei räsymatto kuitenkaan väistynyt. Räsymattoja ostettiin yhä enemmän kaupasta (ER 29.2.2012). Eldin ja Lundberg arvioivat 1990-luvun alussa, että muodikasta tuolloin oli paljas mäntylattia, jota koristi korkeintaan räsymatto – etenkin suomalainen räsymatto pastelliväreineen ja harsomaisine värsiirtymineen. (Eldin ja Lundberg 1991, 9.) 1990-luvun alussa laman aikana muoti ja ihmisten ostokäyttäytyminen kuitenkin todella muuttuivat Rasinmäen mukaan. Haettiin halvempia tuotteita, ja muotiin tuli taas uusi ulkomainen matto, iranilaista alkuperää oleva villainen, ohut ja kirjava Kelim-matto. Muotia kesti noin viisi vuotta. Rasinmäen omassa tuotannossa olivat ripsisidoksiset matot suosiossa. 2000-luvulla sitä vastoin sidoksen täytyi olla monimutkainen, jotta malleja ei pystyttäisi kopioimaan. (ER 11.5.2011.)

Taiteilija kertoi havainneensa muutoksen sisustustyyliissä 1990- ja 2000-lukujen taitteessa. Hänen mukaansa koristeellisuutta ei enää hyväksytty, ja sen takia jouduttiin joidenkin Rasinmäen siihenastisten suosikkimallien, valmistaminen lopettamaan. Myös yrityksen keulakuvaksi nousseen Palmikko-mallin suosio laski. 2000-luvun alkuvuosina oli Rasinmäen mukaan muodissa jopa matottomuus. (ER 17.12.2011, ER 29.2.2012.) Viimeisten vuosikymmenten – 1990-luvun ja varsinkin 2000-luvun – trendeistä on kuitenkin vain vähän tietoa tarjolla, ja on haastavaa tarkastella objektiivisesti aikaa, joka on vielä niin lähellä tätä hetkeä. Mattojen myynnin parissa työskennellyt ja niitä opinnäytetyössään tutkinut Turunen (2005, 10, 44–45) on kuitenkin sitä mieltä, että näillä vuosikymmenillä sisustuksesta on kiinnostuttu yhä enemmän, ja että mattojen merkitys sisustuselementtinä on lisääntynyt. Sisustamisesta on tullut oman persoonan ilmentymä, jolla halutaan viestittää omia arvoja, mieltymyksiä ja arvoasemaa. Hän myös totesi mattojen muotojen ja värien muuttuneen rohkeammiksi. Asiakkaiden hän näki toivovan yksilöllisyyttä, laadukkuutta, kotimaisuutta ja luonnonmateriaaleja. Matoissa arvostetaan myös laatua – matto saa maksaa hie- man enemmän, jos se myös kestää pitkään ja on mieluinen. Erikseen hän mainitsi asiakkaat, jotka seuraavat sisustustrendejä ja haluavat nimenomaan kalliita design-mattoja sisustuslehtien sivuilta. Tällöin matot toimivat myös statussymbolina, joka tuo ostajalleen ja hänen kodilleen arvostusta.

Yksilöllisyyden, laadun, kotimaisuuden ja luonnonmateriaalien tavoittelu sopisi hyvin Rasinmäen mattoihin, ja ne olivat myös statussymboleja. Mitään värien ja muotojen ilotulitusta suunnittelija ei kuitenkaan tarjoa ja kertookin jättäneensä trendien seuraamisen viime vuosina, varsinkin asuttuaan Intiassa vuosina 2005–2008.

Ja siellä siis mä oon jättäny kyllä nää trendisuunnittelut ihan niille nuorille että tehköön ne nyt tätä pelkistettyä niinku muotoo jota nyt kaikki sisustaa. Että mun ei tarvii lähtee siihen, luomaan sitä. (ER 11.5.2011.)

Trendien tilalle hän kertoo tuoneensa toisen elementin, luonnon.

Et mennään tavallaan et tuodaan siinä matossa luonto ja se ihan sellanen perimmäinen karkeus ja sellanen ei niin siloteltu vaan rouheinen tyyli. Et ehkä nyt alettais hiukan tuoda (luontotyyliä, räsymattoa) koska niiden huonekalut on niin pelkistettyjä ja puhtaita ja sileitä ja ne muodot ottais vastaan tällasen vanhan tavan, sen luontotavan. (ER 11.5.2011.)

Siitä huolimatta, että Rasinmäki sanoo jättäneensä muodin seuraamisen sivummalle, hänen puheistaan huomaa hänen edelleen tiedostavan, ja hänellä olevan näkemyksen siitä, millainen sisustustyyli nyt on vallalla. Sama näkyy hänen lehtikirjoituksessa ilmaisemasta mielipiteestään.

Kaipuu juurille saa ihmisen sisustamaan maanläheisesti. ...Selkeät, puhtaat ja kirkkaat linjat ovat tänä syksynä mattomuodissa suosikkeja. Sammaleenvihreän maton nähdesään monet ovat haltioissaan. Männyn väristä ostetaan myös mielellään. Väreissä näkyy okraa ja inkivääriä, värejä, jotka ovat peräisin luonnosta. ...Nyt 1970-luvun värit ovat tulleet takaisin muotiin. (ERA, Airaksinen, Sammal on räsymaton muotiväri -artikkeli, Etelä-Suomen sanomat, 18.9.2009.)

Siirtyminen luonnonmukaisempaan tyyliin voi siis olla tulkittavissa sekä omasta ideologiasta lähtöisin olevaksi, että muodin seuraamiseksi.

5.2 Muutoksia markkina- ja kilpailutilanteessa

1970-luvun alussa ei Rasinmäen tietojen mukaan vielä ollut paljon kutomoja, jotka olisivat kutoneet räsymattoa kaupan myyntiin. Pohjanmaalla tehtiin karvaisista sängynpeitekankaan jätereunoista rahkamattoja sekä räsymattoja. Lisäksi Anki-Design oli aloittanut toimintansa 1968. Rasinmäen kutomo oli kuitenkin mukana ensimmäisessä aallossa, joka alkoi tuottaa mattoja kauppiaille. (ER 11.5.2011.) Jo vuosikymmenen puolenvälin jälkeen alkoi kuitenkin näkyä ulko-

maisten tuontimattojen vaikutus kotimaan markkinoihin. Rasinmäki on ilmaissut tästä mielipiteensä Punkalaidun-lehdessä vuonna 1976, ja uudestaan Hämeen-kulmassa vuonna 1979:

Suomen kilpailuasema on kuitenkin jatkuvasti heikentynyt. Kustannuspaine lisää hintaa tuotteelle ja tällä tavoin alemman kustannustason maat saavat paremmat asemat. Tämä vaikuttaa tuotteiden markkinointiin siitäkkin huolimatta että mallimme ja työlaatumme ovat korkeata tasoa. (ERA, Eija Rasinmäen matot -artikkeli, Punkalaidun, 29.4.1976.)

Kotimaan markkinoilla kotimaisten mattovalmistajien kanssa kilpailee lujasti intialainen räsymatto, jonka hinta on edullisten työvoimakustannusten vuoksi alhaisempi. Samalla tämä halpatuonti vie osaltaan töitä suomalaisilta alan yrityksiltä. (ERA, Kutomo Rasinmäki rynnii ulkomaisille markkinoille -artikkeli, Hämeenkulma, 5.12.1979.)

1980-luvulla Rasinmäen matot olivat jo tulleet tunnetuksi ja ne menivät paremmin kaupaksi myös Suomessa. Markkinoista tuli kuitenkin kilpailemaan ensin aloittaneiden imussa muita mattokutomoita. Pohjanmaalla oli laaja tuotanto, mutta siellä siirryttiin pikkuhiljaa teollisemman tuotannon suuntaan. Moni ei käyttänyt suunnittelijaa, vaan keskityttiin vain tuotantoon. Kilpailutilanne aiheutti myös ammattisuunnittelijoiden mallien kopioimista. Tämän seurauksena haluttiin tehdä monimutkaisempia ja erilaisia malleja, jotta erottauduttaisiin muista sekä hankaloitettaisiin kopiointia. (ER 11.5.2011.) Tästä kirjoitettiin myös lehdessä 1980-luvun alussa.

Eijan matot ovatkin malliltaan niin omaperäisiä, että niiden kopioita näkee monen mattokutomon mallistoissa. Kopiointia vastaan on mahdoton taistella, toteaa Eija. On vain koko ajan pysyttävä edellä ja kehitettävä uusia, omaperäisiä malleja ja ajassa liikkuvia värityksiä ja tehtävä se muita laadukkaammin. (ERA, Räsymatto on nyt reipas ja tyylikäs -artikkeli, Avotakka, 4/1982.)

Tilanne ei siis ollut mattokutomon kannalta helppo. Hyvönen, Haapaniemi, Lappalainen, Lundahl-Pouttu, Moisio, Nuutinen ja Salminen (1999) ovatkin kirjoittaneet kutomojen joutuneen keksimään uusia keinoja selviytyäkseen. Heidän mukaansa 1900-luvun lopulla käsiteollisuus ja kauppa kävivät läpi rakennemuutosta Suomessa. Kutovan teollisuuden volyymi on pienentynyt merkittävästi, ja alalle koulutetaan myös entistä vähemmän. Käsi- ja pienteollisten yritysten on täytynyt sopeutua uudenaikaiseen toimintaympäristöön, ja siksi nopeat ja tasalaatuiset teolliset valmistustavat ovat tulleet kiinnostaviksi vaihtoehtoiksi myös pienissä yrityksissä. (Hyvönen ym. 1999, 7.)

Muutosta kutovassa tekstiiliteollisuudessa on tapahtunut maailmanlaajuisesti 1970-luvulta lähtien. Ala on edelleenkin hyvin työvoimavaltainen, mutta teollinen kudonta on yleistynyt huimasti ja massatuotanto on siirtynyt kehittyneistä maista kehitysmaihiin. Eurooppalaisen kutomateollisuuden on täytynyt erikoistua pysyäkseen kannattavana. Suomessa rakennemuutos alkoi idänkaupan johdosta vasta 1980-luvulla. Monet yritykset ovat joutuneet erikoistumaan joko tuotantoon tai markkinointiin. Kankaan valmistukseen tarvittavat työ-, pääoma- ja luonnonvarat ovat radikaalisti vähentyneet Suomessa 1990-luvulta lähtien. Tekstiili- ja vaatetusala vaivaa myös suomalaisten säästeliäs tekstiilien kulutus – esimerkiksi aiemmissa kulutusvertailuissa on ilmennyt, että suomalaiset vaihtavat uudet verhot keskimäärin kahdeksan vuoden välein. Lisäksi suomalaiset ovat suosineet tuontituotteita, vaikka 1990-luvun lopulla onkin todettu, että kiinnostusta löytyy myös kotimaisia brändejä kohtaan. (Hyvönen ym. 1999, 11–13.)

Kun Eija Rasinmäki palasi Portugalista vuonna 1989, hän huomasi taloudellisten ehtojen ja ilmapiirin kiristyneen, ja ehkä ensimmäisiä merkkejä tulevasta lamasta. Tuohon aikaan edelleen jatkettiin 1980-luvun alkupuolella alkanutta työvoimalainsäädännön uudistusta, josta aiheutui uusia maksuja työnantajalle. Myös yrittäjän verotusta suunnittelija piti korkeana. Maksujen lisääntyessä mattojen hintoja piti nostaa, mikä vaikeutti niiden myyntiä. Kun lama iski, ihmisillä ei ollut enää varaa ostaa kalliita mattoja. Moni mattotehdas lopettikin toimintansa tuolloin. (ER 11.5.2011.) Mattotehtaiden ahdingosta kertoo myös seuraava lehtikirjoitus vuodelta 1992:

Toiminnanjohtaja Laina Kujanpää Kenkäverosta kertoo, että Suomessa on enää yllättävän vähän ammattimaisesti mattoja kutovia käsityöläisiä. Asia kävi ilmi, kun suunniteltuun mattonäyttelyyn kutsuttiin näytteilleasettajia. ... Suomalaiset matontekijät ovat vähentyneet. Konkursseja on ollut. Korkeat työvoiman sivukustannukset pudottavat pelistä. Mattokutomojen alamäki näkyi äsken Hannoverin mattomessuilla Saksassa. Siellä oli vain kaksi suomalaista matontekijää. Aiempina vuosina heitä on ollut vähintään kolminkertainen määrä. (ERA, Hyvä että näyttely saatiin pystyyn – Suomalainen matontekijä on nykyään ahtaalla -artikkeli, Etelä-Suomen Sanomat, 1/1992.)

Tällaisessa toimintaympäristössä oli pienen kutomon vaikea selviytyä. Käsinkudominen oli hidasta ja kallista, teollisuuden minimituotantomäärät taas suuria. Hyvönen ym. (1999, 13) ovat nostaneet pohjanmaalaisen mattoteollisuuden hyväksi esimerkiksi luovasta, perhekeskeisestä ja tehokkaasta yrittäjyydestä. Poh-

janmaalaiset käyttivät hyväkseen 1970-luvulla Ruotsissa tapahtunutta tekstiili-teollisuuden lamaa ja rakennemuutosta: he ostivat kutomakoneet Ruotsista ja muokkasivat niistä jykeviä käsikäyttöisiä kangaspuita, jotka soveltuivat mattojen kudontaan. Pieniä yrityksiä syntyi runsaasti 1970–1980-luvuilla. Kuteena käytettiin perinteiseen tapaan kierrätysmateriaalia, kutomateollisuuden avoreunakoneiden tuottamaa puoli-ilmaista leikkuujätettä. Näin kudottuja mattoja kutsutaan myös rahkamatoiksi. Myöhemmin myös Pohjanmaalla siirryttiin koneelliseen kudontaan – käsinkudontaan soveltuviksi muokattuja kutomakoneita muutettiin takaisin mekaaniseen kudontaan sopiviksi.

On siis ymmärrettävää, että käsin kutomisesta on tullut vaikeaa Rasinmäen kutomon kaltaiselle pienyritykselle. Siitä ei kuitenkaan haluttu luopua, sillä suunnittelija piti juuri käsityötä yrityksen yhtenä kulmakivenä ja kilpailuetuna. Joitakin ratkaisuja voitiin toteuttaa vain käsin. (ER 31.5.2011.) Käsin kutominen Suomessa on kuitenkin tullut hyvin kalliiksi – pelkästään hyvä tuote, joka sopisi muotivirtaustenkin kanssa yhteen, ei vielä riitä. Sen pitää myös olla tuotettavissa ja markkinoitavissa. Taitelija kertoi yrityksen tämän hetken ongelmista seuraavasti:

...Selvästi sieltä (Artekilta) tuli merkkejä et tää kyllä kiinnostaa, tää sopis tänne ja tänne. Mutta tietysti hinta tekee yhden tenän. Mun maton hinta Suomessa tulis yhtä paljon kun jonkun aidon itämaisen maton. Ja sitten tietysti että ei meillä oo oikeesti kutojia jotka pystyis toteuttaa niitä. (ER 11.5.2011.)

Lisäksi vaikeuksia käsityöyritykselle aiheuttaa se, ettei käden jälki saisi näkyä tuotteessa – vaaditaan täydellisen tasaista, tehdasmaista laatua tuotteilta (ER 29.2.2012). Kallis hinta on ongelma myös siksi, että ihmiset eivät Rasinmäen mukaan ole enää valmiita säästämään rahaa tavoitellakseen laatua ja kestäviä arvoja. Tämä muutos tapahtui hänen mukaansa 1990-luvun laman jälkeen. Rasinmäki sanoi ihmisten kadottaneen tajun siitä, mitä ollaan ostamassa – ei katsota sisältöön tai ajatella pidemmälle, vaan eletään hetkessä ja mietitään vain tämänhetkisiä tarpeita. Lisäksi ei haluta enää pysyvää, vaan muutos on nopeaa myös sisustuksessa. (ER 11.5.2011, 29.2.2012.)

Taideteollisuusalojen kilpailutilanne vaikeutui entisestään laman jälkeen, sillä maahan tuotiin entistä enemmän kulutustarvikkeita ulkomailta. Tämä oli seura-

usta globaalimmasta taloudesta ja Suomen vuonna 1995 alkaneesta EU-jäsenyydestä. (Korvenmaa 2009, 325.) Rasinmäen mukaan tämä olikin draamaattinen muutos, joka muutti koko käsityöyrittämisen Suomessa. Halpatuontimaista oli tullut tavaraa ennenkin, mutta 1990-luvulta lähtien tavaralan laatu parani, jolloin siitä tuli todellinen kilpailija Suomalaiselle tuotteelle. (ER 29.2.2012.)

Rasinmäen kutomon toimintaa tarkastellessa voisi todeta, että Hyvösen ym. (1999) väitteet kankaan valmistukseen tarvittavien työ-, pääoma- ja luonnonvarojen vähenemisestä pitävät paikkaansa. Eija Rasinmäki on yrittänyt jo vuosien ajan löytää työlleen jatkajaa, mutta ei ole ketään tehtävään löytynyt. Vanhoja koneita ei välttämättä osata käyttää, ja kohta ei enää ole vanhoja osajia, jotka vielä pystyisivät tietoa välittämään. Rasinmäki myös kertoi saatavissa olevan materiaalin muuttuneen ja valikoiman huonontuneen, ja ettei Suomesta kohta löydy enää värjäämää, jossa kuteet voitaisiin värjätä sopivankokoisissa erissä (ER 31.8.2011).

5.3 Yrityksen talous

Rasinmäen yritys menestyi ja kasvoi aika suureksi vaikeuksista huolimatta. Lammalla oli kuitenkin vaikutuksensa, vaikka konkurssilta vältyttiinkin. Miten kutomo selvisi taloudellisesti tässä vaikeassa toimintaympäristössä? Ja mikä merkitys sillä oli Rasinmäen suunnitteluprosessille?

Taiteilija itse kuvasi työnsä taloudellisia tavoitteita näin:

Siinä oli tavoitteena et ainakin sen täytyy maksaa itse itsensä ja olis kyllä hyvä jos mullekin jäis jotain. (ER 17.12.2011.)

Yrityksen ensimmäisinä vuosina taloudellinen panostus yritykseen oli vaatimaton: kutomo perustettiin anoppilaan ja ensimmäiset matot syntyivät äidin lahjoittamilla kangaspuilla. Ensimmäinen kudepaali saatiin ostettua 350 markan pankkilainalla. Toiminta oli hyvin taloudellista: kaikki materiaali käytettiin tarkkaan, ja materiaalin käsittelytaito olikin oleellista yrityksen menestymiselle. Tältä pohjalta ponnistettiin, ja yritys tuotti tulosta. Silti Rasinmäen mukaan yrityksen toimiessa Loimaalla toiminnan tuotto jouduttiin aina investoimaan takaisin yritykseen, raa-

ka-aineisiin ja palkkoihin. Rahaa ei siis kertynyt, mutta raaka-ainevarastoa ja tiedon pääomaa saatiin kasvatettua. (ER 17.12.2011, 29.2.2012.) Tämän hän on todennut myös lehdille:

– Ei käsitöillä rikastu. Itsensä tässä saa uhrata. Mutta työntekemisen riemua saa kyllä riittämiin. (ERA, Tarmokkaita naisia -juttu, Avotakka 11/1974.)

Oittiin uskallettiin lähteä, sillä Rasinmäki tiesi matoille löytyvän kysyntää ja asiakkaita (ER 17.12.2011.). Loimaalla kysyntään ei pystytty vastaamaan:

Tällä hetkellä Seikunmaan koulun suojissa valmistuu räsymattoja noin 350 neliometriä kuukaudessa. Eikä markkinointivaikeuksia tunneta, kysyntää ei pystytä läheskään tyydyttämään. (ERA, Kolmet kangaspuut muutettaessa Seikunmaan koululle 1972 -artikkeli, Extra, 9.2.1974.)

Silti riski oli paljon suurempi siirryttäessä isompiin puitteisiin. Iso teollisuuskiinteistö ja sen remontti maksoi, mutta Hausjärven kunta tuli avuksi: se remontoikiinteistön valmiiksi, joskin peri remonttikulujen arvosta maa-alaa kiinteistökalpassa. Kutomoon piti tehdä sähkötöitä, sekä valaa kutomosaliin (Kuva 5) betonilattia raskaiden koneiden vuoksi. (ER 17.12.2011.)

Kuva 5. Oitin kutomosali. ERA.

Toinen iso kustannus oli työvoiman palkkaaminen – heidäthän piti opettaa ensin kutomaan, ennen kuin tuotantoa voitiin kunnolla käynnistää. Rasinmäki painotti, ettei ihminen ole kone, eikä käsityöllistä prosessia voi muuttaa sarjatuotannoksi. Silti toimintatapoja jouduttiin muuttamaan Oitissa, sillä tuotteesta piti tulla paitsi kaunis ja hyvälaatuinen, myös markkinointihintainen. (ER 17.12.2011.)

Oltiin taottu aika vahva juuri siellä Loimaalla, ja tunnettavuuski vielä, haluttavuus. Ihmiset tappeli niistä matoista, ne oli niin haluttuja. Mut ne oli niin intohimolla tehtyjä semmosia, ne ei voinu mistään saada sellasia. Mut sitten kun tullaan tänne... Tavallaan muuttuu se pienyrittäjän elikkä taiteilijan, niinku luovan persoonan toimiminen. (ER 17.12.2011.)

Työvoimakustannukset nousivat myös lainsäädännön ja verotuksen uudistusten takia Rasinmäen mukaan vuodesta 1982 lähtien. Työnantajien maksettavaksi tulivat uusina muun muassa työttömyysvakuutusmaksut, työntekijöiden työajan lyhennysvapaat eli pekkaset ja sairauspäivärahat sekä lomaltapaluurahat. Naisvaltaista yritystä rasitti myös se, että äidit joutuvat jäämään sairaslomalle myös lasten sairastaessa. Rasinmäki suhtautuukin hyvin kriittisesti tuolloiseen politiikkaan, joka rasitti työvoimavaltaista yritystä. (ER 17.12.2011.)

– Monta kertaa kapinoin mielessäni sitä vastaan, että tällaista käsityövaltaista alaa kohdellaan jotenkin epäoikeudenmukaisesti. Erinäiset velvoitteet määräytyvät työntekijöiden määrän mukaan. Rahaa tulee, mutta se menee joihinkin muihin kukkaroihin. On venytettävä ja venytettävä itseään. (ERA, Eija Matontekijäkin sen havaitsi. Mies sopii huonosti menestyvän naisen pirtaan -artikkeli, Naiset, 20.11.1980.)

– Taloudellisesti yritykseni laajentaminen ei ole ollut minulle mitenkään hyödyksi. Työtä on tullut lisää ja vastuuta, mutta siitä vain rangaistaan. Vaikka yrityksellä menisi varsin hyvin, raskaan verotuksen takia sitä on työläs viedä eteenpäin. Ehkä verottaja ei sitten tiedä todellista tilannetta, Eija Rasinmäki arvelee. (ERA, Pietilä, Aito räsymatto suoraan Suomesta -artikkeli, Kotiliesi, 1980.)

Vaikka moni muu kutomo vastasi tähän ongelmaan automatisoinnilla, siihen ei Rasinmäen kutomolla haluttu ryhtyä vaan tiukempi tilanne tarkoitti tuotannon tehostamista muilla keinoin. Avuksi palkattiin konsultti, jonka tehtävänä oli keksiä työtä tehostavia ratkaisuja. Materiaalin käsittelyä tehostettiin vyyhteämällä, ja sukkuloiden nopeampaan täyttämiseen kehitettiin sukkulapöytä, mutta muita suuria uudistuksia ei tullut. Kutojille tosin asetettiin tiukemmat neliömäärätavoitteet päivää kohti. Samoin konsultti laski jokaiselle mattomallille tehokkuuskertoimet – joistain mattojen hitaampitekoisista elementeistä oli pakko karsia, jotta

niiden tekemisestä ei olisi tullut liian kallista. (ER 31.5.2011.) Rasinmäki olisi kuitenkin toivonut, että konsultilla olisi ollut tarjota vielä enemmän ratkaisuja:

– Koneita oli 15 ja kutojia 15. Kysyntää oli, mutta ei markkinoita. Oli otettava konsultti, joka antoi uskoa. Eihän konsultilla käytännössä muuta virkaa ollut kuin sanoa, että sinä pystyt ja nyt sinun on pakko rationalisoida, Rasinmäki muistelee aikaa, jota hän nimitää koviksi itkun vuosiksi. (ERA, Moilanen, Enkeli sanoi, että sinulle on varattu räsymattojen tie -artikkeli, Kymen Sanomat, 7.10.1997.)

1980-luvun alun vaikeuksista kuitenkin selvittiin, tuotantoa pystyttiin kasvattamaan ja alkoi yritykselle taloudellisesti parempi kausi. Tätä edisti muun muassa runsas vientikauppa. Rasinmäen mukaan ”pakko oli olla vientiä että me saatiin rahaa” – ulkomaankaupan liikevaihtovero oli nolla. Kotimarkkinoilla verotuksen jälkeen ei jäänyt paljon käteen. Vientitulojen avulla saatiin omavaraisuutta, jolla pystyttiin ostamaan raaka-aineita ja maksamaan teollisuuskiinteistö. Viennin edistämiseksi saatiin myös messutukea kauppa- ja teollisuusministeriöltä. Sen avulla pystyttiin tekemään esitteet, ja osallistumaan kansainvälisille messuille. Tämä aloitettiin heti 80-luvun alussa. Vaikka vientikauppa tuottikin enemmän tulosta, tarvittiin myös kotimaan kauppaa vakauden säilyttämiseksi, varmistamaan, että tilauksia tuli tarpeeksi, jotta kaikille riittäisi töitä. (ER 17.12.2011.)

Vuosi 1984 oli Rasinmäen mukaan ”huimaa kautta”, ja tuotanto oli huipussaan. Rasinmäki muisteli liikevaihdon tuolloin olleen noin kolme miljoonaa markkaa, mutta sanoo yhä käsitöillä rikastumisen olevan harhakuvitelma. Hän arvelee sijoituksesta saadun tuoton olleen vain noin kuuden prosentin luokkaa (ER 17.12.2011):

Meillä oli liikevaihto kolme miljoonaa, jos me maksettiin sieltä miljoona, toista miljoonaa palkkoja, sit me maksettiin varmaan 500 000 niitä kutojien eläkkeitä ja sitten oli arvonlisävero. Eläkkeet ja arvonlisävero kaks sellasta suurta satsia johon meillä oli aina kova ponnistelu et miten me kerätään rahat siihen. Palkat ei ollu niin suuri ongelma, mutta ne eläkkeet ja arvonlisävero oli suuri ongelma. (ER 17.12.2011.)

Vaikka saatiin sellainen liikevaihto aikaiseks, siitä huolimatta ei se niinkun... no sanotaan niin just hyvin se pärjäs kun sil on oma kiinteistö ja kiinteet kulut minimissä, se pärjää käsityöteollisuus. Se ei voi maksaa kalliita kuluja, siis kiinteistöjä ja muita kiinteitä kuluja. Sen täytyy pysyä vähän muita teollisuuden aloja vaatimattomimmissa puitteissa. (ER 17.12.2011.)

Muutokset liikevaihtoverossa ja arvonlisäverossa vaikuttivatkin suuresti yrityksen kannattavuuteen (ER 29.12.2012). Rasinmäki (17.12.2011) kertoo monen kuvitelleen hänen ansainneen matoillaan paljon todellisuutta enemmän, koska niiden hinnat olivat niin korkeita. Mutta mitä Rasinmäen matot sitten maksoivat? Ja mikä merkitys hinnalla oli? Olen kerännyt seuraavaan taulukkoon (Taulukko 2) hintaesimerkkejä vuosien varrelta ja vertailtavuuden vuoksi esittänyt vastaavat hinnat myös vuoden 2010 euroina. Hintojen muuntamiseen käytin Tilastokeskuksen rahanarvokerrointaulukkoa (Suomen virallinen tilasto).

Taulukko 2. Rasinmäen mattojen hintojen kehitys

vuosi	hinta mk/m²	hinta (vuoden 2010) €/m²
1972	43	50
1985	348–510	105–153
1988	515, 596	137, 159
1991	612–784	135–173
1998	650–799	133–164
2012		200 – 230, Artekilla 360 €/m ²

Nämä hinnat ovat suuntaa-antavia. Ne ovat lähtöisin vähittäismyyntin hintataulukkoista (Käsinkudottuja puuvillamattoja 1985, Mattoenergiaa 1998), mainoksista (Helsingin Sanomien lehti-ilmoitukset 1988), lehdistötiedotteesta (ERA, Kätten taito mattoon tallennettuna, 12.4.1991), sekä haastattelusta (ER 11.5.2011.). Vuoden 1972 ja 1988 hinnat ovat esimerkkihintoja; vuonna 1972 Wilhelmiinan, ja vuonna 1988 Bauhaus- sekä Oliander-mattojen hinnat. Vertailun vuoksi voidaan ottaa tarkasteluun Bauhaus-mallin hinta vuonna 1985, tuolloin se oli 400 mk/m² (=120 €/m²). Kolmessa vuodessa mallin hinta oli siis noussut 115 markalla eli vuoden 2010 euroissa noin 17 eurolla. Pientä nousua hinnoissa on siis nähtävissä, mutta ei mitään ratkaisevaa. Ainut merkittävä ero on 1970-luvun alun ja 1980-luvun puolivälin välillä. Ajanjakso on pitkä, ja tuona aikana tapahtui yrityksessä paljon, mutta valitettavasti tuolta väliltä ei ollut tarkkoja hintatietoja saatavilla. Yhdessä lehtileikkeessä vuodelta 1980 (ERA, Lysmä & Vänskä, Menestyksen lentävällä räsymatolla: Eija Rasinmäki uusi Armi Ratia -artikkeli, Seura, 1.8.1980) todettiin, että ”Kallis se on, mutta askel on hintansa

arvoinen: metri yli 100 mk”, mutta muita tietoja ei löytynyt. Jos ajatellaan toimittajan puhuneen käytävänmatosta, voisi neliöhinnaksi ajatella noin 150 markkaa, eli noin 68 euroa. Jätin tiedon pois taulukosta sen epätarkkuuden vuoksi. Luvusta voisi kuitenkin päätellä, että hinnat eivät vielä tuolloin olleet nousseet kovin voimakkaasti, jyrkempi nousu tapahtui 1980-luvun alkuvuosina. Tämä päätelmä sopisi yhteen sen tiedon kanssa, että juuri tuolloin alkoi yrittäjän verotuksen kiristäminen, mikä tietysti näkyy tuotteen loppuhinnassa. Samoin Rasinmäen arvio räsymaton arvostuksen noususta tuohon aikaan voisi tarkoittaa sitä, että niistä saatiin myös parempia hintoja:

1980-luvun alussa siis alettiin oikeesti katsomaan vähän kotia ja sisustusta ja pistettiin painoarvoa sille että ostetaan hieno matto, arvokas, designmatto. Design joka oli arvostettu. Tää mato oli jo saanu sitten sellasta arvostusta. Et meidän matot oli arvokkaita ja kauniita ja ne viehätti ihmisiä. Et se niinku muuttu, se todella muuttu sellaseks arvomatoksi 1980-luvun alussa. 10v kesti ennen kuin saatiin hyväksytyksi. Ja sitten siitä tuli oikeesti haluttu. (ER 17.12.2011.)

Nyt hinnat ovat taas nousseet, mikä voi johtua valmistettavien mattojen pienestä määrästä. Toisaalta Rasinmäki ei halua myydä arvostamaansa työtä liian halvalla.

5.4 Markkinointi ja brändit

5.4.1 Rasinmäen matot lehtileikkeissä

Rasinmäen periaatteena oli tehdä niin kaunis tuote, että se menee kaupaksi ilman markkinamiehiä, kun heihin ei ollut varaa (ERA, Poutanen, Mattotaiteilija Eija Rasinmäki seestyy ja luo mökillään, Viesti 03/1999).

Mun mielestäni mun mainonta on tullu loppujenlopuksi näitten lehtikirjotusten kautta. Et omaa niinku tällasta satsausta mainontaan oli kuitenkin minimissään. Täytyihän sitäkin tehdä, ei sen puoleen, ja osallistua kaikkiin ulkomaankauppa-liiton julkaisuihin ynnä muihin. Kyllä toi media on ollu sellanen joka on auttanu tulla tunnetuksi, ja sitten lehdet otti sisustuksiin, Avotakka-lehti otti paljon sisustuksiinsa koko 80-luvun ajan. Se teki sille niitä juuria... (ER 11.5.2011.)

Koska Rasinmäen kutomolla annettiin markkinoinnissa niin paljon painoarvoa lehtikirjoituksille, on mielestäni myös tärkeää tarkastella, miten kutomon matoista niissä puhuttiin. Keräsin lehtileikkeistä Rasinmäen mattoihin liittyviä ilmauksia ja kuvailuja ja pyrin niiden avulla tässä tarkastelemaan, miten aikalaiset ovat mattoihin suhtautuneet. Samoin voin saada tietoa Rasinmäen omista näkemyksistä tuolta ajalta.

Kirjoituksista löytyi jonkin verran mattojen ulkoista kuvailua, ja lehtileikkeissä vi-
lahtelevat adjektiivit kuten värikäs, kaunis ja käytännöllinen.

Loimaalainen räsymatto on muutamassa vuodessa tullut tunnetuksi omaperäisenä sisus-
tusartikkelina. Tekstiilitaiteilija Eija Rasinmäen suunnittelemat matot ovat olleet kysyt-
tyjä sekä helsinkiläisissä alan liikkeissä että myöskin ulkomailla. Aistikkaita mattoja ja
muuta kudonnaisia valmistuu edelleen entisellä Seikunmaan kansakoululla sijaitsevassa
Rasinmäen kutomossa (ERA, Vanha koulu värikkäiden räsymattojen syntysijana -
artikkeli, Loimaan lehti, 26.9.1974.)

Se on lisäksi käytännöllinen matto, onhan se kaksipuolinen. Räsymatto on kevyt nostel-
la, helppo puhdistaa ja itse pestävissä. Se on myös sopeutuva matto, käy yhtä hyvin
kaupunki- kuin maalaisoloihin, lino-, parketti- ja laualattioille. (ERA, Tikkanen, Perin-
teinen räsymatto sopii jokaiseen kotiin -artikkeli, 1979.)

Hänen matoissaan on upeita väriyhdistelmiä ja vekkuleita yksityiskohtia (esim. palmik-
koraitoja). Kaksipuoliset matot ovat käyttökelpoisia ja kauniita. (ERA, Löfberg, Jenkit
ihastuivat Eijan mattoihin -artikkeli, Iltasanomat, 25.6.1980.)

Hänen mattonsa ovat varsin tuttuja suomalaisille. Niissä kulkevat lempeät, aurinkoiset
värit, ja pienet yksityiskohdat saavat aikaan oman ainutlaatuisen leimansa. (ERA, von
Hertzen, Eija Rasinmäki on onnellinen palatessaan matkoiltaan kotiin -artikkeli, Kymen
Sanomat, 5.6.1999.)

Hän on suunnitellut vuosikymmenien mittaan monenlaisia mattoja, niin herkkäsävyisiä
kuin vahvasti räiskyviä. Tekstiileistä voi löytää isoäidin metsän, sinivihreän kesärannan,
kevyen kukkapellon, erivärisiä tulppaaneja ja lupiineja, Kalevala-aiheita, antiikin Krei-
kan pylväikköjä, valkovuokkoja, auringonpaistetta ja puiden välistä kurkkivan järvense-
län. (ERA, Aidantausta, Suomalaisen räsymaton uudistaja kokeilee taas uusia haasteita
-artikkeli, Etelä-Suomen Sanomat, 3.7.2005.)

Kuvaukset ovat aika neutraaleja, ja monessa kohtaa Rasinmäen oma ääni kuu-
luu toimittajan tekstin läpi – harvemmin toimittaja on ilmaissut suoraan omaa
mielipidettään. Tästä on kuitenkin poikkeuksena kirjoitus vuodelta 1981:

Joissakin Eija Rasinmäen matoissa on tehosteena valkoinen kohopalmikko, vähän tur-
han tuntuinen, mutta eittämättä ilmeikäs. Kohoraita on kuitenkin vain maton toisella
puolella, joten sen voi kyllästyttyään kääntää lattiaan ja niin jää siltä kohdin näkyviin
vain kapea valkoinen raita. (ERA, Tikkanen, Räsymattoja Oitista Floridaan -artikkeli,
Iltasanomat, 18.3.1981.)

Siitä, miten aikalaiset ovat Rasinmäen mattoihin suhtautuneet, ei siis lehtileik-
keiden perusteella kovin paljoa voida päätellä. Merkittävää kuitenkin on, että lä-
pi vuosikymmenten kuvauksissa nousivat samat asiat päällimmäiseksi: Värik-
kyys, ja tunnistettava omaperäinen koristeellisuus. Tällaisen ”leiman” Rasinmä-
en mukaan hänen mattonsa saivat, vaikka vuosien mittaan mallistoon tuli hyvin
erilaisiakin linjoja.

Olihan meillä sitä muutakin linjaa mutta ne olivat saaneet sellasen... Siitä oli tullut tuotemerkki siitä koristeellisuudesta. Se nousi yli muiden, koska se oli poikkeava. Niin siitä tehtiin äkkiä tyylin osoittaja. Ja tyylejä oli paljon. Ja sit se pinnalle noussut tyyli täällä oli se palmikko. (ER 17.12.2011.)

Hedelmällisempi tarkastelun kohde oli se, miten matot on määritelty: miellettiinkö Rasinmäen matot perinteisiksi räsymatoiksi – tai edes räsymatoiksi – vai ei. Tämä liittyy oleellisesti perinneviestin välittymisen kysymykseen. 1970-luvun alkupuolen kirjoituksissa Rasinmäen mattoihin viitataan poikkeuksetta räsymattoina, ei puuvillamattoina tai designmattoina tai muuna vastaavana. Näissä jutuissa ei puhuta perinteestä tai mattojen suhteesta perinteeseen, se on ikään kuin itsestäänselvyys: räsymatto mikä räsymatto. Vuosikymmenen loppupuolelta näitä perinnettä korostavia ilmauksia kuitenkin alkaa löytyä:

Halu luovaan työhön, käsityöhön sekä vanhan käsityöperinteen elvyttäminen lienevät vaikuttaneet vahvimmin siihen että Eija Rasinmäki ryhtyi suunnittelemaan ja kutomaan vanhojen perinteiden mukaisia räsymattoja. (ERA, Räsymattoja Loimaalta ulkomaiden markkinoille -artikkeli, 1978.)

Nyt ovat nuoret sisustajat keksineet räsymaton edut ja tuo erinomainen sisustusväline on vihdoinkin pääsemässä ansaitsemaansa asemaan. Räsymattohan on ensinnäkin aito matto, perinnematto, hyvin tehtynä ja kauniisti sommiteltuna minkä tahansa taidekäsityön veroinen. (ERA, Tikkanen, Perinteinen räsymatto sopii jokaiseen kotiin -artikkeli, 1979.)

Eija Rasinmäkeä suomalaisten on paljolti kiittäminen siitä, että vanha kunnon räsymatto, joka välillä vietiin jo vintin pimentoon, on tullut taas takaisin suosioon (ERA, Pietilä, Aito räsymatto suoraan Suomesta -artikkeli, Kotiliesi, 1980).

Kaikki kuvaukset eivät kuitenkaan ole samansuuntaisia, vaan osa toimittajista on jopa käyttänyt räsymatto-sanaa varovasti kuvatessaan Rasinmäen mattoja. Aletaan puhua myös puuvillamatosta.

Materiaali, kuviot, värit, siinä päivittäinen työkenttä, josta lähtee maailmalle suomalainen räsymatto tai muu sitä lähellä oleva tuote. Joka tapauksessa korkealaatuinen loimaalaisesta maaperästä alkunsa ja ideansa saanut korkealaatuinen sisustustekstiili. (ERA, Kutomo viimeistä talvea Loimaalla -artikkeli, 1979.)

Nykyään pääartikkeli on käsinkudottu puuvillamatto, jonka perusideana on ollut tavallinen räsymatto, joka on materiaalien, värien ja sommittelun mukana muuttanut muotoaan (ERA, Rasinmäki laajentaa ja keskittää -artikkeli, Hämeenkulma, 5.6.1980).

Eija Rasinmäki on näitä uuden ajan ihmisiä, onnistuja. Taiteilijana ja liikenaaisena hän on itseoppinut. Hänen mattonsa eivät nekään pysy perinteen raameissa. Monet niistä ovat kookkaita keskilattiamattoja, enemmän tunnelmanluoja kuin sisutukseen alistujia. (ERA, Tikkanen, Räsymattoja Oitista Floridaan -artikkeli, Iltasanomat, 18.3.1981.)

Kutomon mattojen mallit ovat kaikki omaa suunnittelua. Ideoita on saatu vanhoista malleista ja väreistä, mutta myöskin modernia mallistoa on toteutettu sekä yksin että yhdistämällä vanhaa ja uutta. (ERA, Kääntömattoa ja ruutua -artikkeli, 1982.)

Vaikuttaa siis siltä, että 1970- ja 1980-lukujen vaihteessa matot alkoivat muuttua niin, etteivät ne joidenkin silmään enää näyttäneetkään räsymatoilta – saati sitten perinteisiltä räsymatoilta. Rasinmäki esittää oman mielipiteensä tästä asiasta lehtijutuissa: hän kutsuu mattoja räsymatoiksi ja sanoo perinnettä voitavan myös muuttaa ja uudistaa. Se tosiasia, että hänen täytyi ottaa tähän kantaa, kertoo myös ihmisten asenteista tuohon aikaan.

Perinteisen räsymaton kehittäminen nykypäivään ja erilaisiin olosuhteisiin sekä sisustuksiin sopivaksi on ollut hauska haaste, toteaa Eija. – Ei perinnepohjaisen tekstiilin tarvitse olla täysin samanlainen kuin se on ennen ollut. Toki tarvitaan kasvamista ja kehittymistä ajassa. Näin meillä on huomennakin jotakin. On käsityötä, joka työtavoiltaan ja materiaaleiltaan nimenomaan pohjaa vanhaan. Uudet ilmenemismuodot eivät ole ristiriidassa perinteen kanssa. (ERA, Eija Rasinmäki: taideteollisia, perinnepohjaisia sisustustekstiilejä tähän päivään -artikkeli, Turkulainen, 12.11.1981.)

Hän suosittelee kotikutojallekin vapautumista: ei ole pakko tehdä samoin kuin aina ennenkin. Sillä tavalla voi luoda uutta, sillä perinne elää joka tapauksessa tekniikassa.

Kuvateksti: Erilaisia. Maton ei ole pakko olla vaalea ollakseen tyylikäs eikä raidallinen ollakseen räsymatto (ERA, Kettunen, Räsymatoilla saa iloista väriä sisustukseen -artikkeli, Aamulehti, 25.10.1998.)

Tämän lisäksi Rasinmäki on korostanut lehtileikkeissä etenkin mattojensa taiteellista arvoa:

– Kaipa siihen (räsymaton uuteen suosioon) eräänä syynä on se, että kysymyksessä on designtuote, taiteellinen luomis- ja toteutustyön tuloksena syntynyt yksilöllinen ja persoonallinen luomus (ERA, Kalpa & Kivekäs, ”mainio materiaali vaikka mihin...” -artikkeli, Extra, 9.2.1974).

– Ja meillä on oma räsymattomme, joka on puhdasta taidetta. Tyylikkäämpi ja parempi kuin kaukana omasta kulttuuristamme kudottu matto, sanoo Eija. (ERA, Lysmä & Vänskä, Menestyksen lentävällä räsymatolla: Eija Rasinmäki uusi Armi Ratia -artikkeli, Seura, 1.8.1980.)

– Haluan tehdä taas taidetta, mestaritöitä, mutta luulen, että ihmiset eivät tiedä, että kudon yhä myös itse, Rasinmäki arvelee (ERA, Eerola, Uuden edessä -artikkeli, Kymen Sanomat, 25.5.2003).

Monelle matto on vain matto, mutta ei Eija Rasinmäelle. Entinen kotkalainen designräsymattojen tekijä pitää suunnittelua ja kudontaa puhtaana taiteena. – Matonteko on verrattavissa maalaamiseen tai tanssiesitykseen, jossa luominen on koko ajan käynnissä, Rasinmäki sanoo. (ERA, Värjä, Enemmän kuin matto -artikkeli, Kouvola Sanomat, 30.5.2009.)

Silti 1980-luvun alussa on ilmestynyt lehtijuttu, jossa Rasinmäki kertoo, ettei pidä itseään taiteilijana:

Eija ei kertaakaan ole käyttänyt itsestään sanaa taiteilija. Ehkä hän on oppinut, että luovuutta ei kovinkaan herkästi rinnasteta räsymattoluomukseen. – Mutta nämä ovat osa kulttuuria. Olen usein ihmetellyt miten Taideteollisuusmuseossa hyljeksitään mattoja. kaikkia muita tekstiilejä on kyllä näytteillä. Miten olisi mattonäyttely? Eija pohtii. (ERA, Mitä itämainen matto tekee suomalaisella lattialla -artikkeli, 1984.)

Lehtileikkeissä toimittajat kyllä viittaavat Rasinmäkeen aika ajoin taiteilijana tai mattotaiteilijana, mutta matoista ei tosiaan puhuta taiteena. Suunnittelijan huomio siitä, ettei taidetta helposti liitetä räsymattoon, lienee oikea. 2000-luvun lopusta löytyi pari luonnehdintaa design- ja luksustuotteeksi, mutta taidetta ei vielä mainita. Rasinmäki myös kommentoi tätä ongelmaa:

Nää on niin uniikkeja kun jonkun taulun tekis ja sit on kuitenkin kyse matosta, mä en saa siitä taulun hintaa. Toisaalta mä ajattelin että mun täytyis osata hinnotella työni oikein, eikä valittaa että näistä ei tuu mitään. Mutta kun ihmiset ovat tottuneet maksamaan matoista vähän, niin heillä on iso kynnys maksaa taidematosta joka on tehty heitä varten niin yhtä paljon kun taulusta. Eli kun matot on myyty liian halvalla, niitä ei oo arvostettu. (ER 17.12.2011.)

Ehkä mattojen leimaaminen räsymatoiksi, perinteeksi ja taiteeksi ovat olleet paitsi taiteilijan omia mielipiteitä, myös osa markkinointistrategiaa, ja siten keinoja oikeuttaa mattojen korkeampi hinta.

5.4.2 Brändit

Lehtijuttujen ohella myös Rasinmäkeä haastatellessani kiinnitin huomiota siihen, että hän painotti voimakkaasti perinteen voimaa työnsä taustalla. Kuten edellä on jo pohdittu (ks. luku 4.1), ei perinteen tarvitse pysyä muuttumattomana. Silti monet Rasinmäen mallit ovat aika kaukana siitä, mitä miellämme perinteiseksi räsymatoksi – lehtijuttujen perusteella myös aikalaisten silmissä 1980-luvulta lähtien. Voiko räsymatosta ja perinteestä puhuminen olla osa Rasinmäen mattojen brändi-identiteetin rakentamista? Haastatteluissa suunnittelija ei painottanut niin paljon työtään taiteena, mutta lehtileikkeiden perusteella myös tämä on ollut hänelle tärkeä teema. Mikä merkitys tällä on yrityksen imagolle?

Markkinoilla on tarjolla valtava määrä tuotteita, jotka kaikki kilpailevat kuluttajien huomiosta. Siksi tuotteen on tärkeää erottautua muista. Tarjonnan laajuuden ja kilpailun kovuuden vuoksi erottautuminen pelkästään teknisten ominaisuuksien osalta ei useinkaan riitä – tuotteen aineettomat ominaisuudet, sen välittämät viestit ja merkitykset, nousevat tärkeään asemaan erottautumisen välineinä. Brändi liittyy juuri tähän kulutuksen aineettomaan puoleen, tuotteiden herättämiin mielikuviin ja assosiaatioihin. Siten tuotteen hankkiminen voi materiaallisen hyödyn lisäksi tuoda kuluttajalle esimerkiksi mielihyvää tai turvallisuudentunnetta. Parhaimmillaan brändi tarjoaa asiakkailleen käytännöllistä, emotionaalista ja kokemuksellista hyötyä sekä toimii itseilmaisun välineenä. (Karjalainen 2001, 4–5, 11.)

”Brändin rakentamisen tavoitteena on iskostaa vastaanottajien mieliin erottuva, persoonallinen ja selkeä mielikuva organisaatiosta tai tuotteesta” (Pohjola 2003, 13). Brändi siis tuo tavallaan tuotteelle lisäarvoa, joka erottaa sen muista vastaavista tuotteista. Tätä immateriaalisen lisäarvon luomisen prosessia kutsutaan positioinniksi. Positioinnin tarkoituksena ei kuitenkaan ole liittää täysin uusia piirteitä tuotteeseen kuluttajan mielessä, vaan vahvistaa jo olemassa olevia mielikuvia, mikäli ne ovat positiivisia ja markkinoinnin kannalta järkeviä. (Pohjola 2003, 83; Laakso 2004, 138)

Myös Karjalainen (2001, 15) yhtyy tähän ajatukseen. Hän kirjoittaa, että positioinnissa painotetaan brändin erottavia ja motivoivia ominaisuuksia, jotka samalla ovat brändin identiteetin ydin. Ytimen lisäksi brändi-identiteetti muodostuu siihen viittaavista assosiaatioista. Samoin Pohjolan (2003) mukaan brändin ytimen tulisi olla yksittäinen, yksinkertainen arvo. Lisäksi hän tähdentää, että tuotteen ominaisuudet eivät saisi olla ristiriidassa tämän ydinarvon kanssa. Tuotteet pitäisi pystyä yhdistämään brändiin ja sen edustamiin arvoihin. (Pohjola 2003, 93–94.) Rasinmäki on selvästi positioinut itsensä perinteisen räsymaton uudistajaksi: juuret ovat perinteessä, mutta matto on muuttanut muotoaan modernin sisustuksen tarpeisiin. Jo tässä vaiheessa voi huomata, että viesti on jokseenkin kaksijakoinen. Mutta mikä merkitys tuotteiden visuaalisella ilmeellä on brändille?

Tuotteen visuaalisuudella on tietysti suuri rooli, ja erityisesti juuri tuotteen emotionaalisen hyödyn kannalta. Lisäksi se vaikuttaa tuotantoprosessiin, käytettävyyteen ja koettuun laatuun. Joissain tuoteryhmissä, kuten vaatetuksessa ja sisustustekstiileissä, visuaalisuus on vielä erityisen kriittisessä asemassa. (Pohjola 2003, 15.) Tuotteen muotoilu, ”design”, voi olla myös tärkeä erottautumisen väline, etenkin taitavasti brändin kanssa yhdessä käytettynä. Design onkin väline, jonka avulla tuotteeseen voidaan luoda vihjeitä, jotka yhdistävät sen brändiin. Monille tunnetuille brändeille on myös muodostunut tietty tunnistettava muotokieli. (Karjalainen 2001, 22.)

Näin siis myös tuotteen edustamia arvoja voidaan ilmaista visuaalisesti. Merkitäksiä voidaan välittää esimerkiksi hienovaraisten semioottisten merkkien tai symbolien avulla. Symbolisia merkkejä ei kuitenkaan aina tulkita samalla tavalla, sillä niiden tulkinta perustuu sosiaalisesti ja kulttuurisesti sovittuihin konventioniin ja ehtoihin. (Karjalainen 2001, 15, 22–23.) Kulttuurisidonnaisuudesta johtuen symbolit voidaan tulkita hyvinkin eri tavalla eri kulttuureissa, kuten myös eri aikoina – meidän kokemuspohjamme on erilainen kuin vaikkapa suomalaisten, jotka elivät 1800-luvulla.

Kuten aiemmin kirjoitin, Rasinmäelle on muodostunut tietty tunnistettava tyyli, jonka ydinpiirteitä ovat värikkyys ja taitava värinkäyttö sekä koristeellisuus. Rasinmäen design siis toimii erottautumisen välineenä. Huomattavaa kuitenkin on läpi koko tuotannon, että yrityksen kantava arvo, perinne, ei erityisesti näy visuaalisessa ilmeessä. Perinnettä on tekniikassa, materiaaleissa ja käsityöllisessä valmistustavassa, mutta asiakkaan silmään se ei varsinkaan pelkkää kuvaa katsottaessa välity niin vahvasti kuin värit ja sommittelu. ”Maton ei ole pakko olla... raidallinen ollakseen räsymatto”, todettiin lehtileikkeessä (ERA, Kettunen, Räsymatoilla saa iloista väriä sisustukseen -artikkeli, Aamulehti, 25.10.1998), mutta miten pitkälle tämä pitää paikkaansa? Eikö raidallisuus ole juuri se vahvin merkki ja viittaus räsymattoperinteeseen?

Ehkä osuvampi brändi-asemointi olisikin ollut taidematto. Räsymatto-sana herättää meissä väistämättä tietynlaisia mielikuvia, joihin tuotetta sitten vertaamme. Kuten Lockwoodkin (2010, 151) on todennut: jos tuote poikkeaa liikaa pe-

rinteestä, saattaa jopa käydä niin, ettei oma yhteisö enää hyväksykään sitä. Tässä yhteydessä tämä tarkoittaisi suomalaisia, joilla on vahva intuitiivinen, oman esinekulttuurin kautta syntynyt käsitys räsymatosta. Suomalaiset eivät siis välttämättä hyväksy kovin poikkeavia malleja räsymattona, mutta varmastikin taidemattona, jolla ei ole vastaavanlaisia rajoittavia mielikuvia rasitteenaan. Ehkä tämä onkin yksi syy sille, miksi Rasinmäen mattoja myytiin koko ajan enemmän vientiin kuin kotimaahan.

Suomalaisesta perinteestä on löytynyt uusi vientituote: räsymatto. Räsymatto tuntuu kovin jokapäiväiseltä, mutta sitä se ei ole Keski-Euroopassa. Tekstiilitaiteilija Eija Rasinmäki Loimaalta uskookin viennin olevan lisääntymässä, koska esimerkiksi Alankomaissa on nyt tyylikästä sisustusta puulattia ja räsymatto. (ERA, Takala, Räsymatto kelpaa nyt ulkomaille -artikkeli, 1977.)

Marjatta Rautionmaa kertoo saaneensa kaikkialla hyvin myönteisen vastaanoton. Yhdysvalloissa hänen räsymattonsa ovat jotakin aivan uutta, ja amerikkalaiset katsovat hänen mallikappaleidensa olevan "toisesta maailmasta". (ERA, Siren, Yhdysvalloissa -artikkeli, Hämeen Sanomat, 08.10.1980.)

6 Rasinmäen mattojen suunnittelu- ja valmistusprosessi

6.1 Suunnittelun lähtökohdat kutomoyrityksessä

Kutovassa yrityksessä suunnittelija, yrittäjä, tuottaja ja markkinoija voi olla yksi ja sama henkilö tai nämä vastuualueet voidaan jakaa muutaman henkilön kesken (Hyvönen ym. 1999, 17). Rasinmäen yrityksessä taiteilija itse hoiti ja hoitaa kaikkia näitä toimia. Hänen toimenkuvansa yrityksessä on todella laaja:

– Tässä on viime vuosina joutunut hoitelemaan monen sortista ammattia! Kas kun olen firman johtaja, suunnittelija, myyntimies, värjäri, juoksupoika ja aina kun tarvitaan myös laitosmies, joka korjaa kutomakoneiden viat... (ERA, Kalpa & Kivekäs, "mainio materiaali vaikka mihin..." -artikkeli, Extra, 9.2.1974.)

Eija Rasinmäki johtaa yritystä, suunnittelee mallit, tekee tarviketilaukset sekä myy valmiit tuotteet... Tarvittaessa hän tarttuu ison dieselauton rattiin ja vie mattokuorman liikkeeseen tai vientifirmaan, joka huolehtii sen edelleen ulkomaisille ostajille. (ERA, Ukkola & Parkkinen, Eija Rasinmäen matoissa on taivaan ja maan hehku -artikkeli, Anna, 30.12.1980.)

Hyvösen ym. (1999, 17–18) mukaan kankaan suunnittelija toimii ennen kaikkea yrityksen liiketoiminnan vaatimusten puitteissa – näistä rajoitteista vapaa itseil-

maisuu ei usein ole mahdollista tai kannattavaa. Mallistoa luodessa suunnittelun, tuotannon ja markkinoinnin tulisi toimia yhdessä. Lähtökohtana on yrityksen toiminta-ajatus, joka sisältää valitut asiakasryhmät, malliston kohderyhmän ja työskentelytavat sekä työskentelymuodon: tehdäänkö mallisto kausittain, työskennelläänkö omamalliperiaatteella vai räätälöidäänkö mallistot asiakkaalle.

Toiminta-ajatus voi olla lähtökohtana myös malliston visuaalisille tavoitteille. On kuitenkin otettava huomioon myös valmistuksessa käytettävät koneet ja laitteet, tekniset vaatimukset, ympäristöystävällisyys sekä raaka-aineet, lankalaadut ja värikartat. Lisäksi yrityksen perinne voi vaikuttaa huomattavasti sekä malliston suunnitteluun että markkinointiin. (Hyvönen ym. 1999, 18.)

6.2 Suunnittelu

6.2.1 Oma tyyli ja suunnittelun tavoitteet

Perustaessaan yritystään Eija Rasinmäelle oli selvää, että hän lähtisi kutomaan räsymattoja eri tavalla kuin maatalon emännät ennen olivat tehneet, itse leikatuista räsyistä maatalon töiden ohella. Hän halusi tehdä kutomisesta itselleen ammatin ja luoda jotain ihan omaa, löytää oman tyylin. Sitä hän kertoikin etsineensä kuin kultaa olisi kaivanut, ja lopulta se löytyi omaan kauneustajuun keskittymällä ja kokeilemalla. Valmista mallia ei siis ollut, ja Rasinmäki pitää sitä onnena, sillä siten hän oli vapaa luomaan mitä vain. Hän on myös tyytyväinen siihen, ettei käynyt kutoma-alan koulua. Hänen mielestään koululaitos sitoo ihmisen tietynlaiseen ajatusjärjestelmään niin, ettei hän enää näekään mitään muuta – toisin sanoen että koulu tappaa luovuuden. (ER 11.5.2011.)

Kaikki alkoi pakon omaisesta tarpeesta luoda käsillään jotain. – Kangaspuita täytyi jyskyttää kaiket vapaa-ajatkkin. Se oli todella luovaa aikaa, silloin syntyi sellainen oma linja, joka ei ole altis vaikutuksille. (ERA, Kellman, Oitissa kudotaan vientimattoja -artikkeli, Hyvinkään Sanomat, 8.8.1980.)

Siis ensimmäinen vuosi oli sitä hakua, mutta joka tapauksessa päätin tehdä omaa eikä seurata yleistä muotia (ER 17.12.2011).

Vaikka taiteilija oli päättänyt tehdä vain oman päänsä mukaan, ei tämä tietenkään yrityksessä ole aivan mahdollista, kuten Hyvönen ym. (1999) ovat myös todenneet. Rasinmäki myös kuvaa tarkkaan 1970-luvun sisustusympäristöä, jo-

hon hän mattojaan sovitti – ei hän siis aivan muodin vaikutusten ulkopuolella ole ollut.

1970-luvun alussa huonekaluteollisuus teki mäntyhuonekaluja – Suomen mestistä suoraan sisälle. Aika raskaita pöytiä ja tällasta. Täytyi mukautua siihen, tein vähän samanlaista, sen muodin mukaista, sellasta juurevaa. Sellasta mestistä ja pelloilta ja tehdään luonnomukaisuus, koska sehän aina suomalaista viehättää. Ihmiset on aika arkoja värien kanssa. Niin se että otetaan vaan sitä beessiä tai ruskeeta tyyliä, sitä asiakaskuntaa riittää aina. (ER 17.12.2011.)

Rasinmäki ei kuitenkaan sano luomisellaan olleen muita rajoitteita kuin "kutomisen matemaattinen järjestys" – sidosopin rajoitteet piti ottaa huomioon malleja suunnitellessa, aivan kaikkea ei voitu tehdä. Myöskään näistä rajoitteista hänellä ei ole ollut vielä täyttä käsitystä, sillä yritystä perustaessaan hänellä ei vielä ollut paljon kokemusta kankaan rakentamisesta. Loimen Ruutumattoon laittoi Rasinmäen kudonnan opettaja, Emmi Norman, ja eräänlaisena apuopettajana toimi Rasinmäen kutojanaapuri Anna Rantanen. Taitojen vähäisyys alussa ei kuitenkaan Rasinmäkeä ole tuntunut hidastavan, vaan kaikki esteet on ylitetty ja ongelmiin keksitty ratkaisut. (ER 11.5.2011, ER 31.8.2011.)

Tavoitteena Rasinmäellä on koko ajan ollut tehdä jotain muuta kuin tavallista mattoa – yksiväristä, yksinkertaista "huonekalun peruspohjaa". Hän halusi, että mattoihin syntyy virtaa, että käyttäjä tuntisi matosta jotakin, etenkin kodikkuutta. Suuri tavoite on kauneus, mutta Rasinmäen mukaan se syntyy juuri tunteen ja sisällön kautta. (ER 31.5.2011.) Hän myös halusi tuoda ihmisten sisustukseen uusia värejä, ehkä sellaisiakin mitä ei ennen oltu nähty (ER 17.12.2011).

6.2.2 Suunnittelumenetelmät

Inspiraation lähteenä Rasinmäen suunnittelulle on aina ollut luonto, sen kauneuden ja rentouttavan vaikutuksen kautta. Varsinaisesti hänen suunnitteluprosessinsa lähtee liikkeelle väristä ja materiaalista. Ensimmäiseksi tilataan värjäämöltä uudet värit, jotka hän aistii intuitiivisesti. Rasinmäki kertoi joskus myös menneensä värjäämöön jokin sammaltukko, jäkälä tai muu luonnonelementti kädessään, ja pyytänyt jäljittelemään sen väriä. Mallia suunnitellessa hänellä pitää aina olla materiaali käsissään, vasta sitten näkee, miten värit ja materiaalit todella sopivat yhteen. (ER 31.5.2011.)

Alkuaikoina Loimaalla Rasinmäki sanoi piirtäneensä todella vähän. Mallipohjat oli piirretty kutojille, mutta värikyset malleihin hän suunnitteli luovalla intuitiolla – kuteet järjestettiin oikeaan järjestykseen, ja kutoja teki sen mukaan. Rasinmäki antoi kutojan aloittaa työtä, ja kävi sitten välillä tarkistamassa, miltä työ näyttää ja pitääkö jotain muuttaa (Kuva 6). (ER 31.5.2011.)

Kuva 6. Rasinmäki tarkastamassa työn edistymistä (Loimaan Seudun talous-uutiset 2/1978)

Luonnostelussa Eija Rasinmäki käyttää eniten lyijykynää, värikyniä vähemmän. Hän piirtää hahmotelman maton mallista ja siihen tulevista kuvioista, mutta ei valmista suunnitelmaa. Valmiiksi suunnitelma tulee vasta kutomisen yhteydessä. Rasinmäki

kokeilee paljon itse kutomalla kutomakoneilla, ja hän sanoikin pystyvänsä todella luomaan vasta kutoessaan, että kutominen on kuin tie omaan sisäiseen korkeampaan tietoon, ja että tieto syntyy liikkeestä. Liikkeen ja kutomisen lisäksi hän kertoi tarvitsevänsä luomiseen inspiraation ja vapauden tunteen. Sitten hän kutoessaan vasta alkaa todella nähdä, mitä työstä loppujenlopuksi syntyy. Itse kutomisesta on myös se hyöty, että voi tuoda malliin uusia teknisiä ratkaisuja, joita ei paperilla voi keksiä. (ER 31.5.2011.)

Myös mallien väritusten suunnittelussa kutomisella on iso rooli. Suunniteltuja väri- ja materiaaliyhdistelmiä kokeillaan kutoa mattoon aiotulla sidoksella. Vasta kudotusta mallipalasta näkee, miten värit, materiaalit ja tekniikka toimivat yhdessä, miten "värit heijastuvat toisiinsa". Rasinmäen mukaan tavoitteena oli värikontrasti, joka ei olisi liian suuri, muttei mitätönkään. Myös valmiiksi suunnitellusta matosta tehtiin mallikappaleita, jotka toimivat ohjeina kutojille, sekä näytteinä asiakkaille. (ER 31.5.2011.) Värejä suunnitellessa oli tärkeää miettiä kohdemaata, johon matot myytiin – taiteilija kertoo jokaisella maalla olevan oman-

laisensa värimaku. Mallit pysyivät samana maasta toiseen, mutta väritys vaihteli. (ER 17.12.2011.)

Näin varsinkin kutomon vielä toimiessa Loimaalla suunnittelija itse oli hyvin paljon mukana myös kutomisprosessissa, ja uutta mallia aloitettaessa hän pyrki aina olemaan kutomolla. Aina tämä ei kuitenkaan ollut mahdollista, varsinkaan siinä aikana kun Rasinmäki asui Portugalissa. Yksinkertaisempia, yksivärisempiä malleja (kuten Bauhaus) oli kutojien helpompi tehdä omillaan tai vain uusia väriä vanhoihin malleihin. (ER 31.5.2011.)

Kuva 7. Suunnittelemassa
(Viesti 3/1999)

Kuva 8. Luonnos "Lapinmatoista". JA.

Oittiin muutettuaan Rasinmäen pitikin muuttaa suunnittelutyylään, hänen sanojensa mukaan "piti ryhtyä oikeesti suunnittelijaksi" (Kuvat 7 ja 8). Kutojien määrän lisääntyessä täytyi piirtää tarkemmat suunnitelmat, ja hän alkoikin piirtää niitä mittakaavaan mittasuhteiden hahmottamisen helpottamiseksi. Myös Amerikan vienti toi uusia tuulia suunnitteluun: Rasinmäki totesi amerikkalaisten sisustuslehtien olevan hyvä väline, jonka avulla pääsee tutustumaan vieraaseen sisustustyyliin. Sieltäkin saattoi löytyä uutta inspiraatiota. Myöhemmin Rasinmäki

käytti suomalaisia lehtiä apuna kotimaahan suunniteltaessa. (ER 31.5.2011.)

Hän kertoikin aina miettineensä sitä, miten ihmiset todella sisustavat kotejaan:

Mun täyty kattoo se sisustus yleensä. Niin se sisustus siellä et miten ihmiset laitto kotejansa niin täyty mennä sitä kattomaan et 'ahaa mitä mä tähän laittaisin'. (ER 17.12.2011.)

Suunnitteluun tuli myös lisää rajoitteita, sillä pelkän sidostekniikan rajoissa pysymisen lisäksi tuli kuunnella kauppiaiden ja ostajien toiveita – markkinat ja muoti alkoivat vaikuttaa paljon voimakkaammin. Markkinatilanne vaikutti siten, että huonompina aikoina tuotantopaineiden kasvaessa 1980-luvun lopulla ja 1990-luvun alussa piti joistain malleista karsia elementtejä, jotka olisivat tehneet niistä hitaampia valmistaa. Esimerkiksi joistain aiotuista kuvioista tai värinvaihtoista piti luopua. Loputtomasti ei kuitenkaan voitu yksinkertaistaa tai tehostaa työtä automaatiolla, sillä yksi Kutomo Rasinmäen kilpailuvalteista on nimenomaan käsityö. (ER 31.5.2011.)

6.2.3 Suunnittelun rytmi

Yrityksen alkuaikoina Loimaalla Eija Rasinmäki joutui luomaan paljon uutta. Hyvin pian, jo vuonna 1971, kuitenkin vakiintuivat tietyt perusmallit, jonka mukaan mattoja myytiin. Ensimmäisen malliston syntymisen jälkeen luotiin edelleen uusia malleja useita kertoja vuodessa, ja uniikkien kuurapartamattojen värityksiä taiteilija sai suunnitella jatkuvasti. Oittiin muuton jälkeen hänelle jäi vähemmän aikaa suunnitteluun, ja uusia mallistoja alettiin julkaista kerran vuodessa ennen tärkeitä Frankfurtin messuja. Mallit luotiin marras-joulukuussa, ja ne tulivat ulos tammikuussa. (ER 31.5.2011.)

Uusia mallistoja tehtiin vuoteen 1992 asti. Tämän jälkeen Rasinmäki siirtyi suunnittelemaan Intian mattotehtaalle, ja uusien mallien kehittäminen kotimaassa valmistettavaksi jäi pois. Vuonna 1994 jouduttiin irtisanomaan kaikki kutojat Oitin kutomosta. Kun mallistoja vielä tehtiin, myytiin lähinnä niiden pohjalta, sillä aikaa yksityisten tilaustöiden tekemiseen ei juuri olisi ollut. Suuremman mitta-kaavan tuotantotoiminnan lakattua Oitissa kuitenkin alettiin tehdä tilaustöitä muutaman tarvittaessa kutsuttavan kutojan voimin. Asiakkaat tulivat suoraan

kutomolle, ja kauppias välikätenä jäi pois. Tilaustöinä suunniteltujen mattojen suunnitteluun vaikutti tietysti entistä enemmän asiakas. (ER 31.5.2011.)

6.2.4 Nykytilanne

Yritys toimii edelleen tilaustyön periaatteella, ja mattoja valmistaa kaksi tarvittaessa kutsuttavaa kutojaa ja yksi sukkulantäyttäjää. Asiakkaat tulevat kutomoon, jossa heille malleina toimivat sen näyttelyhuoneessa olevat valmiit matot. Yleensä asiakas valitsee maton pohjaksi jonkin mallin, jota voidaan muokata hänen toiveidensa mukaan esimerkiksi vaihtamalla värejä. Jotkut asiakkaat tietävät tarkkaan, mitä he haluavat. Rasinmäen sanoin: "siinä ei omaa luovuutta tarvita, tarvitaan teknistä ratkasua". Toisaalta on asiakkaita, jotka luottavat Rasinmäen makuun ja suunnittelutaitoon niin paljon, että antavat hänelle vapaat kädet luoda heille oma uniikki matto. Silloin ei ole valmista mallia, vaan myydään pelkän mielikuvan perusteella. (ER 31.5.2011.)

Rasinmäki kertoo, että tilaustyötä vastaanottaessaan hän pyrkii juttelemaan asiakkaan kanssa, tutustumaan häneen ja hänen elämäntyylinsä, jotta voisi paremmin kohdistaa suunnittelunsa hänen tarpeisiinsa. Asiakas voi myös esittää kuvia esimerkiksi omasta kodistaan, maton sijoituspaikasta, toiveidensa ilmaisemiseksi. (ER 31.5.2011, 17.12.2011.)

Kutomon erilainen toimintaperiaate on muuttanut myös Rasinmäen suunnittelua: muodilla ei ole enää niin suurta merkitystä. Hän kertoi keskittyneensä enemmän sisällön tuottamiseen tuotteilleen ja tuoneensa trendien tilalle toisen elementin, luonnon. Malleista on tullut hänen omien sanojensa mukaan vapaampia, ei enää niin teknisiä. Hän ei suuntaa tuotteitaan enää trendimarkkinoille, vaan pienelle kuluttajakunnalle, joka tarvitsee "paranemista". Tavoitteena on entistä enemmän tehdä taidemattoja, joista huokuu perinne, jokin viisaus tai tarina. Usein "tarina tulee luonnosta, ja se kerrotaan värin kielellä". Rasinmäki uskoo, että mattoihin sidotulla energialla ja väreillä voi todella olla tasapainottava vaikutus ihmiseen. (ER 11.5.2011.)

6.3 Laitteet

Sitten käsipuilla kudottaessa niin ajattelin että eihän niitä tällai, jos mä opin alan niinku ammattimaisesti sitä tekee niin käsipuilla niitä ei tehdä. Että sillä et voi niinku perinnettä jatkaa et sä teet siitä sellasen kauniin kansallisen myyntituotteen. Et on löydettävä koneet siihen. (ER 11.5.2011.)

Yrityksen perustamisvaiheessa jouduttiin tavallisia kangaspuita kuitenkin käyttämään, ja aluksi niitä oli kahdet. Kauan niillä ei kuitenkaan kudottu, vaan jo puolen vuoden toiminnan jälkeen hankittiin ensimmäinen kutomakone. Vanhan tekstiilitehtaan kutomakoneen hankkimista ehdotettiin Rasinmäelle samaisessa Toijalalaisessa tukkukaupassa, josta hän haki kudepaalitkin. Hänen epäröidessään kaupasta luvattiin myös auttaa koneen asentamisessa ja käyttökuntoon saamisessa, ja hankintapäätös syntyi. (ER 11.5.2011.) Nyt Rasinmäki sanookin, että ilman työtä säästäviä kutomakoneita mattojen tuottaminen markkinoille ei olisi ollut mahdollista (ER 31.5.2011).

Lisää koneita hankittiin sen jälkeen, kun kutomo siirtyi toimimaan Seikunmaan koululla, ja saatiin lisää tilaa. Niitä haalittiin monelta taholta, muun muassa Pohjanmaalta. Suuremman hankinnan Rasinmäki teki ostaessaan kahdeksan kutomakonetta kerralla konkurssiin menneeltä Hämeen vanulta vuonna 1976. (ER 31.5.2011.)

Kuva 9. Kutomakone. JA.

Koneet ovat suuria ja romuluisia, jykevää kampea ja rautaratasta kuin lapsuusajan sähkömankeleissa. Konevoima nuijii kuteen tiukalle ja polkee loimet uuteen matkaan. Sukkulaa kuljetetaan käsin, sormeillaan sopivan löysälle, jotta maton pinnasta tulee elävä ja pehmoinen. Siinä työssä kutoja juoksee pitkin mattonsa leveyttä edestakaisin kilometritaipaleita. Sanoikohan Eija että 70 km yhden maton kanssa? (ERA, Vikman, Eija Oitista kutoo räsymattoja Rockefellerille -artikkeli, Sosiaalidemokraatti, 19.6.1980.)

Kaikki kutomakoneet (Kuva 9) ovat vanhoja puoliautomaattisia tekstiilitehtaiden kutomakoneita, ja peräisin Rasinmäen arvion mukaan 1950- ja 1960-luvulta, joku saattaa olla jopa vanhempikin. Valmistusmaita ovat olleet Saksa, Italia ja Ruotsi. Koneiden vanhanaikaisuus ei ole ongelma, sillä niiden raskaampi tekniikka sopii hyvin mattojen kutomiseen. Kuteen heittäminen viriöön sukkulan avulla tapahtuu samoin kuin käsikangaspuillakin kudottaessa. Erona on, että kone tekee raskaimman työn: kutoja käyttää kytkintä, jonka seurauksena yhdellä kertaa luha lyödään kiinni, viriö vaihtuu, lointa päästetään ja kiristetään. (ER 31.5.2011.)

Kutomakoneiden tekniikassa ei Kutomo Rasinmäen neljänkymmenen toimintavuoden aikana ole juuri tapahtunut kehitystä. Rasinmäki kuitenkin huomautti, että loputtomasti ei oltaisi voitu automatisoitua menettämättä käsityön merkitystä tuotteista. Esimerkiksi monessa Pohjanmaan mattokutomossa siirryttiin 1980-luvulla automaattisyydestä kutomakoneisiin (kone myös heittää kuteen viriöön automaattisesti), mutta tähän ei Rasinmäen kutomossa haluttu mennä. (ER 31.5.2011.)

Yleisin käytettyjen niisivarsien määrä koneissa oli aluksi kaksi tai neljä, mutta vuodesta 2003 on alettu kutoa myös kahdeksalla niisivarrella. Tämä mahdollistaa ”avoimen kuvikkaan” ja ”reunaboordin” tekemisen. Rasinmäki kertoo tämän olevan erikoissidos, jota ei ole helppo kopioida. 2010-luvulla on pidetty tätä tekniikkaa kolmella koneella ja kahdella koneella muita: palttinaa ja ripsisidosta. Yleensä käytössä on kuitenkin kerrallaan vain kaksi eri tekniikkaa. (ER 31.5.2011, 17.12.2011.)

Kuva 10. Kolme metriä leveä kutomakone. JA.

Uusia mahdollisuuksia kudonnalle tuli suurempien kudontakoneiden hankinnan myötä: kahden metrin levyinen kutomakone oli liian pieni suunniteltaessa amerikkalaisten tarpeisiin. Siksi haettiin leveämpiä koneita, ja lopulta Pohjanmaalta löytyikin kaksi ja puoli ja kolme metriä leveät kutomakoneet vuonna 1985 (Kuva 10). Vuonna 1986 mahdollistui taas uudenlaisten mallien suunnittelu jacquard-kutomakoneen hankinnan myötä (Kuva 11). Kone mahdollisti koko maton levyisen raportin teon, ja muodosti mattoon kaksipuolisen, kaksivärisen kuvion. Kudontaohjel-

Kuva 11. Jacquard-kone. ERA.

ma syötettiin koneeseen pahvisina reikäkortteina, jotka oli rei'itettävä käsin. Yksi raportti saattoi sisältää jopa 3000 reikäkorttia.

Muita hankintoja 1980-luvun alussa olivat suk-
kuloiden täyttämistä nopeuttava sukkulapöytä
(Kuva 12) sekä oma luomakone kaksi ja puoli
metriä leveälle loimelle (Kuvat 13 ja 14). Moot-
torikäyttöinen vyyhteämiskone saatiin käyttöön
1980-luvun puolivälissä. Tämä nopeutti vyyh-
teämistä, vaikka siihen silti tarvittiin käsityövoi-
maa. (ER 31.5.2011.)

Kuva 12. Sukkulapöytä. JA.

Kuva 13. Luomakoneen
lankarullat ja aurakaide. JA.

Kuva 14. Luomakoneen kehä ja
loimitukki. Loimi luodaan ensin
kehälle, ja siitä loimitukille. JA.

6.4 Materiaalit

Räsymaton materiaaleina on perinteisesti käytetty joko pellava- tai puuvillalankaa loimena sekä itse leikattuja kangasräsyjä kuteena. Useimmiten räsyvät ovat olleet puuvillaisia tai puolivillaisia. Rasinmäen mattojen materiaalit poikkeavat tästä jonkin verran.

Kuteena ei juurikaan ole käytetty itse leikattuja räsyjä, vaan tekstiilitehtaiden jättereunaa (Kuva 15). Itse leikattua räsyä käytettiin aluksi jättereunan lisänä, mutta tämä käytäntö hiipui nopeasti. 1970-luvulla ilmestyneessä lehtikirjoituksessa on kuvattu Rasinmäen materiaaleja näin:

Kuva 15. Tekstiilitehtaan jättereunaa. JA.

Kaikki muu tapahtui käsityönä paitsi matonkuteiden leikkaaminen – eihän niitä kukaan olisi pystynyt käsin leikkaamaan, niitä kun ennen pitkää tarvittiin 800 kiloa kuukaudessa. – Alusta alkaen matonkuteet on ostettu valmiina Sveitsistä ja Englannista, kertoo Eija Rasinmäki. – Ne ovat puuvillaa ja nailonia – ja syntyvät leikkurin jäljiltä suurissa tekstiilitehtaissa. Muuten täysin käyttökelpoista tavaraa, vain värit joudutaan täällä parantamaan... (Kalpa & Kivekäs, ”mainio materiaali vaikka mihin...” -artikkeli, Extra, 9.2.1974.)

Materiaali haettiin toijalalaiselta tukkukauppiaalta, Mattilan yhtymältä, joka toi maahan eurooppalaisten tekstiilitehtaiden jättereunaa. Materiaali myytiin paa-leissa, ja se oli sekalaista. Mukana oli sekä paksumpaa että ihan hienoa kudetta – vaatetuskankaiden tai ohuiden sisustuskankaiden jättereunoja. Kuteet olivat valmiiksi värjättyjä, joten siihen prosessiin ei kulunut aikaa tai rahaa – tosin saatettiin lisäksi värjätä jotain kuteita itse tai parannella väriä. Rasinmäki korostaa tämän hyvän materiaalin löytymisen olleen yksi kivijalka, jonka varaan yritys rakentui. Valmiiksi värjätty ja epätasalaatuiset kuteet aiheuttivat myös sen, että usein tehtiin uniikkeja mattoja: Hollantiin valmistetut nukkauset Kuuraparta-matot ovat tästä hyvä esimerkki. Niiden materiaalina oli kampalangasta valmistettu

ohut hapsureunainen kude, josta kudottuna syntyi pehmeä nukkinainen pinta. (ER 11.5.2011.)

Yrityksen toimiessa Loimaalla kaikki materiaalit ostettiin Mattilan yhtymästä, myös loimet. Loimet eivät tosin aina olleet hyvin luotuja, mistä aiheutui ongelmia. Loimena matoissa käytettiin ja käytetään edelleen pellavalankaa, joka Rasinmäen mukaan on arvostetumpi materiaali kuin puuvillalanka. Se on hiukan kalliimpaa, mutta matosta tulee tukevampi. (ER 11.5.2011.) Poikkeuksena tästä käytettiin pellavalangan sijaan öljystä valmistettua polypropyleenilankaa vuosina 1985–2008. Tämä vaihdos tehtiin, sillä polypropyleeni oli halvempaa, kestävämpää ja kevyempää kuin pellava eikä siitä lähtenyt väriä ensimmäisellä pesukerralla kuten pellavalangasta. Tämä oli suuri etu, kun valmistettiin paljon vaaleita mattoja. (ER 11.10.2011) Loimilanka oli pellavan väristä ja näköistä, mutta Bauhaus-mattoa kudottiin myös mustaan loimeen (ERA, Lehdistötiedote Kevät on uusien mattojen aikaa, 8.5.1991).

Kun toiminta laajeni Oittiin muuton myötä, ja alettiin toden teolla myydä mallistosta mattoja, ei pelkkä valmiiksi värjätty kude enää riittänyt, vaan piti siirtyä ostamaan valkoista kudetta ja värjäämään siitä oma värikartta. Valkoiset kuteet värjätettiin Kokenmäen värjäämössä hyvän laadun ja sopivien värjäyserien (100–150 kg) vuoksi. Raaka-ainetoimittaja löytyi Saksasta ja samaa toimittajaa kutomolla on käytetty nyt 30 vuotta. Vaikka toimittaja on pysynyt samana, kertoi Rasinmäki materiaalin vaihdelleen laadultaan paljon – yleinen tarjonta on muuttunut niillä, jotka keräävät teollisuuden jäte-eriä. Aina ei voinut saada sellaista materiaalia kuin olisi halunnut. (ER 31.5.2011.)

Materiaalissa on ihan kauheesti eroja ja se oli se meidän suurin osaamiskynnys aina kuinka osata käsitellä kaikkia materiaaleja. Ja osata jokaisesta tehdä hyvää, koska me ei millään voitu saada... Meidän suurin ongelma oli että meidän täytyi itse luoda se materiaali, täytyi rakentaa itselle se materiaali, sitä ei ollu valmiina missään. Se täytyi valmistaa vyyhteemällä, erottelemalla ja värjäämällä ja tekemällä se raaka-aine meille sopivaks. Se oli kaiken ydinjuttu. Se oli kallista ja aikaavievää. Se oli sellanen peruspohja. (ER 31.5.2011.)

Materiaali todella on vaihtelevaa – Rasinmäki luettelee aikojen saatossa kudepaalien sisältäneen erilaisia puuvillakuteita (puuvilla, puuvillasatiini, joustopuuvilla, puuvillachenille, puuvillalanka), viiskoosisekotteita, sideharsoa, Orlon-

trikoota, veluuria, nailonnauhaa, crimpleneä, pellavalankaa ja viskoositrikoota. Näistä erityisesti nailonnauha, veluuri, Orlon-trikoo ja crimplene olivat alkuaikojen materiaaleja puuvillan ohella. Tärkein raaka-aine on koko yrityksen historian ajan ollut puuvilla-chenille (Kuva 16), tiukkareunainen kapea kude, jossa on pieni tiivis nukkareuna. (ER 17.12.2011.)

Kuva 16. Puuvilla-chenille. JA.

Rasinmäki kertoo, että sukkulantäyttäjillä on ollut erittäin tärkeä rooli juuri materiaalin vaihtelevuuden takia: parhaan puuvillakuteen riittämisen varmistamiseksi sen sekaan piti sekoittaa muita materiaaleja, ja lisäksi materiaalien tuli sopia keskenään yhteen ja jakautua tasaisesti. Tämän on ollut sukkulantäyttäjän säädeltävissä. (ER 17.12.2011.)

6.5 Työntekijät

Kutominen on tiimityötä. Työn eri vaiheisiin osallistuivat niin suunnittelija, kutoja, sukkulan täyttäjä kuin viimeistelijäkin. – Usein virheellisesti ajatellaan, että vain kutoja tekee maton, Rasinmäki oikoo harhaluuloja. (ERA, Vanhan mattotehtaan kätköistä löytyy elämyksellinen kesänäyttely -artikkeli, Hämeen yrityssanommat, kesä 2010.)

Työntekijöillä on ollut tärkeä rooli mattojen tuotantoprosessissa – he ovat toteuttaneet matot käytännössä. Rasinmäen suunnitelman pohjalta sukkulantäyttäjät ja kutojat aloittavat työtään, ja suunnittelijalle jää osaksi työn etenemisen valvominen ja suunnan näyttäminen. Tämä vapauttaa suunnittelijan muihin töihin. Tämän Rasinmäki huomasi jo yritystä perustaessaan:

Otin melkein heti kutojan, ajattelin että minun aikani ei saa mennä tässä kangaspuitten ääressä. Et mä pääsen edistymään, minä markkinoin ja haen niitä raaka-aineita ja kehitän tätä ja luon malleja. En mä voi jäädä kangaspuihin, kylä mun piti ottaa siihen kutoja, yksi aluksi. (ER 11.5.2011.)

Myöhemmin kutojien määrä kasvoi ja tarvittiin myös muita työntekijöitä. Enimmillään yrityksessä toimi lähes 30 työntekijää 1980-luvun huippuvuosina: 12–13 kutojaa, 3–5 raaka-aineen käsittelijää, jotka vyyhtesivät kudetta littalan vyyhteämöllä, 2 sukkulantäyttäjää, viimeistelijät ja pakkaaja, autokuski, laitospies, oman kaupan myyjä, toimistotyöntekijä, työnjohtaja ja itse suunnittelija. (ER 11.5.2011.) Työntekijöiden määrä kuitenkin vaihteli suuresti yrityksen historian aikana. Tässä olen hahmotellut tätä vaihtelua Rasinmäeltä sekä lehtileikkeistä saamieni tietojen mukaan.

Loimaa 1970–1978: Aluksi yksi kutoja, mutta määrä kasvoi nopeasti. Jo Rasinmäen pirtissä oli kolmet kangaspuut. Vähän myöhemmin otettiin mukaan myös poppanaa valmistavia kotikutojia, sekä sukkulantäyttäjiä, niin että vuoteen 1974 työntekijöitä oli kaikkiaan kertynyt jo noin 15. Vuosikymmenen loppua kohden määrä kuitenkin väheni, vuonna 1977 työntekijöitä oli enää 8–9, seuraavana vuonna 7–8.

Oitti 1979–1994: Oitin kutomon aloittaessa työntekijöitä oli siellä noin 15. Kutojia saatiin kolme kuukautta kestäneen työllisyyskurssin kautta, jossa työttömiä tekstiilialan työntekijöitä opetettiin kutomaan. Kesäkuussa 1980 työntekijöiden määrä oli kasvanut kahdeksaentoista, ja loppuvuodesta heitä oli jo 20. Huippulukemat – lähes 30 työntekijää – saavutettiin 1980-luvun puolessavälissä. 1990-luvun alusta työntekijöiden määrää täytyi vähentää, ja niinpä vuonna 1992 heitä oli enää 7, ja vuonna 1994 Rasinmäen täytyi irtisanoa loputkin 4–5 työntekijää.

Toimintaa Oitissa on pitänyt yllä Ulrika Rasinmäki sekä kolme työntekijää, kutojat Saima Manninen ja Eeva Lahdenperä, sekä sukkulantäyttäjä Maila Ahlqvist. Nyt he ovat jo 75-, 69- ja 78-vuotiaita. Rasinmäki arvostaa heitä suuresti, sillä ilman heitä kutomo olisi joutunut lopettamaan toimintansa. Kutojia hän pitää suuressa arvossa myös siksi, että uskoo mattoon syntyvän hengen juuri kutojan käden kautta:

Tavallaan se energia lyödään siihen, isketään siihen mattoon kiinni. Siitä jää jotakin siitä kutojasta, siitä ajatuksesta, siitä luomistapahtumasta siihen mattoon kii. (ER 11.5.2011.)

Taiteilijan mukaan valmistusprosessin kululla ja kutojien mielialalla on myös suuri merkitys maton ulkonäköön.

Jos kutojat voisivat kouluttaa, niin mä kouluttaisin kutojat sellasiksi henkisisiksi kutojiksi, jotka sitä kutomista tehdessään vaikka laulavat, mantraavat, laulavat laulua, ja kokevat itsensä osaksi luomista, luomisprosessia. Et sellaset kutojat ovat mun mielikutojia, jotka laulais ja matrais ja siihen tulis jotain sellasta suurta sinfoniaa ja musiikkia sinne sisään ja sitä tehdään suurella ilolla ja riemulla ja nautitaan paljon. (ER 31.5.2011.)

Silti kutojilla ei ole suurta valtaa itse mallien syntymiseen tai niiden muutokseen. Rasinmäki sanookin, että kutojat eivät tuo hänelle myöskään teknisiä ratkaisuja, vaan ne on keksittävä itse. (ER 31.5.2011.)

7 Kehitysvaiheita

Ikäjärjestykseen asetettujen kuvien avulla olen hahmottanut Rasinmäen matoissa esiintyviä tyypillisiä piirteitä sekä niiden muutoksia. Kaikki muutokset eivät ole samanaikaisia tai yhtä selviä, mutta kehityslinjasta on silti erotettavissa tiettyjä muutoskohtia. Näiden muutoskohtien mukaan olen jakanut aineiston jaksoihin. Ajanjakson kontekstin selventämiseksi olen nimennyt jaksot sen mukaan, mitä yrityksessä tuohon aikaan on tapahtunut: Loimaan aika (1970–1978), Oitin alkuaika (1979–1983), Menestyksen aika (1984–1989), lama-aika (1990–1995), Hiljainen aika (1996–2003) ja Intian aika (2004–2011). Ajanjaksot eivät mene täysin yksiin yrityksen tapahtumien kanssa, mutta nimet on tarkoitettu osoittamaan mitä pääasiallisesti tuolloin on yrityksessä tai ympäristössä tapahtunut.

7.1 Loimaan aika 1970–1978 – värejä ja epäsymmetristä raitaa

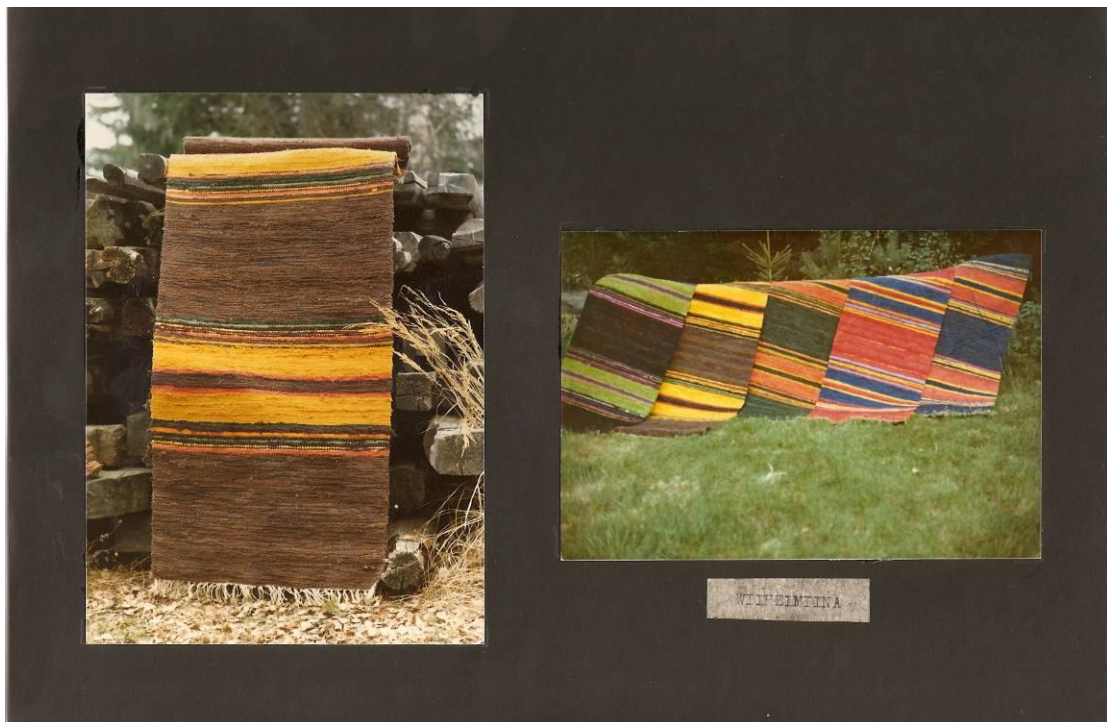
Aivan ensimmäiset Rasinmäen matot olivat kapeita ja pitkiä käytävänmattoja. Useimmat olivat myös raidallisia, joko perinteisiä symmetrisiä raitajaksollisia tai raitarytmiltään tai väriykseltään epäsymmetrisiä mattoja. Epäsymmetrisistä matoista esimerkkinä voidaan pitää Kekälettä (Kuva 17) ja Käpymetsää (Kuva 18) – eräitä Rasinmäen ensimmäisistä malleista. Noin 60% Loimaalla tehdyistä matoista olikin epäsymmetrisiä, joko väriykseltään, sommittelultaan tai näiltä molemmilta ominaisuuksiltaan.

Kuva 17. Kekäle
1970. ERA.

Kuva 18. Käpymetsä
1970. ERA.

Raitajaksollisista matoista suosituin oli Stockmannin myyntiin vuonna 1972 suunniteltu Wilhelmiina (Kuva 19) – siitä tuli kutomon ensimmäisten vuosien aikana yksi yrityksen kivijalka. Matoissa on leikitelty perus- ja vastaväreillä, jotka luovat hyvin kirkkaan ja raikkaan vaikutelman.

Kuva 19. Wilhelmiina 1972. ERA.

Raitamattojen lisäksi kudottiin myös ruudullista. Tämä ilmeisesti kiehtoi asiakkaita, sillä Ruutu-mallin (Kuva 20) jälkeen suunniteltiin heti värillinen versio Mosaiikki (Kuva 21), josta kudottiinkin useita eri versioita eri väreillä. Malli myös eli pitkään, niitä tehtiin vuoteen 1984 asti.

Kuva 20. Ruutu 1970. ERA.

Kuva 21. Mosaiikki 1970. ERA.

Puuvillamattojen lisäksi Rasinmäki kokeili aluksi nailon-nauhaa: Rusinamatto ja Kivimatto luotiin vuonna 1971. Kuva 22 on Väinö Aaltosen museon näyttelystä vuodelta 1974. Tämän tyyppisiä mattoja ei kuitenkaan syntynyt myöhemmin, ja voikin olla, että tämä oli vielä oman tyylin hakemista:

Kuva 22. Takana Niitty 1973, pöydän alla Rusinamatto 1971, oikealla Kivimatto 1971. ERA.

Loimaalla oli ensin hakuisuutta, mitä aloittaa tekemään. Et mikä on oikeesti se mistä lähtee luomaan uuden. Siis ensimmäinen vuosi oli sitä hakua, mutta joka tapauksessa päätin tehdä omaa eikä seurata yleistä muotia. (ER 17.12.2011.)

Erilaiset kokeilut kannattivat, sillä todellinen menestysmatto, Kuuraparta, suunniteltiin vuonna 1973. Kuvassa 23 on Kuuraparran ”perusmalli”, mutta kaikki väritykset olivat uniikkeja, ja riippuvaisia käytettävissä olevasta materiaalista. Materiaali oli hyvin ohutta hapsureunaista puuvillanauhaa, joka kudottuna muodosti mattoon hieman nukkaisen pinnan (Kuva 24).

Kuva 23. Kuuraparta 1973. ERA.

Kuva 24. Kuuraparran pintaa. JA.

1970-luvulla tehtyjen Rasinmäen mattojen yleisimpiä värejä olivat etenkin ruskea ja beessi, sekä vihreän ja oranssin sävyt. Ylipäänsä matot olivat aika tummia. Niissä on kuitenkin havaittavissa kaksi erilaista värienkäyttötapaa. Toisaalta kudottiin hyvin voimakas- ja kontrastivärisiä, tummia mattoja, ja toisaalta niiden rinnalla elivät sävy-sävyyn tehdyt mallit, jossa pelattiin saman värin eri sävyillä tai tummuus- ja vaaleusasteilla. Eli mattojen väryksissä on käytetty joko kontrastiväriharmoniaa tai lähiväriharmoniaa. Taiteilija kertoikin halunneensa tuoda väriä sisustukseen, vaikka moni sitä ei olisi uskaltanut ottaa:

Ihmiset on aika arkoja värien kanssa. Otetaan vaan beessiiä tai ruskeeta tyyliä, sitä asiakaskuntaa riittää aina. Piti näyttää niille miltä näyttää esimerkiksi joku musta matto kirkkailla raidoilla. Tai pistetään punasta siihen ruskeeseen niin saadaan siihen iloista vähän, ettei se tuu niin tunkkaseks tai elottomaks vaan pistetään siihen vähän jotain. Viedään niille niitä värejä hiljaa että ihmiset tottuu käyttää niitä. (ER 17.12.2011.)

Kuva 25. Piano 1971. ERA.

Yksi yleinen piirre Rasinmäen matoissa on värienvaihtojen häivyttäminen (Kuva 25), väri vaihtuu asteittain vaaleammaksi tai tummemmaksi. Tämän lisäksi väripinnat ovat usein epätasaisia. Tämä johtuu osaksi vaihtelevasta materiaalista ja epätasaisesta värjäyksestä, mutta on osaksi myös tarkoituksellista. Joissain kohdin huomaa värejä

sekoitetun toisiinsa tarkoituksella, jotta saataisiin aikaan elävämpi pinta.

Vuonna 1974 syntyneessä Unikko-mallissa (Kuva 26) värien häivyttäminen vähitellen on erityisen selvää. Itse asiassa se on viety niin pitkälle, että raitaisuus häviää matosta lähes kokonaan. Tässä mallissa ilmenee myös Rasinmäen matoille toinen hyvin tyypillinen piirre: värin vaaleneminen keskustaa kohti. Vastaavasti, vaikka raitaisissa matoissa ei olekaan varsinaisesti vaaleampaa keskustaa, niissäkin on lähes aina tummempi raita reunimmaisena. Unikko-malli oli Kuuraparran tapaan pinnaltaan nukkainen, kuten myös mallit Lokakuu (1976) ja Sahara nukkaraita (1975).

Muut mallit olivat sileäpintaisempia, joskaan eivät aivan sileitä – useimpien kuteiden reunassa on pieni hapsu leikatun reunan purkautumisen takia.

Kuva 26. Unikko 1974. ERA.

Vielä yksi 1970-luvun malli ansaitsee erikoismaininnan: Rasinmäen mukaan Liituraita-malli (Kuva 27) aloitti mattojen modernisoitumisen. Mattoliike Catalinasta pyydettiin taiteilijaa tekemään yksinkertainen malli: ruskea pohja ja kapeat vaaleat raidat noin 35 cm välein. (ER 17.12.2011.)

Joo ja meillä oli sellanen liituraita, jolla me alo-
tettiin se modernimpi kausi. Sillä se räsymatto
tuli koteihin kun siitä tuli sellanen modernimpi.
Matto meni olohuoneisiin. Se muuttu täällä
tyylikkäämmäksi olohuoneen matoksi kun tul-
tiin Oittiin. Se oli kodin paras ja arvokkain mat-
to kun täältä hankittiin se iso, ne saattoivat olla
hyvin isoja mattoja. (ER 17.12.2011.)

Kuva 27. Liituraita 1975. Tikkanen, 1979.

Muutos modernimpaan ei kuitenkaan tapahtunut heti Liituraidan suunnittelemi-
sen jälkeen, eikä Loimaalla valmistetuissa matoissa enää näkynyt mitään suuria
uudistuksia 1970-luvun alkuun nähden. Sen sijaan vuosikymmenen vaihteessa
muutoksia alkoi näkyä.

7.2 Oitin alkuaika 1979–1983 – yksinkertaista ja vaaleaa

Koska muutos tapahtui yrityksen muuttaessa Oittiin, nimesin niitä seuraavan
jakson Oitin alkuajoiksi. Oitin tehdas perustettiin jo vuonna 1978, mutta ensim-
mäinen vuosi meni harjoittellessa. Uusia malleja ei syntynyt – kutomossa kudot-
tiin vanhoja malleja samanlaisina tai uusilla värityksillä – joten muutokset alkoi-
vat näkyä kunnolla vasta vuodesta 1979 lähtien.

Ensimmäinen selvä muutos oli värien vaaleneminen, ja ensimmäisten aivan
valkoisten mattojen ilmestyminen (Kuvat 28 ja 29). Näin matoista tuli myös yksi-
värisempiä 1970-luvun alun värikylläisyyden ja monivärisyyden jälkeen. Tasais-
ta yksiväristä pintaa Rasinmäki ei kuitenkaan halunnut tehdä, ja ehkä juuri siksi
pintaa on alettu elävöittää muilla keinoin kuin vain väreillä – vuonna 1980 suun-
niteltiin Palmikko-malli (Kuva 28), josta tuli erittäin tärkeä malli Rasinmäen yri-
tykselle. Tämän jakson mattojen pinta pysyi edelleen kevyen nukkaisena kuten
aiemminkin, mutta palmikko toi mukaan myös kolmiulotteisuuden.

Kuva 28. Kinos 1979. ERA.

Kuva 29. Palmikko 1980. ERA.

Palmikko-malliin on suunniteltu erittäin monia erilaisia värityksiä. Vuodesta 1982 lähtien myös pastellivärit tulivat suosioon, ja pastellivärisiä mattoja kudottiin etenkin Amerikkaan (Kuva 30).

Kuva 30. Palmikko pastellit 1982. ERA.

Väriyksen lisäksi myös palmikkoraitojen asettelu on vaihdellut ajan myötä. Kuvassa 31 on Palmikko laajalla keskustalla. Muutkin mallit, myös raidalliset, alkoivat muuttua siihen suuntaan, että niistä oli erotettavissa keskusta ja päädyt. Kuten ennenkin maton keskusta oli päätyjä vaaleampi. Maton pinta jakaantui usein kolmeen osaan (Kuvat 31, 32 ja 33).

Kuva 31. Palmikko laajalla keskustalla 1980. ERA.

Kuva 32. White bird 1980. ERA

Kuva 33. Karelia 1980. ERA.

Myöhemmin keskusta laajeni entisestään ja päätyalueet pienenivät. Syntyi myös malleja, joissa oli laaja keskusta sekä sitä ympäröivä "boordi" (Kuvat 34 ja 35). Tätä ilmausta Rasinmäki käytti puhuessaan matoista, joiden keskustaa ympäröi jonkinlainen kehys. Käytän boordi-termiä itsekin, sillä se kuvaa mielestäni hyvin tämäntyyppisiä mattoja. Mattojen koko myös kasvoi, etenkin leveys-suunnassa. Jo 1970-luvun alkupuolella oltiin Rasinmäen kutomossa valmistettu leveitä mattoja, mutta niiden rinnalla elivät edelleen kapeammat mallit. Oitin aikana näitä kapeampia malleja näkyi huomattavasti vähemmän. Matot siis irtaantuivat muodoltaan yhä enemmän perinteisestä käytävänmattomallista.

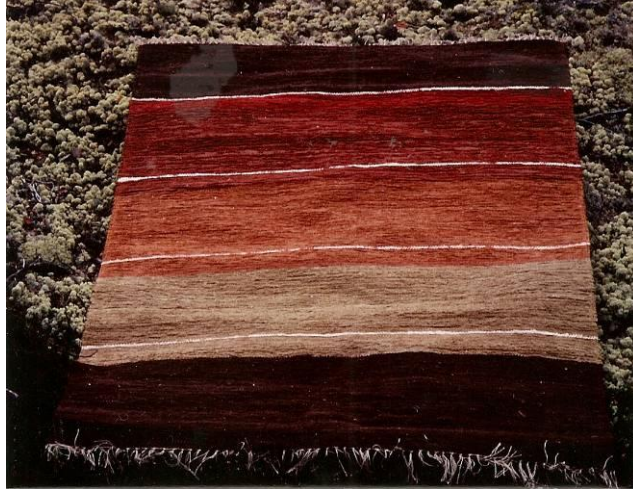
Kuva 34. Sunnuntai 1979. ERA.

Kuva 35. Apila 1981. ERA.

Just sen takia boordimatot kun siitä tuli olohuoneen matto. Tavallaan asiakas-kunta kääntyi ostamaan olohuoneen matot meiltä, kun ne oli kalliimpia. Sit ne saatto ostaa kapeita mattoja muualta koska he pitivät tärkeämpänä hankkia se iso matto meiltä kun se oli hintavampi. Mut kyllä tietysti meni kapeita mattoja aina. (ER 17.12.2011.)

Myös raitaa näkyi matoissa vähemmän kuin Loimaan aikana. Tämän lisäksi raidat levenivät, jolloin syntyi suurempia yhtenäisiä värialueita (Kuva 36). Etenkin mattojen väritykset pysyivät silti edelleen melko epäsymmetrisenä, noin 57% malleista.

Kuva 36. Portaat 1981. ERA.

Kaiken kaikkiaan voisi sanoa, että matoista tuli suurempia, yksinkertaisempia, ja niissä käytettiin pienempää väriskaalaa kuin ennen. Kun 1970-luvulla Rasinmäen tavoitteena oli tuoda väriä ihmisten koteihin, nyt sitä vältettiin tietoisesti. Suunnittelija itse on kommentoinut yksinkertaisuuden yleisty mistä näin:

Suomalaisille tehdyt matot oli aina melkein yksivärisiä, taikka sävykäs mut samansävyinen pohja ja siellä oli sitten nauhat jollain toisella värillä... Et se on ajaton tyyli. Se puree aikaa koska suomalaiset ainakin ostaa mattonsa silläi että ne kestää kauan. Ainakin sillon ostettiin 1980–1990-luvulla mattoja että niitä ei vaihdeta, ne on sijoitus kun ne hankitaan pitkäks aikaa. Etteivät he kyllästy, sen pitää olla yksinkertainen. (ER 17.12.2011.)

Se muoti tuli kun se meni niihin olohuoneisiin, niin sen täyty hiljentyä tullessaan sopeutuvaksi. Ja väreiltään myös sopeutuvaksi. Siitä huolimatta siinä piti olla joku kiinnostavuus. Ja olikin tosi vaikeeta suunnitella niin sanotusti tyylikästä mattoa jossa ei sais olla mitään liian häiritsevää, mutta siinä täytyy olla kuitenkin jotain jotta siihen tulee se kiinnostavuus, se henki ja kauneus vähän piilotetuna. Eli vaati suunnittelusta paljon enemmän. (ER 17.12.2011.)

Koska taiteilija ei kuitenkaan halunnut suunnitella liian yksinkertaista, piti myös vähemmillä väreillä saada aikaan elävä pinta. Uusi tapa löytyikin vaihtamalla palttinasidos palttinakuvikkaaseen. Uudella sidoksella pystyttiin tekemään kaksipuolisia mattoja, joissa toisella puolella oleva väri kuului hieman toiselle puolelle. Apila (kuva 33) oli ensimmäinen malli, jossa tätä sidosta käytettiin.

Kuvikas kuultaa vähän läpi toiselle puolelle – joo se olikin aika tarkkaa kun tehtiin ettei niistä tuu kirjavia. Aina on kova järjesteleminen että ne sävyt on oikeet, jotta matosta ei tuu siitä kirjavaa, kun yritettiin välttää sellaista rajua kirjavuutta. Niitten piti olla niinku kahta sävyä ettei ne riko sitä liikaa. (ER 17.12.2011.)

Kuvikassidoksella voidaan kutoa tiivistä ja tasaista kangasta, jossa on vaihtelevia, selkeämuotoisia geometrisia kuvioita. Sidos kuuluu kuviokuteellisten sidosten ryhmään sillä erotuksella, ettei siinä ole muille kuviokuteellisille kankaille tyypillisiä pitkiä lankajuoksuja. Lankajuoksut saadaan lyhyemmiksi sideloimilankojen avulla. Kuvikkaan pohjasidoksena on yleensä palttina tai toimikas. Rasinmäen 1980-luvulla ja 1990-luvun alussa käyttämä kuvikassidos oli palttinapohjainen täyskuvikas. Täyskuvikkaassa, toisin kuin kuvikkaassa ja kuviokuteellisissa sidoksissa yleensä, ei ole varsinaista pohjakudetta lainkaan. Kankaassa voidaan kuitenkin nimetä pohjakude ja kuviokude: pohjakude on pohjan kohdalla kankaan oikealla puolella, ja kuviokude on oikealla puolella kuvion kohdalla. Kuteet vaihtavat paikkaa pohjan ja kuvion rajalla. Niiden suhde on 1:1, ja kumpikin sitoutuu samalla tavalla. (Harjumäki, Kivistö, Lähteenmäki & Turkia 1995, 100, 107.)

Kuva 37. Apila-Tulppaani 1982. ERA.

Ehkä tämän pelkistämisen vastapainona syntyikin tarve kuvioinnille: mallit Apila-tulppaani ja Tulppaani (kuvat 37, 38, 39, 40 ja 41) vastasivat tähän tarpeeseen. Molemmat matot menestyivät hyvin, ja Apila-tulppaanista tuli jopa ostetuin Rasinmäen matoista 1980-luvulla. Tulppaani oli myös suosittu, ja siitä suunniteltiin lukuisia erilaisia versioita vuosien varrella.

Malli elikin vuodesta 1982

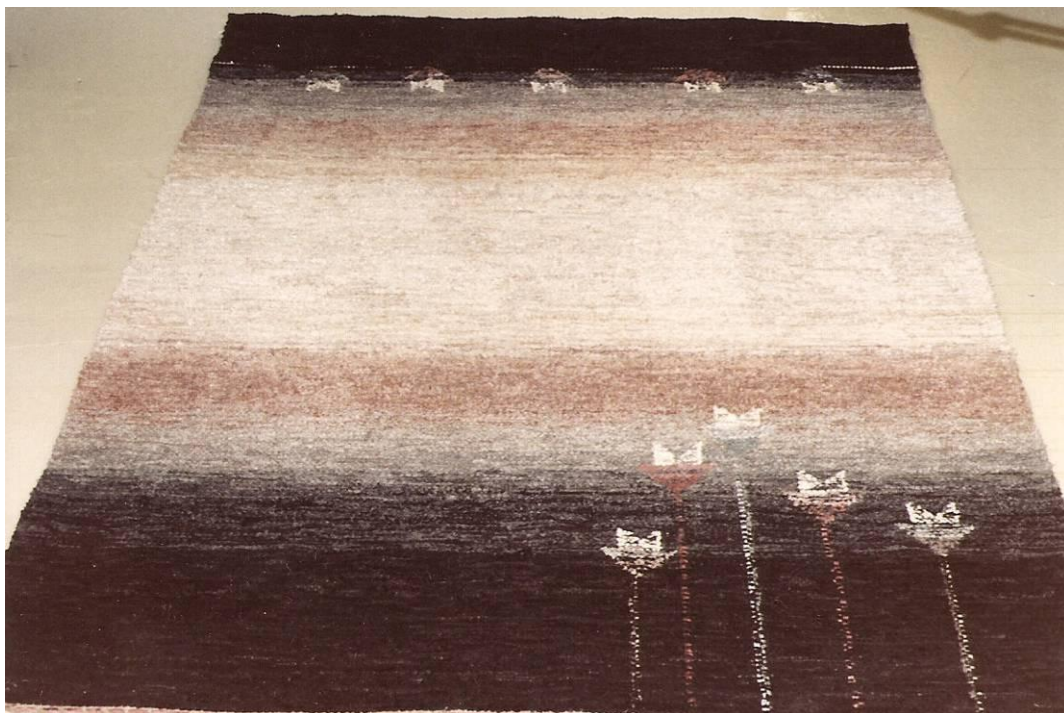
vuoteen 1989, ja vuonna 2011 sitä on pyydetty uudelleen. Rasinmäki kertoi ulkomaisten kuvioitujen Dhurrie-mattojen suosion olleen taustalla kuviollisen rä-

symaton kehittelyssä. Hänen mukaansa Tulppaani toi mukanaan uuden, romanttisemman sisustustyylin. (ER 28.11.2011)

Kuva 38. Tulppaani 1982. ERA.

Kuva 39. Tulppaani 1982. ERA.

Kuva 40. Musta Tulppaani 1982. ERA.

Musta tulppaani oli ensimmäinen malli, mutta Tulppaaneja kudottiin myös monenlaisilla muilla värityksillä ja tulppaanikuvioiden sommitteluilla.

Kuva 41. Tulppaani 1982. ERA.

Tulppaani-mallissa nähdään taas väri-alueiden liukuvaa vaihtumista, värien häivyttämistä, mutta muissa tämän kauden malleissa se on harvinaista. Värinvaihdoista on tullut selkeämpiä. Tulppaanista tekee erityisen myös se, että se on Rasinmäen malliston ensimmäinen matto, jossa on tällaista kuviointia – Loimaan aikana ainut kuvio oli ”pianonkoskettimet”, porrastettu raita, Piano-mallissa (kuva 25). Taiteilijan mukaan tällä tavalla kuvioitua räsymattoa ei oltu suunniteltu aiemmin myöskään muualla (ER 11.5.2011.).

7.3 Menestyksen aika 1984–1989 – selkeää ja graafista

Vaikka Rasinmäki kertoikin uuden sisustustyylin alkaneen mustasta Tulppaanista vuonna 1982 (ER 31.8.2011), vielä suurempia ja näkyvämpiä muutoksia Rasinmäen omissa matoissa tapahtui vasta pari vuotta myöhemmin. Nimesin kauden menestyksen ajaksi, sillä tuohon aikaan tuotanto oli kiivainta ja sitä laajennettiin jopa Portugaliin.

Romanttisesta tyylistä mentiin vastakkaiseen suuntaan ja vuonna 1984 kudottiin täysin uudenlainen matto, Bauhaus (Kuva 42). Ensimmäistä kertaa käytettiin mustaa lointa, ja ensimmäistä kertaa loimi näkyi matossa niin selvästi. Tämä johtui ripsisidoksen käytöstä, mikä myös oli uusi aluevaltaus. Nyt oltiin poikettu jo todella paljon alkuperäisestä tyylistä, melko perinteisestä raitaisesta matosta. Malleista tuli teknisempiä, pinnan elävyys tuli enemmän tekniikasta kuin värien sommittelusta. Suunnittelija kertoi mustan ja harmaan tulleen tuolloin muotiin (ER 31.8.2011), ja niitä näkyikin malleissa runsaasti.

Kuva 43. Polku 1984. ERA.

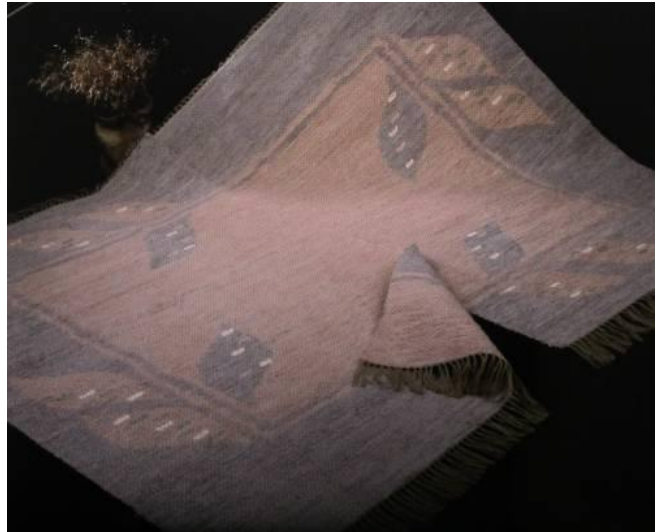

Kuva 42. Bauhaus 1984. ERA.

Toinen tällä jaksolla usein esiintyvä sidos on täyskuvikas. Mallit olivat yksinkertaisia, ja sidoksella sekä pienimuotoisilla koristeluilla niihin saatiin eloa. Ripsidoksella saatiin säännöllinen, hieman kolmiulotteinen, nypyläinen pinta, kuvikkaassa taas toisen puolen väri kuului hieman läpi. Palmikko-mallissa käytettyä "päällepunontaa" ei enää käytetty pelkästään vaakasuorina raitoina, vaan sillä saatettiin tehdä myös muita kuvioita (Kuvat 43 ja 46). Rasinmäen päällepunonnaksi nimeämä tekniikka on kiertopujotusta. Tässä tekniikassa kuviokude kierretään loimilankojen ympäri siten, että pinta muistuttaa varsipisto-ompelua (Silpala 1992, 76). Käyttämällä paksua kudetta kuviokuteena saadaan aikaan kolmiulotteinen vaikutus. Muissa kuvioissa on käytetty juoksupujotusta tai "päällelekudontaa". Juoksupujotuksessa kuvio muodostuu kankaan pintaan pitkistä pujotuskudejuoksuista. Kude sidotaan riippumatta mistään sidoksesta. (Silpala 1992, 68.) Päällelekudonta toteutetaan Rasinmäen mukaan siten, että viriöön asetellaan pohjakuteen päälle samalla myös kuviokude. Tällä tekniikalla voi toteuttaa sekä tarkkarajaisia kuvioita, että värialueita (esimerkiksi tulppaanit kuvassa 41, kulma kuvassa 43 ja lehtikuviot kuvassa 49).

Kuvioita esiintyi myös Inka-mallissa (Kuvat 44 ja 45). Se jatkoi boordillisten, kuvikassidoksisten kääntömattojen sarjaa, mutta toisin kuin Apila se ei ollut koristeeton. Siinä on leikitelty käänteisillä väreillä. Erikoista on ratkaisu, jossa kaksi

epäsymmetristä mattoa muodostavat yhdessä yhtenäisen, symmetrisen kokonaisuuden. Tämä malli on tehty jacquard-koneella.

Kuvat 44 ja 45. Inka 1984. ERA.

Inka-mallissa on myös tyypillinen tämän ajan mattojen väritys: kaksi aika neutraalia pohjaväriä, johon on lisätty pieni määrä muita piristevärejä. Mustan ja harmaan lisäksi on käytetty edelleen pastellivärejä, ei mitään kovin kirkasta. Rasinmäki kertoi myös tuoneensa ensimmäisenä Suomessa mattoihin uuden värin: aprikoosin (ER 17.12.2011.). Edelliseen kauteen verrattuna matot tummenevat taas hieman.

Näistä suhteellisen graafisista, hillityn värisistä ja yksinkertaisista malleista poikkeaa täysin Santa Fe (Kuva 46), joka samoin suunniteltiin vuonna 1984. Mallista löytyy sekä raitaa, siksak-kuviota, kolmioita että lehtikuvioita. Sidokseksi on ripsisidos. Suunnittelija on tietoisesti hakenut uutta tyyliä, kantrihenkeä. Mallin valmistuttua huomattiin yhtäläisyyttä meksikolaiseen kuvio- ja väri-maailmaan – siitä johtuvat nimi sekä erilainen esittämistapa esitteessä

(Kuva 47). (ER 28.11.2011.)

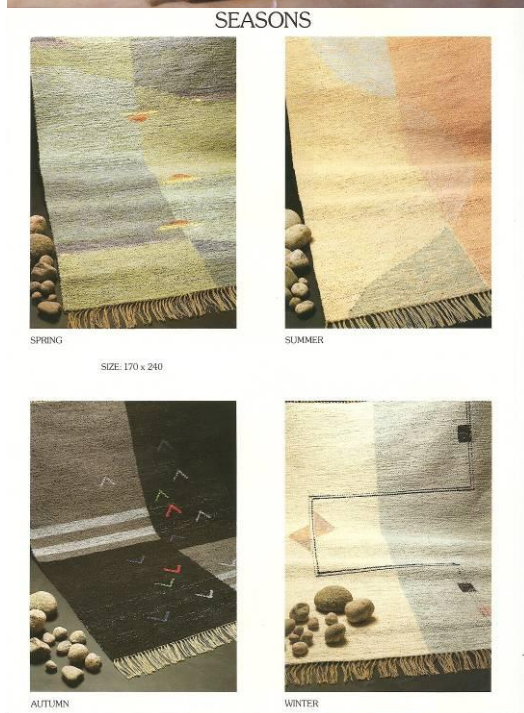

Kuva 46. Santa Fe 1984. ERA.

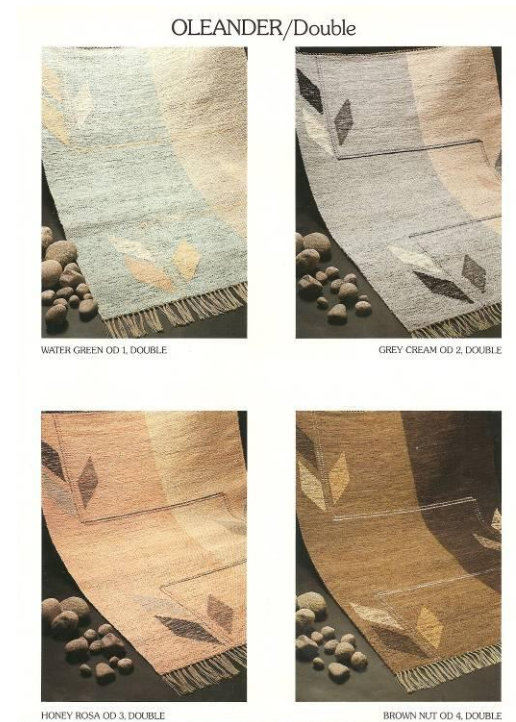

Siihen aikaan oli sellanen espanjalainen tyyli. Oli tullut jotain huonekaluja jotka oli koristellisempaa ja rikkaampaa ja kodikkaampaa, pois semmosesta graafisesta selkeestä kuviosta. Yks sellanen kodikas herkkullinen... Mulla oli tarve itse vähän herkutella väreillä. Mä vaan haluisin tehdä oikein sellasen värikylläsen, täysinäisen ja kokonaan rikkaasti kuvioitun. Sil on oma vetovoimansa. Ja sehän meni sellasiin koiteihin jotka sisusti kantrityylillä. (ER 17.12.2011.)

Kuva 47. Santa Fe esitteessä 1985. ERA.

Kuva 48. Vuodenajat 1985. ERA.

Kuva 49. Oleander Double 1985. ERA.

Santa Fen lisäksi kolmio- ja lehtikuvioita esiintyy myös näissä vuoden 1985 Vuodenajat, sekä Oleander Double -malleissa (Kuvat 48 ja 49). Kokonaisuus on kuitenkin graafisempi ja selkeämpi. Tämä vaikutelma saattaa johtua myös siitä, että matoista tuli symmetrisempiä, enää noin 39% matoista oli epäsymmetrisiä. Malleihin muodostui myös uusia elementtejä: värialueiden kaksijakoisuus pystysuunnassa sekä kuvioiden muodostaminen värialueiden rajoilla leikittelemällä, esimerkiksi Kesä-malli, kuva Vuodenajoissa (Kuva 48) oikealla ylhäällä.

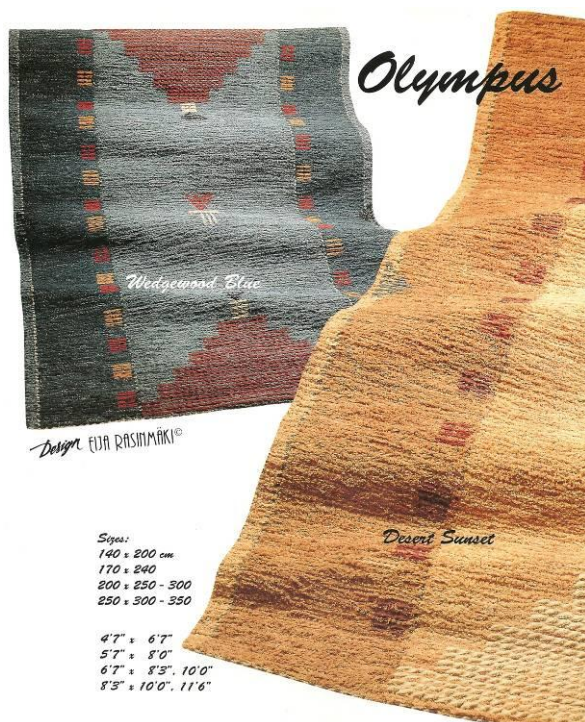
Vuosikymmenen loppuvuosina mattojen koristelu muuttui entistä graafisemmaksi. Matoissa on paljon porras- ja kolmioelementtejä, sekä pieniä pujoteltuja neliöitä. Raitaisia mattoja ei tehty, vaan sommiteltiin laajoja yhtenäisiä pintoja. Boordillisia mattoja syntyi paljon, ja koristelu siirtyi ennen kaikkea joko keski-osan tai boordin kulmiin. Värinvaihdot ja värialueet olivat selkeitä, värejä ei enää vaihdettu häivyttämällä kuten aiemmin. Nämä elementit näkyvät kuvissa 50–53.

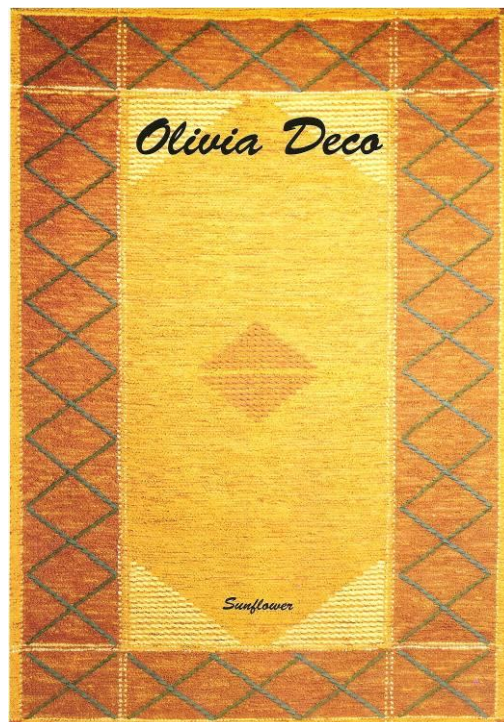
Kuva 50. Bauhaus portaat 1988. ERA.

Kuva 51. Victoria 1987. ERA.

Kuva 52. Olympus 1988. ERA.

Kuva 53. Olivia Deco 1988. ERA.

7.4 Lama-aika 1990–1995 – pystyraidoitusta ja symmetriaa

Laman iskiessä Suomeen alkoi Rasinmäen yrityksellä kovat ajat. Ihmiset säästivät, ja Rasinmäen mattojen kaltaiset kalliit luksustuotteet eivät menneet enää hyvin kaupaksi. 1990-luvun alkuvuosina otetuissa kuvissa onkin nähtävissä lähinnä 1980-luvun lopulla syntyneitä malleja eri värityksin (esimerkiksi Sonata kuvissa 55 ja 56), uusia malleja syntyi vain muutama. Etelä-Suomen Sanomat raportoi Rasinmäen viimeiseksi jääneen malliston synnystä vuonna 1992:

Eija Rasinmäki suunnittelee parhaillaan uutta mallistoa. uusia malleja tulee 12 ja jokaiseen malliin tulee 5-10 väriä. Yksinomaan kuvauksia varten joudutaan valmistamaan 80 mattoa. Kustannuspaineen ohella ulkomailta tullut sisustusmuoti on heikentänyt kotimaisen puuvillamaton suosiota Suomessa. (ERA, Hyvä että näyttely saatiin pystyyn – Suomalainen matontekijä on nykyään ahtaalla -artikkeli, Etelä-Suomen Sanomat, 1/1992)

Lehtileikkeen perusteella uusia malleja näyttäisi olevan runsaasti, mutta Rasinmäki kertoi mallistossa olleen uusien rinnalla jo aikaisemmin suunniteltuja malleja, jotka vasta tuolloin otettiin mallistoon mukaan. (ER 29.01.2012.)

Sillon piti tosi paljon ponnistaa että sai pysyttyä markkinoilla ja sai jotain kauppaa. Kyllähän silloinkin piti yrittää saada uusia malleja ja uusia värityksiä että ois houkuttelevaa ja ihmiset ostasivat uutta. Se oli oikeesti tosi vaativaa, koska silloin tartti toisesta lähtökohdasta ponnistaa. Kun silloin 80-luvulla ponnistettiin asiakaslähtökohdasta, mitä asiakkaat halua silloin. Ja nyt sit taas asiakkaita ei näkyny missään, et ponnista taas siitä. Meidän täytyy tulla täältä niin houkuttelevien, kauniiden tuotteiden kanssa ettei ne aivan unohda meitä. Se vaati tosi paljon. En mä tiedä tuliks siellä sitten mitään kuitenkaan. Vähän toistettiin varmaan, tuotiin värejä ja jotain. (ER 17.12.2011.)

Rasinmäki kertoi malleja syntyneen vähän myös siksi, että lama verotti voimia, ja hän suunnitteli toisaalla jo mattoja Intiaan. Kaikkia malleja ei myöskään kuvattu. Koska kuvia oli tältä jaksolta vain vähän saatavilla, täydensin analyysiani haastatteleamalla Rasinmäkeä. Hänen antamia tietoa käytän oman tulkintani tukena.

Kustavi (Kuva 54) oli ensimmäinen 1990-luvulla suunniteltu uusi malli. Se oli myös ensimmäinen säännöllinen, raitajaksollinen matto sitten Karelia-mallin kymmenen vuotta aiemmin. Rasinmäen mukaan (ER 17.12.2011) sen inspiraatio lähti Amerikasta ja ruotsalaisesta sisustuksesta – raitainen matto sopi pa-

remmin perinteiseen sisustustyyliin. Taiteilija kertoi myös, että amerikkalaiset pitivät kokonaan kuvioidusta matosta, kun taas suomalainen halusi maton keski-osan olevan vapaa, ja pelkäävään kirjavuutta.

Kuva 54. Kustavi 1990. JA.

Kuvat 55 ja 56. Sonata-matot vuodelta 1991. ERA.

Toinen uusi malli oli Jazz (Kuva 57) vuodelta 1991. Tämä malli toi uuden elementin, pystyraidoituksen, mattoihin. Rasinmäen mukaan ruutukuosit unohdettiin, ja suunniteltiin uuden-tyyppinen kuvikasmatto. (ER 17.12.2011.)

Kuva 57. Jazz 1991. ERA.

Kuva 58. Vasemmalta ylhäällä Polku-muunnelma ja Ratata, alhaalla Rata ja Saturnus 1991. ERA.

Pystysuuntaista kuviointia näkyy myös näissä 1990-luvun alun malleissa. Kuvasta 58 näkyy myös, ettei raitaisuus ollut vielä vallannut kovin paljon alaa – suurimmassa osassa malleista oli edelleen näkyvissä selkeä "pohja ja koristekuvio" -sommittelu. Ku-

vioaiheina yleisiä olivat neliöt, katkoviivaraidat sekä palmikoidut kolmiot ja sik-sakit. Kuviot ja niiden asettelu ovat geometrisia, ja kaikki tämän jakson mallit ovatkin symmetrisiä.

Sidoksina on käytetty kuvikasta ja etenkin ripsisidosta, ja mattojen pinnat ovat enimmäkseen sileitä. Suosittuja värejä tällä jaksolla olivat sininen ja vihreä, mutta myös oranssi-vihreä yhdistelmää näkyy kuvissa paljon. On siis käytetty lähivärejä, mutta leikitelty myös kontrastiväreillä. Rasinmäki itse kertoi 1990-luvun alun mattojen värityksistä näin:

Suomalaisille tehdyt matot oli aina melkein yksivärisiä, taikka sävykäs mut samansävyinen pohja ja siellä oli sitten ne nauhat jollain toisella värillä (ER 17.12.2011).

Joo se olikin suomalaisten väri sillon kun ne käytti sinistä. ...Se sininen täyty vaihtaa vihreen kanssa, koska siitä tulee se metsä ja... se on luonto, se on suomalaisten luonto se metsä ja järvi. (ER 17.12.2011.)

7.5 Hiljainen aika 1996–2003 – boordityyliä ja romantiikkaa

Aamuauringosta (Kuva 59) alkaa seuraava uusi jakso Rasinmäen mattojen kehityksessä. Sen mukana palasivat taas vapaamuotoisemmat kuviot, häivytetyt värinvaihdot ja romanttisempi tyyli. Sen jälkeen Rasinmäki suunnitteli muitakin malleja, joissa näkyy samaa romanttisuutta kuvioissa. Myöhemmät mallit olivat kuitenkin enemmän yhdistelmiä romanttisen tyylin ja geometrisen, selkeän tyylin välillä. Aamuaurinko jäi tällä kaudella ainoaksi malliksi, jossa käytettiin värien häivytystä ja näin murrettuja sävyjä. Muissa malleissa hallitsevana värimaailmana olivat puhtaat sävyt, ja väreistä sininen ja vihreä pysyivät edelleen suosiossa. 2000-luvulla värit to-

Kuva 59. Aamuaurinko 1996. JA.

sin alkoivat vaaleta. Värejä sekoiteltiin enemmän, jonka johdosta myös ripsimatoissa näkyi epätasaisempia väripintoja.

Kuva 60. Carioca Simple 1998. ERA.

Kuva 61. Carioca 1998. ERA.

Mattojen sommittelussa edelleen hallitseva tyyli on laajojen pintojen käyttö ja niitä rikkovat pienet koristelut. Koristeet kuitenkin hieman vapautuivat tiukasta geometrisuudesta, ja sommittelu symmetrisyydestä, vaikka vielä noin 75% malleista oli symmetrisiä. Kuvioaiheita ovat neliökuvioiden lisäksi loivemmat palmikkosiksakit ja kukkakuviot (Kuvat 60 ja 61). Koristeita on myös sijoitettu maton keskelle useammin kuin aiemmin, kuten kuvassa 62.

Kuva 62. Ristikko 1998.ERA.

Kuva 63. Uniikki 2001. ERA.

Kuva 64. Sonata-muunnos 1998. ERA.

Yhä useammin kuvissa kuitenkin näkyy myös raitaisia malleja ripsisidokseen kudottuna (Kuvat 63 ja 64). Tavallaan raidallinen on myös tämän jakson menestynein matto, Savanna (kuva 65). Savannassa käytettiin uutta Rasinmäen ja Finarten suunnittelijan, Mervi Pesosen, kehittämää sidosta, niin sanottua ”avointa kuvikasta”, joka kudottiin kahdeksalla niisivarrella. Sidos on täyskuvikasta kevyempi, ja toisen puolen värit kuultavat enemmän läpi toiselle puolelle (ER 17.12.2011). Savannassa on myös leikitelty värinvaihdolla, luotu niillä pystysuuntaiset palkit maton molempiin reunoihin. Tässä mallissa yhdistyvät sekä ruutu, raita että boordityyli tai pystysuuntainen kuviointi. Samantyyppistä värinvaihdon käyttöä on myös muutamassa muussa mallissa.

Kuva 65. Savanna 1998.
ERA.

Näiden mallien lisäksi Rasinmäki kertoi kutomolla valmistetun runsaasti uniikkeja ”Lapinmattoja”, jotka menivät Erja Sievisen sisustamiin yritysten keuhonka-huviloihin. Matoista ei ole otettu kuvia, mutta kutomolla oli vielä yksi samantapainen matto, Perhoset (Kuva 66).

Kuva 66. Perhoset 1999. JA.

7.6 Intian aika 2004–2011 – luontotyyliä ja Kalevalaa

Seuraavaa jakson vaihtumiskohtaa oli vaikea ajoittaa, sillä matoissa ei tapahdu mitään äkillistä, selkeää muutosta, eikä löytynyt selkeästi yhtä käänteentekevää mallia. Nimesin kauden alkavan vuodesta 2004, sillä tuosta vuodesta eteenpäin mattojen tyyli on entistä romanttisempi ja jollain lailla vapautuneempi. Nimi johtuu siitä, että Rasinmäki oli Intiassa suunnittelijana, ja asuikin muutaman vuo-

den siellä täällä kaudella. Intia ei välttämättä aiheuttanut muutoksia tyyliin, mutta Rasinmäen mukaan se voimisti jo alkanutta kehitystä (ER 29.2.2012).

Vaikutelma vapautuneemmasta tyylistä saattaa johtua siitä, että nyt malleista tuli selkeästi epäsymmetrisempiä, noin 50%, ja värillä on myös leikitelty enemmän – epätasaiset, elävät väripinnat ovat enemmän sääntö kuin poikkeus, ja myös värien häivytyistä on käytetty entistä enemmän. Kuvioissa kasvi- ja kukka-aiheet ovat suosittuja (Kuvat 67, 68 ja 69).

Kuva 67. Valkovuokko
2004. JA.

Kuva 68. Ruusupol-
ku 2005. ERA.

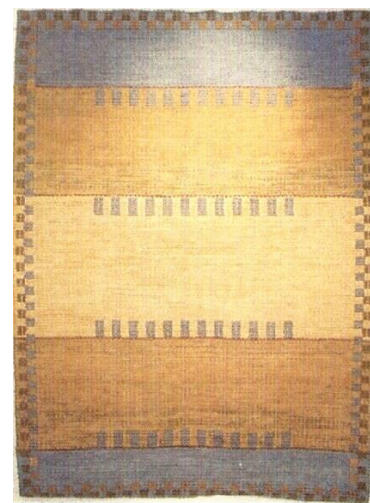

Kuva 69. Suo 2005.
ERA.

Kaikki mallit eivät kuitenkaan olleet näin vapaita, vaan säännöllisempääkin sommittelua ja koristelua oli nähtävissä. Tästä hyvä esimerkki on Kalevan juhla-matto (Kuva 71), jonka Rasinmäki suunnitteli Kalevalan 170-vuotisjuhlavuoden kunniaksi. Neliömäiset koristekuviot eivät siis ole täysin jääneet syrjään vielä-kään (Kuvat 70 ja 71).

Kuva 70. Rekiretki 2005. ERA.

Kuva 71. Kalevan juhla
2005. ERA.

Kuvioiden asettelu tai suunta on usein pystysuuntainen (esimerkiksi kuvat 71, 72 ja 74). Loviisa- ja Primavera-malleista (Kuvat 73 ja 74) näkee myös kauden uuden tavan ruuduttaa mattoa.

Kuva 72. Pylväsmatto
2005. JA.

Kuva 73. Reunimmaisematot Loviisa
2007, keskellä uniikkimatto 2010. JA.

Kuva 74. Primavera
2009. JA.

Tällä kaudella matoissa käytettiin sekä ruutua että raitaa. Väriyksessä korostuu lähinnä harmonisuus ja lähivärien käyttö – itse käytetyissä väreissä on paljonkin eroja. Toisaalta maanläheiset, murrettut värit olivat yleisiä (Valkovuokko, Suo, Metsämatto kuvissa 67, 69 ja 75), toisaalta vaaleat beessin ja sinisen sävyt (Kalevan juhla kuva 71), toisaalta taas kirkkaat ja iloiset sävyt (Ruusupolku, Lupiini ja Kevät kuvissa 68 ja 76) Näyttäisi siltä, että turkoosi ja lime olivat ainakin vuoden 2005 muotivärejä.

Kuva 75. Metsämatto 2010. JA.

Kuva 76. Lupiini 2005, Kevät 2005. ERA.

Vuoden 2011 tärkein uutuus on matto, joka kudotaan kapealla poikkiraidalla leveäksi ja lyhyeksi, ja käännetään käytössä toisinpäin – pitkäksi, kapeaksi ja pystyraidalliseksi (Kuvat 77 ja 78). Nämä matot ovat pitkän tauon jälkeen ensimmäiset, joita myyvät myös kauppiaat, ei pelkästään kutomo.

Kuva 77. Karhu joella 2011. JA.

Kuva 78. Hiillos 2011. JA.

8 Pohdintaa

Edellisessä luvussa olen käynyt läpi mattojen ulkoista olemusta ja sen muutoksia. Kuvaamastani kehityslinjasta näkyy selvästi, että matot ovat muuttuneet aikojen mukana. Mitä nämä muutokset ovat merkinneet tuotteen välittämälle viestille? Millä keinoin ne viestivät perinteisyydestä? Rasinmäki itse korostaa perinteen merkitystä matoissaan, ja kutsuu niitä räsymatoiksi. Mitä hän tällä haluaa viestiä, ja mitä siitä seuraa?

8.1 Yhteyksiä perinteiseen räsymattoon

Rasinmäen matoista löytyy monia yhtäläisyyksiä verrattaessa niitä perinteiseen räsymattoon. Luutosen (1997) mukaan perinnettä voi aistia tuotteen materiaallissa, valmistustekniikassa, muotoilussa, koristelussa tai käyttötavoissa, ja näistä ainakin materiaali ja valmistustekniikka ovat perinteenomaisia. Raaka-aineena on hyvin vaihtelevaa kierrätysmateriaalia – tosin ei pelkästään pella-

vaista, puuvillaista tai puolivillaista – josta luovuutta ja kekseliäisyyttä käyttämällä on muokattava ja yhdisteltävä kuteet, joilla saadaan aikaan kaunis pinta. Tärkein kudemateriaali oli puuvilla. Loimena käytetään pellavaa, mikä myös käy yhteen perinteen kanssa. Valmistus tapahtui edelleen käsityönä, vaikka kone teki kin raskaimman työn. Rasinmäen käyttämistä sidoksista etenkin palttinaa on käytetty perinteisessä räsymatossa, ripsi ja kuvikas olivat harvinaisempia. Tosin sidoksia on ennenkin vaihdeltu, ja Klemola (1979) listaakin joukon koristeellisempia sidoksia, joilla noita mattoja on myös kudottu.

Luutosen listassa seuraavana ominaisuutena on muotoilu. Räsymattoa tarkasteltaessa tämä voisi olla ennemminkin muoto. Perinteiset räsymatot olivat käytävänmattomallisia, pitkiä ja kapeita. Yleisin leveys oli 70–75 cm. Rasinmäen matot ovat tätä leveämpiä, käytävänmattomallisetkin matot 80–90 cm leveitä. Silti ensimmäiset matot olivat perinteisen mallisia. Myöhemmin mukaan tulivat leveämmät matot, mutta kapeitakin mattoja myytiin aina.

Koristelu lukeutuu myös ominaisuuksiin, joista voi havaita perinnettä. Räsymaton tärkein koriste on tietysti raita. Aluksi räsymatot olivat sekaraitaisia, mutta myöhemmin vakiintui ”kyynärä pohjaa, kortteli raitaa” -periaate. Tämän voisi ajatella olevan perinnematon ”arkkityyppi”, se mihin mielikuvamme perinteisestä räsymatosta kulminoituvat. Tämän tyyppisiä mattoja näkyi Rasinmäen tuotannossa jonkin verran 1970-luvun alussa, mutta myöhemmin ei juurikaan. Raidallisia mattoja kyllä tehtiin, mutta enemmän epäsymmetrisellä raidoituksella kuin raitajaksoilla. 1980-luvulla jäi lähes kaikenlainen raita pois matoista, tullakseen uudestaan esiin etenkin 2000-luvulla.

Luutonen ei määrittele tarkemmin, mitä kaikkea hän ajattelee koristelun pitävän sisällään, mutta värin tulisi ehdottomasti olla listassa mukana. Väri tai tietynlainen väritys voi vahvasti liittyä mielessämme johonkin tiettyyn tuotteeseen. Perinteisen räsymaton väritys oli yleensä yleisilmeeltään harmaa tai rusehtava, ja väriä niihin saatiin raidoituksella. Kasviväreillä saadut värit olivat aika pehmeitä, murrettuja värejä, myöhemmin lappuväreillä pystyttiin luomaan myös kirkkaampia värejä. Rasinmäen matot ovat suurimmaksi osaksi värikkäämpiä ja kirkkaammin värityksiä kuin perinteiset räsymatot, ja niissä käytettiin myös useam-

pia värejä kuin kolmea, mikä oli perinteisissä matoissa yleensä yläraja. Tosin kudottiin myös beessin ja ruskean sävyisiä mattoja, sillä niille riitti ostajia. 1980-luvulta alkaen mattojen väritys muuttui paljolti yleisten sisustustrendien vaatimusten mukaisesti, ja välillä tehtiin jopa lähes yksivärisiä mattoja. Tämä poikkeaa varsin paljon perinteisen räsymaton arkkityypistä, varsinkin jos matto on yksivärisyyden lisäksi raidaton.

Työtä tehdessäni mietinkin, miten paljon ja mitä voi räsymatossa muuttaa siten, että se silti edelleen mielletään perinteiseksi räsymatoksi. Raitaisuus tuntuisi olevan todella tärkeä tekijä. Väriä ja materiaaliakin voi muuttaa perinteen tunnun katoamatta, mutta raitojen poistaminen muuttaa maton perinneviestiä oleellisesti. Tosin suuri muutos materiaalissa voi myös vaikuttaa perinneviestiin – Rasinmäki itse arvioi 1970-luvun matoissa juuri pinnan nukkaisuuden aiheuttaneen sen, että mattoja pidettiin aivan uudenlaisina. Myös maton muodolla on oma osansa viestin välittymisessä.

Tässä kohtaa on hyvä tarkastella lehtileikkeissä esiintyneiden Rasinmäen mattojen luonnehdinnan muutosta: 1970- ja 1980-lukujen taitteessa niistä alettiin puhua enemmän puuvillamattoina kuin räsymattoina. Tuohon aikaan malleissa tapahtuneita muutoksia olivat värien vaaleneminen, yksiväristyminen, mattojen leveneminen, raidoituksen väheneminen ja yksivärisen keskustan laajeneminen, sekä kuvikassidoksen ja palmikkokoristelun tulo. Ajatus raidoituksen ja maton muodon tärkeydestä räsymattomaisuudelle tuntuisi sopivan yhteen tämän tuloksen kanssa.

Entä viittasivatko jotkin muut piirteet matoissa yleisesti perinteeseen? 1980-luvulla alettiin käyttää kuviointia räsymatoissa. Kuviointi oli geometrista, mutta ei selkeästi suomalaisen tyylin korostamaa itäsuomalaista geometrista ornamentiikkaa. Geometrisuus johtui osaksi varmasti tekniikasta, jolla geometriset muodot on helpompi toteuttaa. Kuvioissa korostuivat enemmän varsinkin 2000-luvulla tyylitellyt kasviaiheet, jotka kuuluivat Länsi-Suomen perinteeseen. Rasinmäen kotipaikka, Punkalaidun, kuuluukin tuolle alueelle – nämä aiheet voivat osaksi olla oman kotiseudun perinteen vaikutusta. Rasinmäki ei yritäkään visuaalisesti liimata päälle perinteeseen viittaavia kuvioaiheita, kuten Rantanen

(1980) kritisoi joidenkin tekstiilisuunnittelijoiden tekevän, vaan luottaa perinneviestin välittyvän tekniikan ja materiaalin kautta. Materiaali ja tekniikka ehkä välittävätkin viestiä kutomisen perinteestä, ja maton kutomisen perinteestä, mutta räsymaton oloista yksistään se ei vielä siitä tee.

Lockwoodin (2010) tutkimuksessa amerikansuomalaisten räsymatoista todettiin, ettei amerikansuomalaista mattoa määritä pelkästään tyypilliset mallit, vaan ennemminkin yhteisön määrittämät standardit. Hyvän, perinteisen maton ominaisuuksiksi amerikansuomalaisten keskuudessa mielletään tasaiset reunat, kudoksen tiukkuus, sileä pinta, värien tasapaino ja hyvä maku mallin suhteen. Avoimeksi tutkimuksessa kuitenkin jää, mikä tuo hyvä maku mallin suhteen on. Luetellut määreet ovat sen verran yleisellä tasolla, että ne voisivat toisaalta sopia myös muihin kudonnaisiin.

Oman tutkimukseni perusteella ei voida päätellä, ovatko suomalaiset asettaneet samanlaisia standardeja räsymattojen suhteen, mutta kirjallisuudesta löytyi kannanottoja siihen, millainen on hyvä, perinteinen suomalainen tuote. Esiin nousivat etenkin tarkoituksenmukaisuus, muodon selkeys ja yksinkertaisuus. Värien käytössä kehoitettiin sekä niukkuuteen että vahvaan värisommitteluun. Myös luonnonläheisyys mainittiin. Tämänäntyypiset määreet sopivatkin kuvaamaan perinnepohjaista käsityötä. Pelkästään esimerkiksi vahva värisommittelu ja yksinkertaisuus eivät kuitenkaan takaa perinneviestin välittymistä, vaan tarvitaan myös muita viittauksia perinteeseen.

8.2 Muutosagentteja

Rasinmäen mattojen suunnittelu- ja valmistusprosessissa koneilla ja laitteilla, sekä materiaalilla ja työvoiman ammattitaidolla on ollut vaikutusta siihen, millaisiksi Rasinmäen matot ovat muovautuneet. Muutokset niissä aiheuttavat muutoksia myös työn lopputulokseen ja mattojen olemukseen. Leveämpien kutoma-koneiden myötä pystyttiin tekemään suurempia mattoja, ja sukkulapöydän avulla niitä pystyttiin tekemään nopeammin. Erilainen materiaali vaikuttaa maton ominaisuuksiin, ja siihen millainen pinta siihen syntyy. Esimerkiksi polypropyleeniloimen käyttö kevensi mattoja ja helpotti niiden pesua. Ohut hapsureunai-

nen kude synnytti mattoihin nukkaisen pinnan. Kutojien taidot ja työskentelynopeus piti ottaa huomioon suunniteltaessa mattoja, jotta matot pystyttäisiin tuottamaan hyvälaatuisesti ja kustannustehokkaasti.

Rasinmäen mielestä perinnettä saa kuitenkin muuttaa, eikä uusi ilmenemismuoto ole ristiriidassa vanhan kanssa. Hän otti haasteekseen muuttaa perinteistä räsymattoa niin, että se sopisi vaativaankin nykyaikaiseen sisustukseen. Tämä tarkoitti tietysti myös muodin seuraamista. Yrityksen alkuajoista lähtien voidaan matoissa nähdä yhteyksiä yleisen sisustusmuodin kehitykseen. 1970-luvulla räsymatto oli suosittu ainakin mäntykalusteilla sisustavien, nostalgiaa kaipaavien ihmisten joukossa. Sisustuksessa käytettiin paljon ruskeaa, sekä voimakkaita värejä. Näin oli myös Rasinmäen matoissa. Räsymaton lisäksi muodissa oli pörröinen ryijymatto – tällä saattaisi olla yhteys myös Rasinmäen nukkapintaisten mallien suosioon.

Yhteyksiä löytyi paitsi tuon ajan sisustus- ja mattomuotiin myös aiempiin mattotrendeihin. 1940- ja 1950-luvuilla oli jo tehty leveämpiä räsymattoja, vaikka niiden valmistus vähenikin tuon jälkeen niiden painavuuden vuoksi. Samoin 1950-luvulla oltiin varsinkin ammattikutomoissa valmistettu mattoja, joiden raidat oli sommiteltu vapaasti, ja värit olivat sävy-sävyyn. Tämä kuvaa myös hyvin Rasinmäen 1970-luvun mattoja. Vaikka taiteilija tuolloin pyrkiin etsimään aivan oman tyylinsä, hän joko tietoisesti tai tiedostamattaan tuli kuitenkin ottaneeksi vaikutteita ympäristöstä. Tähän tuntuisi olevan paikallaan Korhosen (1999) ajatus siitä, että jokaisessa kulttuurintuotteessa jokin elementti perustuu johonkin aikaisempaan.

1980-luvulla ajankohtaisiksi tulivat vaaleat värit ja pelkistetyt ratkaisut, sekä luonnonmateriaalit. Myös Rasinmäen matot vaalenivat, ja raidoitus väheni. Kun taas muotiin tulivat kuvioidut dhurrie-matot, Rasinmäki kehitti oman kuvioidun mallinsa, Tulppaanin. 1980-luvulta lähtien valmistetuissa Rasinmäen geometrisemmissä malleissa on taas nähtävissä yhtäläisyyksiä 1920-luvulta 1950-luvulle vallinneeseen mattomuotiin, kiintopujotuksella valmistettuihin funkkismattoihin (Kuva 78). Rasinmäki käytti eri tekniikkaa, mutta sommittelu vaikuttaa samantyyppiseltä.

Kuva 79. Funkkismatto 1920–1930-luvulta.
(Klemola 1979, 18.)

1990-luvun muodista ei ollut paljon tietoa saatavilla, mutta ruotsalaiset Eldin ja Lundberg (1991) arvioivat puulattian ja räsymaton olleen tuolloin matoissa muotia, ja etenkin suomalaisen räsymaton liukuvine värisiirtymineen. Tällä he ovat saattaneet viitata juuri Rasinmäen mattoihin. Tällä tavalla Rasinmäki onkin ollut paitsi muodin seuraaja, myös osaltaan muodin luoja. Vaikka taiteilija on seurannut muodin kehitystä, hän on usein ollut ensimmäinen, joka on soveltanut uusia ajatuksia räsymattoon.

Mutta muoti ei ole ollut ainut mallien muutoksia aiheuttanut tekijä. Markkinatilanteen muutos ja yrityksen oma tila ovat myös vaikuttaneet mallien suunnittelun edellytyksiin ja rajoituksiin. 1980-luvulla piti Rasinmäen mukaan tehdä monimutkaisempia malleja, jotteivät lisääntyneet kilpailijat pystyisi niitä kopioimaan, ja jotta niillä erottauduttaisiin massasta. Monimutkaisuutta on lisätty tuomalla palttinan rinnalle uusi sidos, täyskuvikas. Myös erilaiset pujotus- ja kuviointitekniikat lisäsivät mallien toteutuksen vaikeusastetta. Nämä uudenlaiset mallit syntyivät vuosina 1980–1981, jolloin Oitin uudet kutojat olivat saaneet jo pari vuotta harjoitusta taidoilleen. Tätä ennen mallien toteutus ei ehkä olisi ollut mahdollistakaan. Kutojien taidot täytyy myös ottaa huomioon malleja suunniteltaessa.

Työvoimalainsäädännöllä oli vaikutusta mattojen markkinoitavuuteen ja tuottavuuteen. Tiukemmat säännöt pakottivat parantamaan tuotantotehokkuutta, ja karsimaan matoista pois hidastekoisempia elementtejä. Esimerkiksi päälleku-

dontaa jouduttiin vähentämään tämän takia, vaikka asiakkaat tällä tekniikalla valmistetuista matoista pitivätkin (ER 17.12.2011). Kireämpi taloustilanne vaikutti myös mattojen hintoihin. Hintoja nostettiin, mutta silti Rasinmäki kertoo kotimaan kaupasta jääneen käteen vain hyvin vähän, sitä tehtiin riittävien tilausten varmistamiseksi niin, että kaikille riittäisi töitä. Lähes koko yrityksen toiminnan ajan keskityttiin ulkomaanvientiin. Tämä on varmasti vaikuttanut myös mallien suunnitteluun, ei vain värityksen. Rasinmäki mainitseekin erityisesti Sonatan, Kustavin, Savannan ja Ruutureunan olleen amerikkalaisille tarkoitettuja malleja.

Lisäksi korkeat hinnat ovat aiheuttaneet sen, että vain varakkaammalla väellä on ollut mahdollisuus ostaa Rasinmäen mattoja. Tämä eroaa räsymaton ajatuksesta, sillä se oli juuri ”tavallisen kansan” matto. Rasinmäen mattoja eivät kaikki voineet ostaa. Kutomon asiakaskunnassa onkin tapahtunut mielenkiintoista muutosta: Alun perin asiakkaina olivat lähinnä keski-ikäiset, joskin myös nuoret ja iäkkäämmätkin ihmiset ostivat mattoja. 1980-luvulla maton muuttuessa trendikkäämmäksi ja modernimmaksi asiakaskunta nuoreni, ja Rasinmäen mattoja ostivat lähinnä nuoret perheet, edelläkävijät, hyvin toimeentulevat ja korkeassa sosiaalisessa asemassa olevat ihmiset. Amerikkalaiset asiakkaat olivat varakkaita kuluttajia, noin 30–40-vuotiaita. 2000-luvulla taas kutomon asiakkaiden keski-ikä on vanhentunut. Rasinmäki epäilee, että tämä johtuu juuri vanhojen ihmisten kaipuusta perinteeseen, kun nuoret seuraavat ennemmin muotia, joka vaihtuu nopeasti. (ER 17.12.2011.) Mutta muuttuiko asiakaskunta, koska tyyli muuttui, vai muuttuiko tyyli siksi, että asiakaskunta oli muuttunut ja vaati erilaisista tyyliä? Nämä kaksi asiaa ovat myös voineet ruokkia toisiaan, ja pidänkin tätä vaihtoehtoa todennäköisimpänä. Mattoja myytiin eniten helsinkiläisissä sisustusliikkeissä, ja omat myymälät sijaitsivat myös kaupungeissa, joten tämäkin on voinut vaikuttaa asiakaskunnan valikoitumiseen.

Taloudella oli myös muunlaisia vaikutuksia asiakkaisiin – lama muutti muotia ja asiakkaiden toiveita. Rasinmäen mukaan laman myötä alettiin etsiä halvempia tuotteita, ja halpatuontimaiden tuotteet vastasivat kysyntään. 1990-luvulla halpojen tuotteiden laatu myös parani, ja ihmiset tottuivat halvempiin hintoihin. Enää ei oltu valmiita maksamaan korkeampaa hintaa kotimaisista tuotteista.

Rasinmäen mukaan (ER 17.12.2011) juuri lama aiheutti myös sen, että ihmiset alkoivat vaatia enemmän luonnonmukaisuutta 1990-luvun puolivälissä, haettiin taas pehmeämpiä arvoja. Samoin taiteilija kertoo 2000-luvulla perinteen symboliikan taas kiinnostaneen enemmän. Ehkä tämäkin voisi olla yhteydessä vaikeaan taloudelliseen tilanteeseen. Toisaalta Rasinmäen suunnittelussa nykyisin keskeisenä oleva hyvinvoinnin ja parantamisen teema on pinnalla myös yleisessä käsityötä koskevassa keskustelussa – hän ei ole yksin ajatuksen kanssa. Tämän huomaa myös käsityötieteen koulutuksessa. Senkin voisi ajatella olevan jonkinlainen trendi. Siten näyttäisi siltä, että myös suunnittelijan intentiot liikkuvat tai painottuvat hieman sen mukaan, mitä asiakaskunta etsii tai vaatii, ja mikä on yhteiskunnassa pinnalla.

Mistä tämä sitten johtuu? Taloudella ja yrityksen tilalla vaikuttaa olevan todella suuri valta tässä asiassa – kun taloudellinen riski kasvaa, tulee yhä tärkeämmäksi se, että tekee hyvin markkinoitavia tuotteita. Hyvösen ym. (1999) karulausahdus siitä, että yrityksen liiketoiminnan rajoitteista vapaa itseilmaisuus ei usein ole mahdollista tai kannattavaa, tuntuisi pitävän paikaansa tämän tutkimuksen perusteella. Rasinmäen kutomon laajetessa jouduttiin muuttamaan toimitatapoja, ja Rasinmäki itse joutui muokkaamaan suunnittelutapaansa: täytyi seurata yhä enemmän muotia, ja jättää intuitiivisesti syntyneiden uniikkimattojen tekeminen vähemmälle. Suunnittelijasta itsestäänkin kutomo alkoi tuntua tuotantolaitokselta (ER 17.12.2011). Toiminta muuttui taidekäsityömaisestä teollisemmaksi – taideteolliseksi. Taidekäsityössä tavallisimmin yksi henkilö suunnittelee ja valmistaa uniikkeja tuotteita tai pieniä sarjoja pientuotantona (Hätikorkiala & Kähönen 1985, 14). Taideteollisuus taas pohjautuu taidekäsityöhön, mutta tuotantomäärät ovat suurempia ja tuotteet voidaan valmistaa myös sarjatuotantona. Valmistuksessa käytetään myös apuna koneita, joskin Heinäsen (1992) mukaan tuotteet voivat myös olla käsityöksi katsottavin menetelmin valmistettuja. (Anttila 1993, 29, Heinänen 1992, 80.) Samalla taiteilijasta on tullut muotoilija, jonka on omien esteettisten mieltymystensä lisäksi otettava suunnittelussaan huomioon myös tuotantokustannukset ja asiakkaiden toiveet. Tämä ei kuitenkaan tarkoita innovatiivisuuden loppua tai käsityön häviämistä – käsityömainen, materiaalilähtöinen ja kokeileva suunnitteluprosessi säilyy yhä yrityksen toiminnassa.

8.3 Perinteen ja modernin yhdistämisestä

Yrityksen historian aikana on syntynyt hyvin monentyylistä mattoa – myös samanaikaisesti. Siksi yhtenäisen kehityslinjan havaitseminen niistä olikin haastavaa. Salmen (1991) ja Turusen (2005) ajatukset siitä, että enää ei olisikaan mitään yhtä valtatyyliä, vaan rinnakkaisia yhtä vahvoja tyylejä ja yksilöllistä sisustamista, tuntuisikin Rasinmäen matoista kertovan kuva-aineiston valossa mahdolliselta. Varsinkin 1990- ja 2000-lukujen matoissa näkyi erilaisia tyylejä, jotka elivät rinnakkain: tehtiin boordillista geometrasta mattoa, luontovaikutteista murettunsävyistä, epäsymmetristä mattoa sekä näiden kahden ääripään väliin sijoituvia malleja, joissa esimerkiksi boordilliseen pohjaan on kudottu luontoaiheisia kuvioita. Tämän lisäksi on vielä raidallista mattoa sekä Kalevala-vaikutteisia malleja.

Tuntuu kuitenkin siltä, että monesta erilaisesta tyylistä huolimatta Rasinmäen puheessa ja myös lehtileikkeissä päällimmäiseksi ajatukseksi nousee räsymatto-perinne. Kuten jo luvussa 5.4.2 pohdin, tämä on voinut olla paitsi aito suunnittelun lähtökohta, myös yrityksen brändi, jolla pyritään erottautumaan kilpailijoista. Kuten Apo ja Anttonen huomauttavat, perinteeseen liittyy myös arvottaminen: jokin kulttuuri-ilmiö voidaan aateloida perinteeksi, ja siten lisätä sen arvoa.

Mutta miten yrityksen brändi sopi yhteen erilaisten tyylien kanssa? Olen edellä pohtinut, että 1970-luvun ja 1980-luvun vaihteessa Rasinmäen mattoja ei enää välttämättä mielletty räsymatoiksi, vaan katsottiin syntyneen jotain uutta. Visuaalisesti Rasinmäki kertoo koristeellisuuden nousseen ikään kuin tavaramerkiksi, ja malleista Palmikko-tyyli nousi pinnalle ja tyylin osoittajaksi. Nämä visuaaliset elementit eivät ole suorassa yhteydessä perinteeseen, ja siksi brändiin syntyy ristiriita. Varsinkaan 1980-luvun ja 1990-luvun laajakeskustaisista boordimatoista ei löydy tarpeeksi selkeää visuaalista yhteyttä perinteeseen ja räsymattoon, jotta ne tukisivat brändiä. Tuolloin matot viestivät enemmän modernista ja trendikkyydestä, ja perinneviesti jäi taka-alalle. Pelkkä oikeanlainen valmistustapa ja materiaali eivät vielä takaa perinneviestin välittymistä tai vaikutelman liittymistä räsymattoon – varsinkaan, kun niitä tarkastellaan kuvien välityksellä. Ja kuva usein on juuri se väline, jolla myös asiakkaille viestitään.

Niiniharju pohti räsymattotutkielmassaan muodin ja kodin tunnun ristiriitaa: muodille tyypillistä on pakonomainen vaihtelu, kun taas kodin tuntuun liittyy muun muassa tuttuutta ja pysyvyyttä. Mielestäni tämä ajatus pätee myös perinteisyyden ja trendikkyuden käsitteiden yhteydessä. Jos halutaan säilyttää perinteen tuntu, ei sitä voida muuttaa niin paljon, että tuttuuden ja pysyvyyden tunne häviää. Kuten aiemmin jo pohdin, taidematto-käsite olisi voinut kattaa kaikki nämä erilaiset tyylit paremmin, ja samalla oltaisiin vältetty räsymatto-sanan toisaalta kahlitseva vaikutus. Tämän tutkimuksen valossa ymmärtää, miten syvään juurtuneita jotkut kulttuuriset käsitykset ovat, ja miten vaikea niitä on muuttaa. Rasinmäki on toisaalta välillä pyrkinytkin liittämään taiteen käsitteen matoihinsa, puhunut matoistaan myös taiteena julkisuudessa.

Toelken kirjoittaakin taiteen ja kansantaiteen välisestä jännitteestä: kansantaitelija on sidottu kulttuuriin ja ympäristön mielipiteisiin, kun taas taiteilija enemminkin seuraa omaa impulssiaan kuin taipuu ryhmäpaineen mukaan. Hän myös painottaa, että kumpikaan näistä ei ole toista huonompi tai parempi. (Toelken 1996, 221.) Samoin tämä brändiin liittyvä ristiriita ei millään tavalla huononna tuotetta, se vain on asiakkaan kannalta hämmentävää. Nyt ajankohdaiset hyvinvoinnin ja perinteen teemat sopivat hyvin yhteen brändin kanssa, ja keskenään, kuten Rasinmäen ja Pelicierin (1993) argumentit todistavat, ja näin on myös visuaalisesti.

Perinteen ja modernin yhdistäminen ei siis ole helppoa, ainakaan jos se halutaan tehdä perinne-käsitteen alla. Silti perinnettä voi muuttaa ja se muuttuu, ja kulttuuri kehittyy vanhan ja uuden kohdatessa. Taitavan perinteenkantajan tunnusmerkkinä pidetäänkin pyrkimystä innovaatioon perinteen sisällä. Ehkä Rasinmäen työ onkin jättänyt oman jälkensä räsymattoon ja siihen, miten me sen näemme tai koemme. Hän on nostanut suomalaisen räsymaton arvostetuksi design-tekstiiliksi ainakin ulkomailla. Merkittävää kuitenkin on, että Rasinmäen mattojen muuttuessa etenkin olohuoneen suuriksi matoiksi, ne etääntyivät räsymattomaisuudesta. Tämä viittaisi myös siihen, että räsymattoon liittyy erittäin vahva leima tavallisena, jokapäiväisenä, vähempiarvoisena mattona. Kunnia-paikalle päästessään räsymaton piti muuttaa ulkoasuun.

Perinteisten mattokutomojen asema Suomessa ei näytä tällä hetkellä kovin hyvältä, taloudellisessa ympäristössä pitäisi tapahtua isoja muutoksia, jotta toiminnasta tulisi todella kannattavaa. Mattokutomojen häviäminen ei kuitenkaan tarkoita koko perinteen tai räsymaton häviämistä. Räsymaton asemaa voidaan myös vahvistaa esimerkiksi lisäämällä sen näkyvyyttä. Tähän nähdäkseni tähtäsi esimerkiksi Taito-Groupin räsymattovuosi, jonka aikana julkaistiin useita juttuja räsymatosta Taito-lehdessä. Myös Rasinmäen toiminta voidaan nähdä perinnettä tukevana paitsi hänen työnsä kautta, myös muiden toimien ansiosta: hän tarjoutui tutkittavaksi, suunnittelee räsymatosta ja kutomisesta kertovan lastenkirjan kirjoittamista ja perusti räsymaton asiaa ajavan Räsymaton ystävät ry:n vuonna 2010.

8.4 Tutkimuksen arviointia

Laadullisessa tutkimuksessa ja tapaustutkimuksessa tutkijalla on koko ajan valittavanaan useita erilaisia ratkaisuja, niin tutkimuskohteen, aineiston, menetelmän, kuin tulkinnankin osalta. Valmista ”reseptiä” tutkimuksen suorittamiseen ei ole, joten tutkijan on tärkeää perustella tekemänsä valinnat. Siten lukija pystyy seuraamaan tutkimusprosessin kulkua ja arvioimaan sitä. (Saarela-Kinnunen & Eskola 2010, 191.)

Mielestäni omassa tutkimuksessani tutkimuskohteen valinta on onnistunut. Tämäntyyppistä tutkimusta räsymatosta ei ole ennen tehty, joten pääsin luomaan uutta tietoa. Muu räsymattoon liittyvä tutkimus keskittyy enemmän kotikudontaan kuin taideteolliseen tuotantoon. Tutkimuksessa on tarkasteltu mattojen malleissa tapahtuneita muutoksia ja suhteutettu niitä mattojen syntykontekstiin. Tarkastelun avulla nähdään, mitkä tekijät vaikuttavat muotoilijan suunnitteluprosessiin ja miten nämä tekijät vaikuttavat mattojen olemukseen. Samalla tullaan kuvanneeksi käsityöllisen kutomoyrityksen toimintaa ja toimintaedellytysten muutosta vuosina 1970–2011. Lisäksi pohditaan, mikä rooli perinteellä voi olla mattojen olemukseen liittyvänä viestinä sekä muussa yrityksen toiminnassa.

Lähestymistapa oli historiallinen tapaustutkimus, mihin kuuluu saatavilla olevan aineiston käyttö monipuolisesti. Aineistoni olikin monipuolinen ja riittävä tutki-

musongelmaan nähden. Tutkimuksen näkökulman rajaaminen oli haastavaa, sillä aineiston avulla olisi voinut vastata monenlaisiin kysymyksiin. Lopullinen näkökulma syntyi oman tutkimusintressini, sekä aineiston vuoropuheluna – koska haastattelua lukuun ottamatta kyse oli valmiista aineistosta, halusin ensin hahmottaa, millaisiin kysymyksiin sitä tarkastelemalla pystyisi vastaamaan. Myös haastattelussa annoin haastateltavalle vapauden ohjata keskustelua hänelle tärkeisiin aiheisiin.

Aineistoa oli runsaasti saatavilla, joten jouduin sitä myös rajaamaan. Kutomo Rasinmäki valmistaa myös muita sisustus- ja seinätekstiilejä, ja lisäksi Intiassa ja Portugalissa on valmistettu paljon mattomalleja. Nämä kaikki kuitenkin rajasin tutkimuksen ulkopuolelle, sillä halusin keskittyä nimenomaan suomalaisen kutomon toimintaan, ja mattomalleihin. Matto on koko yrityksen historian ajan ollut kutomon pääartikkeli. Yrityksen kontekstin hahmottamisesta olisi myös tullut liian suuri tehtävä, jos mukaan olisi otettu ulkomailla valmistetut mallit.

Olen pyrkinyt tutkimustekstissäni kirjoittamaan mahdollisimman tarkasti sen, miten olen aineistoani käsitellyt, ja miltä pohjalta olen tulkintani tehnyt. Olen perustanut tulkintani aineistoon, ja pyrkinyt osoittamaan tämän aineistonäytteiden avulla. Aineistonäytteet olen valinnut harkiten siten, että ne kuvaisivat mahdollisimman hyvin esiintynyttä ilmiötä. Eskola ja Suoranta (1998, 215) kirjoittavat, ettei tulkintojen pidä perustua satunnaisiin poimintoihin aineistosta. Olen pyrkinyt toimimaan näin.

Muutenkin tutkimus on suoritettu niin tarkasti ja johdonmukaisesti, kuin vain siihen pystyin. Laajan aineiston käsittely oli hankalaa, mutta pyrin systemaattisuu- teen: Esimerkiksi kuvia tarkastellessani kirjasin kaikista visuaaliset tiedot taulukkoon, jotta tulisin tarkastelleeksi niissä kaikissa samoja ominaisuuksia. Samoin toimin analysoidessani matoissa tapahtuneita muutoksia.

Tutkimuksen luotettavuuteen saattaa vaikuttaa se, että vaikka aineistoa oli runsaasti, sitä ei kuitenkaan ollut saatavilla yhtä paljon koko tarkasteleman ajanjakson ajalta. Etenkin 1990-luvulta sekä kuvia, että lehtileikkeitä on vähemmän, koska kutomolla oli tuolloin vähemmän toimintaa. Pyrin korvaamaan tätä puutet-

ta haastattelun avulla. Aivan kaikkia kutomolla valmistettuja mattomalleja ei ole kuvattu muiltakaan vuosikymmeniltä, mutta aineistoa oli riittävästi, jotta niistä pystyi näkemään keskeiset kehityskulut.

Toinen luotettavuuteen vaikuttava asia on se, että suuri osa tiedoista pohjautuu Eija Rasinmäen haastatteluihin. Tutkittava ajanjakso on pitkä, joten on aivan luonnollista, että jotkin asiat saattavat unohtua matkan varrella. Muistitieto ei siis ole absoluuttista tietoa, ja muutenkin ne ovat Rasinmäen kokemus asiasta ja eletystä ajasta. Mielestäni tuon kokemuksen esille tuominen on kuitenkin tärkeää tutkimusongelmani kannalta. Lisäksi pienet epätarkkuudet esimerkiksi vuosiluvuissa eivät ole kovin merkittäviä. Joidenkin tapahtumien ajoituksia pystyin myös tarkistamaan lehtileikkeistä. Kalela (2002, 90–91) kirjoittaa, että varman tiedon sijaan tulisi tavoitella hedelmällistä tietoa. Myös sillä on merkitystä, että tutkittava muistaa juuri sillä tavalla kuin muistaa.

Monen eri aineiston käyttö on vahvuus tässä tutkielmassa: niiden avulla sain monipuolisemman kuvan yrityksen toiminnasta, ja tiedot myös toimivat toistensa täydentäjinä ja varmistajina. Eija Rasinmäki arvioi tulkintojen uskottavuutta toisen haastattelukierroksen aikana ja tutkimusraportin valmistuessa. Eskolan ja Suorannan mukaan (1998) se, että tutkittava arvioi tutkimuksen uskottavuutta, ei automaattisesti paranna sen luotettavuutta, sillä heidän voi olla vaikea nähdä tilannettaan tai kokemustaan objektiivisesti. (Eskola & Suoranta 1998, 211) Näin toimittaessa on kuitenkin annettu tutkittavalle mahdollisuus kommentoida, ja korjata selviä virheitä.

Korhonen kirjoittaa perinneviesti-teoriassaan siitä, että viestin välittyminen on eräänlainen kommunikatiivinen tapahtuma. Tämän kommunikaation onnistuminen edellyttää ainakin jonkin verran yhteistä tietoa eli yhteistä kulttuuria. Jos näin ei ole, ei viestiä pystytä tulkitsemaan oikein. (Korhonen 1999, 61–62.) Esine on aina yhteydessä siihen kulttuuriin ja aikaan, jossa se on luotu. Siksi voi olla, että nuoren ikäni takia en pysty hahmottamaan kaikkia mattomallien välittämiä viestejä tai kytköksiä niiden syntyajankohdan kulttuuriin – osa tuotteista kun on tuotettu ennen syntymääni. Perinneviestiä uskon silti pystyväni arvioimaan, sillä perinne ja siihen liittyvät mielikuvat eivät muutu yhtä nopeasti kuin muu

kulttuuri. Lisäksi olen pyrkinyt perehtymään perinteeseen ja erilaisiin sisustuksen aikakausiin kirjallisuuden avulla, jotta voisin paremmin tulkita näitä yhteyksiä ja viestejä.

Tutkimusaineistoni pohjalta olen vastannut kaikkiin tutkimuskysymyksiini. Analyysia voisi varmasti viedä vielä pidemmälle, ja tutkimus jättikin vielä aukkoja, joita voisi lisätutkimuksella täydentää ja tarkentaa. Tässä tutkimuksessa sivusin sitä, mitkä visuaaliset ja materiaaliset tekijät ovat olennaisia suomalaiselle räsymatolle, ja perinneviestin välittymiselle. Samoin suomalaisella räsymatolla todennäköisesti on myös aineettomia ”hyvän maton kriteerejä”. Näitä molempia puolia voisi tutkia vielä tarkemminkin, nykyinen tutkimus koskee enemmän räsymaton heijastamia arvoja. Lisäksi tutkimuksessa tuli esille se, miten paljon ja monelta suunnalta talous vaikuttaa suunnittelijan työskentelyyn, ja jopa suunnittelun pohjalla oleviin intentioihin käsityöalan yrityksessä. Tämän tutkimuksen tuloksia ei kuitenkaan pystytäkään sellaisenaan yleistämään koskemaan muita käsityöyrityksiä, ja siksi tähän teemaan keskittyvä vertaileva tutkimus olisi mielenkiintoinen.

Lähteet

- Anttila, P. 1993. *Käsityön ja muotoilun teoreettiset perusteet*. Helsinki: WSOY.
- Anttila, P. 1996. *Tutkimisen taito ja tiedonhankinta: Taito-, taide- ja muotoilualojen tutkimuksen työvälineet*. Helsinki: Akatiimi.
- Apo, S. Anttonen, P. 2001. Perinne. Teoksessa E-L. Kinnunen, S. Apo (toim.) *Perinteentutkimuksen terminologia*. Helsinki : Helsingin yliopiston kulttuurien tutkimuksen laitos, 43–44.
- Aro, L. 1999. Identiteetti ja perinne. Teoksessa B. Lönnqvist, E. Kiuru, E. Uusitalo (toim.) *Kulttuurin muuttuvat kasvot : johdatusta etnologiatieteen*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 177–187.
- Dawson, P. 1997. *In at The Deep End: Conducting Processual Research on Organisational Change*. Scandinavian Journal of Management vol. 13, nro 4, 389–405.
- Eldin, P. & Lundberg, A. 1991. *Uudet kudotut matot*. Helsinki: WSOY.
- Eriksson, P. & Koistinen, K. 2005. Monenlainen tapaustutkimus. Kuluttajatutkimuskeskus, julkaisuja 4:2005. www.kuluttajatutkimuskeskus.fi/files/4957/2005_4_verkkojulkaisu_tapaustutkimus.pdf
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. 4. painos. Tampere: Vastapaino.
- Eskola, J. & Vastamäki, J. 2010. Teemahaastattelu: opit ja opetukset. Teoksessa J. Aaltola, R. Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineiston keruu: Virikkeitä aloittelevalle tutkijalle*. Jyväskylä: PS-Kustannus, 26–44.
- Harjumäki, U., Kivistö, H., Lähteenmäki, E. & Turkia, A. 1995. *Kankaankutojan sidosoppi*. Helsinki: Otava.
- Heinänen, S. 1992. Käsi- ja taideteollisuuden määrittelystä. Teoksessa M. Kälviäinen, P. Tenkama & A. Tossavainen (toim.) *Artelogi 3*. Hämeenlinna: Suomen käsityöteollisuuden ammatti-, kulttuuri- ja tutkimusseura, 77–82.
- Heinänen, S. 1995. Käsityö Suomessa. Teoksessa M-R. Simpanen, (toim.) *Pro Arte – taidon puolesta*. Jyväskylä: Suomen kotiteollisuusmuseo, 5–11.
- Hyvönen, H., Haapaniemi, R., Lappalainen, L., Lundahl-Pouttu, A., Moisio, S., Nuutinen, T. & Salminen, R. 1999. *Kutomon tuotanto*. Helsinki: Käsi- ja taideteollisuusliitto.
- Häti-Korkiala, M. & Kähönen, H. 1985. *Tuotesuunnittelun perusteita*. Helsinki: WSOY.
- Jussila, A. 1991. Markkinointi nopeuttaa muutosten tulemistä. Teoksessa H. Hoivala (toim.) *Asumisen trendit: Manipulointia vai vapaita valintoja?* Ke-rava: Preesens, 36–41.
- Kalela, J. 2002. *Historiantutkimus ja historia*. Helsinki: Gaudeamus.
- Karjalainen, T-M. 2001. Brand identity references in product design language: Identification and differentiation of products through brand associations.

- Teoksessa S. Vihma (toim.) *Muotosuhde*. Helsinki: Taideteollinen korkeakoulu, 4–29.
- Kaukonen, T.-I. 1998. *Kyynärä pohjaa, kortteli raitaa : riepukudonnaiset ja perinteiset lattiamatot. A cubit of ground and a quarter of stripe : rag weaves and traditional floor mats*. Helsinki: Akatiimi.
- Klemola, M. 1979. *Kudomme suomalaisia mattoja*. Helsinki : Tammi.
- Korhonen, T. 1999. Aineellisen kulttuurintutkimuksen näkökulmia. Teoksessa H. Lonkila & A. Meriläinen (toim.) *RIHMA-aineksia*. Oulu: Oulun yliopisto, 61–77.
- Korkiakangas, P. 1999. Muisti, muistelu, perinne. Teoksessa B. Lönnqvist, E. Kiuru & E. Uusitalo (toim.) *Kulttuurin muuttuvat kasvot: johdatusta etnologiatieteisiin*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 155–176.
- Korvenmaa, P. 2009. *Taide & teollisuus: Johdatus suomalaisen muotoilun historiaan*. Helsinki: Taideteollinen korkeakoulu. Taideteollisen korkeakoulun julkaisusarja, B 88.
- Kruskopf, E. 1989. *Suomen taideteollisuus. Suomalaisen muotoilun vaiheita*. Helsinki: WSOY.
- Laakso, H. 2004. *Brändit kilpailuetuna : Miten rakennan ja kehitän tuotemerkkiä*. Hämeenlinna: Karisto.
- Lockwood, Y. 2010. *Finnish American Rag Rugs: Art, Tradition, and Ethnic Continuity*. East Lansing, Michigan: Michigan State University Press.
- Luutonen, M. 1997. *Kansanomainen tuote merkityksenkantajana : tutkimus suomalaisesta villapaidasta*. Helsinki: Akatiimi.
- Lönnqvist, B., Kiuru, E. & Uusitalo, E. 1999. *Kulttuurin muuttuvat kasvot: johdatusta etnologiatieteisiin*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Merriam, S. B. 1994. Fallstudien som forskningsmetod. Käänt. B. Nilsson, alkuperäisteos Case study research in education. Lund : Studentlitteratur.
- Molarius, P. 1993. *Suomen taide ja kulttuuri*. Helsinki; Helsingin yliopisto, Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.
- Pekkarinen, V. 1991. Sävytysjärjestelmä vastaa nopeasti muodin muutoksiin. Teoksessa H. Hoivala (toim.), *Asumisen trendit: Manipulointia vai vapaita valintoja?* Kerava: Preesens, 24–29.
- Pelicier, Y. 1993. Nuoret ja kulttuuriperintö. Teoksessa A. Norha, P. Anttila & R. Kaukonen (toim.) *Käsi luo, kasvattaa ja yhdistää. The hand creates, educates and unites*. Helsinki: Käsi- ja taideteollisuusliitto, 43–48.
- Pohjola, J. 2003. *Ilme: visuaalisen identiteetin johtaminen*. Helsinki: Inforviestintä.
- Rantanen, R. 1980. Kansanperinteen hyväksikäyttö tekstiilien nykysuunnittelussa. Teoksessa P. Priha (toim.) 2000. *Langan varassa: Kirsti Rantasen merkkejä ja mientöjä*. Jyväskylä: Taideteollinen korkeakoulu, 21–24.

- Ristolainen, V. 1991. Tuotekehitys on muutoksen laboratorio. Teoksessa H. Hoivala (toim.) *Asumisen trendit: Manipulointia vai vapaita valintoja?* Kerava: Preesens, 8–17.
- Saarela-Kinnunen, M. & Eskola, J. 2010. Tapaus ja tutkimus = tapaustudkimus? Teoksessa J. Aaltola, R. Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineiston keruu: Virikkeitä aloittelevalle tutkijalle*. Jyväskylä: PS-Kustannus, 189–199.
- Salmi, S. 1991. Kauppa käy – kuka muistaa laadun. Teoksessa H. Hoivala (toim.) *Asumisen trendit: Manipulointia vai vapaita valintoja?* Kerava: Preesens, 50–57.
- Sarantola-Weiss, M. 2008. *Reilusti ruskeaa: 1970-luvun arkea*. Helsinki: WSOY.
- Schoeser, M. 2002. *Disentangling textiles: techniques for the study of designed objects*. London: Middlesex University Press.
- Silpala, E. 1991. Esineiden olemus tutkimuskohteena. Teoksessa R. Hakulinen & E. Silpala (toim.) *Artelogi 2*. Hämeenlinna: Suomen käsiteollisuuden ammatti-, kulttuuri- ja tutkimusseura, 53–62.
- Silpala, E. 1992. *Kuvia kutomalla: Pujotuksen ja poiminnan moninaiset keinot*. Helsinki: VAPK-kustannus.
- Stake, R. E. 1995. *The Art Of Case Study Research*. Thousand Oaks (CA): SAGE Publications.
- Toelken, Barre. 1996. *The dynamics of folklore*. Logan (UT): Utah State University Press.
- Väkevä, S. 1993. Taideteollisuus, käsityö ja muotoilu. Teoksessa P. Molarius (toim.) *Suomen taide ja kulttuuri*. Jyväskylä: Helsingin yliopisto, Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus, 147–168.

Julkaisemattomat lähteet

- Niiniharju, K. 2007. Kyynärä kaihoa, kortteli kulttuuria : räsymatot suomalaisen kodin tunnun ilmentäjänä 1960–70 lukujen taitteessa. Helsingin yliopisto. Kotitalous- ja käsityötieteen laitos. Pro gradu -tutkielma.
- Turunen, T. 2005. *Sisustusmatot*. Joensuun yliopisto. Opinnäytetyö. Viitattu 14.2.2012. <http://www.sisustusaate.com/mattokirja.pdf>
- Väisänen, T. 2005. Vastavalmistuneiden tekstiilitaiteilijoiden suhde suomalaiseen käsityöperinteeseen. Helsingin yliopisto. Käsityötieteen laitos. Pro gradu -tutkielma.
- Suomen virallinen tilasto (SVT): Kuluttajahintaindeksi [verkojulkaisu]. Rahanarvonkerroin 1860 - 2010. Helsinki: Tilastokeskus. Viitattu 14.2.2012. http://www.stat.fi/til/khi/2010/khi_2010_2011-01-14_tau_001.html

Tiedonannot

Suunnittelija Eija Rasinmäki

- Haastattelu 11.5.2011
- Haastattelu 31.5.2011
- Suullinen tiedonanto 31.8.2011
- Suullinen tiedonanto 11.10.2011
- Suullinen tiedonanto 28.11.2011
- Haastattelu 17.12.2011
- Suullinen tiedonanto 29.1.2012
- Suullinen tiedonanto 29.2.2012

Tekstissä tiedonantoihin on viitattu merkinnällä (ER päivämäärä).

Arkistolähteet

Johanna Aution arkisto, Helsinki (JA)

Kuva 8	Luonnos ”Lapinmatoista”.
Kuva 9	Kutomakone.
Kuva 10	Kolme metriä leveä kutomakone.
Kuva 12	Sukkulapöytä.
Kuva 13	Luomakoneen lankarulat ja aurakaide.
Kuva 14	Luomakoneen kehä ja loimitukki. Loimi luodaan ensin kehälle, ja siitä loimitukille.
Kuva 15	Hapsureunainen puuvillakude.
Kuva 16	Puuvilla-chenille.
Kuva 24	Kuuraparran pintaa.
Kuva 54	Kustavi 1990.
Kuva 59	Aamuaurinko 1996.
Kuva 66	Perhoset 1999.
Kuva 67	Valkovuokko.
Kuva 72	Pylväsmatto 2005.
Kuva 73	Reunimmaisematot Loviisa 2007, keskellä uniikkimatto 2010.
Kuva 74	Primavera 2009.
Kuva 75	Metsämatto 2010.
Kuva 77	Karhu joella 2011.
Kuva 78	Hiillos 2011.

Eija Rasinmäen arkisto, Oitti (ERA)

Lehtileikkeet

Tekijän mukaan:

- Aidantausta, M.-L. Suomalaisen räsymaton uudistaja kokeilee taas uusia haasteita -artikkeli, Etelä-Suomen Sanomat, 3.7.2005
- Airaksinen, A. Sammal on räsymaton muotiväri -artikkeli, Etelä-Suomen sanomat, 18.9.2009
- Eerola, R. Uuden edessä -artikkeli, Kymen Sanomat, 25.5.2003
- Kalpa, H. & Kivekäs, M. "mainio materiaali vaikka mihin..." -artikkeli, Extra, 9.2.1974
- Kellman, K. Oitissa kudotaan vientimattoja -artikkeli, Hyvinkään Sanomat, 8.8.1980
- Kettunen, A. Räsymatoilla saa iloista väriä sisustukseen -artikkeli, Aamulehti, 25.10.1998
- Laaksonen, N. Räsymattojen perinne on lopussa -artikkeli, Etelä-Suomen Sanomat, 8.7.2010
- Lysmä, I. & Vänskä, P. Menestyksen lentävällä räsymatolla: Eija Rasinmäki uusi Armi Ratia -artikkeli, Seura, 1.8.1980
- Löfberg, R. Jenkit ihastuivat Eijan mattoihin -artikkeli, Iltasanomat, 25.6.1980
- Marttinen, V. Eija Rasinmäki on matonkutojien viimeinen mohikaani -artikkeli, Etelä-Hämeen lehti, 16.7.2009
- Moilanen, H. Enkeli sanoi, että sinulle on varattu räsymattojen tie -artikkeli, Kymen Sanomat, 7.10.1997
- Ojansivu, M. Räsymaton uudistaja palasi juurilleen -artikkeli, Helsingin sanomat, 19.7.2010
- Pietilä, A. Aito räsymatto suoraan Suomesta -artikkeli, Kotiliesi, 1980
- Pietilä, A. 'Eikö työ kelpaakaan suomalaisille?' -artikkeli, 1977
- Poutanen, R. Mattotaiteilija Eija Rasinmäki seestyy ja luo mökillään, Viesti 03/1999
- Siren, R. Yhdysvalloissa -artikkeli, Hämeen Sanomat, 08.10.1980
- Takala, T. Räsymatto kelpaa nyt ulkomaille -artikkeli, 1977
- Tikkanen, B. Perinteinen räsymatto sopii jokaiseen kotiin -artikkeli, 1979
- Tikkanen, B. Räsymattoja Oitista Floridaan -artikkeli, Iltasanomat, 18.3.1981
- Ukkola, S. & Parkkinen, S. Eija Rasinmäen matoissa on taivaan ja maan hehku -artikkeli, Anna, 30.12.1980
- Vikman, H. Eija Oitista kutoo räsymattoja Rockefellerille -artikkeli, Sosiaalidemokraatti, 19.6.1980
- von Hertzen, U.-M. Eija Rasinmäki on onnellinen palatessaan matkoiltaan kotiin -artikkeli, Kymen Sanomat, 5.6.1999

Värjä, J. Enemmän kuin matto -artikkeli, Kouvola Sanomat, 30.5.2009

Otsikon mukaan:

Eija Matontekijäkin sen havaitsi. Mies sopii huonosti menestyvän naisen pirtaan -artikkeli, Naiset, 20.11.1980

Eija Rasinmäen matot -artikkeli, Punkalaidun, 29.4.1976

Eija Rasinmäen räsymatot museolla -artikkeli, Punkalaitumen sanomat, N:o 25 – 1977

Eija Rasinmäki: taideteollisia, perinnepohjaisia sisustustekstiilejä tähän päivään -artikkeli, Turkulainen, 12.11.1981

Eija Rasinmäki uskoo räsymaton paluuseen -artikkeli, Maaseudun tulevaisuus, 19.8.2011

Eijan matoilla on vientiä -artikkeli, Tuotantouutiset 3/1981

Hyvä että näyttely saatiin pystyyn – Suomalainen matontekijä on nykyään ah-
taalla -artikkeli, Etelä-Suomen Sanomat, 1/1992

Kolmet kangaspuut muutettaessa Seikunmaan koululle 1972 -artikkeli, Extra, 9.2.1974

Kutomo Rasinmäki rynnii ulkomaisille markkinoille -artikkeli, Hämeenkulma, 5.12.1979

Kutomo viimeistä talvea Loimaalla -artikkeli, 1979

Kääntömattoa ja ruutua -artikkeli, 1982

Nuori räsymattojen tekijä uskoo vanhoihin malleihin -artikkeli, Satakunnan kan-
sa, 25.8.1976

Rasinmäki laajentaa ja keskittää -artikkeli, Hämeenkulma, 5.6.1980

Räsymatto on nyt reipas ja tyylikäs -artikkeli, Avotakka, 4/1982

Räsymattoja Loimaalta ulkomaiden markkinoille -artikkeli, 1978

Tarmokkaita naisia, Avotakka 11/1974

Vanha koulu värikkäiden räsymattojen syntysijana -artikkeli, Loimaan lehti, 26.9.1974

Vanhan mattotehtaan kätköistä löytyy elämyksellinen kesänäyttely -artikkeli, Hämeen yrityssanomat, kesä 2010

Lehdistötiedotteet

Kevät on uusien mattojen aikaa. 8.5.1991. Kutomo Rasinmäki ky.

Kätten taito mattoon tallennettuna. 12.4.1991. Kutomo Rasinmäki ky.

Kuvat

Kuva 1	Eija Rasinmäki.
Kuva 2	Oitin kutomorakennus.
Kuva 5	Oitin kutomosali.
Kuva 11	Jacquard-kone.
Kuva 17	Kekäle 1970.
Kuva 18	Käpymetsä 1970.
Kuva 19	Wilhelmiina 1972.
Kuva 20	Ruutu 1970.
Kuva 21	Mosaiikki 1970.
Kuva 22	Takana Niitty 1973, pöydän alla Rusinamatto 1971, Kivimatto 1971.
Kuva 23	Kuuraparta 1973.
Kuva 25	Piano 1971.
Kuva 26	Unikko 1974.
Kuva 28	Kinos 1979.
Kuva 29	Palmikko 1980.
Kuva 30	Palmikko pastellit 1982.
Kuva 31	Palmikko laajalla keskustalla 1980.
Kuva 33	Karelia 1980.
Kuva 35	Apila 1981.
Kuva 36	Portaat 1981.
Kuva 38	Tulppaani 1982.
Kuva 39	Tulppaani 1982.
Kuva 40	Musta Tulppaani 1982.
Kuva 41	Tulppaani 1982.
Kuva 42	Inka 1984.
Kuva 43	Inka 1984.
Kuva 44	Santa Fe 1984.
Kuva 50	Bauhaus portaat 1988.
Kuva 55	Sonata 1991.
Kuva 56	Sonata 1991.
Kuva 58	Vasemmalta ylhäällä Polku-muunnelma ja Ratata, alhaalla Rata ja Saturnus 1991.
Kuva 60	Carioca Simple 1998.
Kuva 61	Carioca 1998.

Kuva 62	Ristikko 1998.
Kuva 63	Uniikki 2001.
Kuva 64	Sonata-muunnos 1998.
Kuva 65	Savanna 1998.
Kuva 68	Ruusupolku 2005.
Kuva 69	Suo 2005.
Kuva 70	Rekiretki 2005.
Kuva 71	Kalevan juhla 2005.
Kuva 76	Lupiini 2005, Kevät 2005.

Esitteet

Kuva 32	White bird 1980. Käsinkudottuja puuvillamattoja -esite, 1982.
Kuva 34	Sunnunta 1979. Käsinkudottuja puuvillamattoja -esite, 1982.
Kuva 37	Apila-Tulppaani 1982. Apila-Tulip -esite, 1986.
Kuva 42	Bauhaus 1984. Bauhaus-esite 1984.
Kuva 43	Polku 1984. Kutomo Rasinmäki ky -esite 1984,
Kuva 47	Santa Fe esitteessä 1985. Design Eija Rasinmäki -esite, 1985.
Kuva 48	Vuodenajat 1985. Kutomo Rasinmäki ky -esite, 1986.
Kuva 49	Oleander Double 1985. Kutomo Rasinmäki ky -esite, 1986.
Kuva 51	Victoria 1987. Design Eija Rasinmäki -esite, 1988.
Kuva 52	Olympus 1988. Design Eija Rasinmäki -esite, 1988.
Kuva 53	Olivia Deco 1988. Design Eija Rasinmäki -esite, 1988.
Kuva 57	Jazz 1991. Kutomo Rasinmäki ky -esite, 1991.

Muut kuvalähteet

Kuva 3	Räsymattoja tuvan lattialla. Sommittelussa käytetty kyynärä pohjaa, kortteli raitaa -periaatetta. E. Hägglund noin 1925–1930. Museovirasto. Kuva otettu kirjasta Kaukonen 1998, 44.
Kuva 4	Kelim-matto. Turunen, T. 2005. <i>Sisustusmatot</i> . Joensuun yliopisto. s. 31.
Kuva 6	Rasinmäki tarkastamassa työn edistymistä. Rasinmäen matot valloittavat maailmaa. Loimaan Seudun talousuutiset, 2/1978.
Kuva 7	Suunnittelemassa. Poutanen, R. Mattotaiteilija Eija Rasinmäki seestyy ja luo mökillään, Viesti 03/1999.
Kuva 27	Liitურaita 1975. Tikkanen, B. Perinteinen räsymatto sopii jokaiseen kotiin -artikkeli, 1979.
Kuva 79	Funkkismatto 1920–1930-luvulta. Klemola, M. 1979. <i>Kudomme suomalaisia mattoja</i> . Helsinki: Tammi. S. 18.

Liite

Liite 1: Haastattelurunko 11.5.2011 ja 31.5.2011

- **Henkilöhistoria**
 - o Syntymäaika ja -paikka, perhe ja ympäristö
 - o Koulutus
 - o Milloin kiinnostuit kudonnasta?
 - Muut harrastukset
 - o Miten päädyit yrittäjäksi?
 - o Uran vaiheita
 - o Asuinpaikat
 - o Perhe
- **Yrityksen historia**
 - o Alkuvaiheet, yrityksen perustaminen
 - o Miten laajeni?
 - o Tehtaat
 - o Eijan oma toimenkuva yrityksessä eri aikoina
 - o Lama-aika
 - o Toimintaympäristö: kilpailu?
 - Mattokutomoiden määrä Suomessa nykyisin?
- **Yrityksen toiminta-ajatus**
 - o Pääperiaatteet: mihin pyritään, mitä tehdään ja kenelle?
 - Asiakasryhmät: millaiset ihmiset ostavat räsymattoja?
 - Teetkö samanlaisia mattoja sekä suomeen että ulkomaille?
 - o Toimintarytmi: miten usein tehdään uusia malleja? Tehdäänkö kausittain uusi mallisto? Omamalliperiaate? Tilaustyö?
 - o Miten markkinoidaan?
 - o Mihin tuotteita myydään? Miksi juuri niille markkinoille?
- **Räsymatto**
 - o Kiinnostus räsymattoa kohtaan, mistä lähti?
 - Missä opit kutomaan? Kuka opasti? Saitko oppia koulusta tai kursseilta?
 - o Asenteet räsymattoa kohtaan
 - Mitä räsymatto sinulle merkitsee?
 - Millaisia arvoja räsymatto mielestäsi edustaa?
 - Mitä pyrit viestimään omilla matoillasi?
 - Räsymatto vai puuvillamatto? Rahkamatto?
 - Mikä on laatua räsymatossa?
- **Perinne**
 - o Mitä perinne sinulle merkitsee? Suomalaisuus?
 - o Perinnearvot?
 - o Voiko mielestäsi perinnettä muuttaa?
 - o millä tavalla tuot sitä esiin työssäsi/matoissasi?
 - materiaalit, valmistustekniikka, värit, mallit, muuta?
- **Trendit**
 - o miten huomioidaan parhaillaan vaikuttavat/tulevat trendit? Huomioi-daanko?
 - o millä tavalla seuraat aikaasi?
 - o Pyrit uudistamaan perinteistä mattoa: onko uuden ja vanhan yhdistämi-nen hankalaa?

- Suunnittelu- ja valmistusprosessi

- Suunnittelu
 - Mitkä seikat räsymatossasi ovat sinulle tärkeitä?
 - Mistä suunnittelu lähtee liikkeelle, inspiraation lähteet?
 - Tavoitteet, pyrkimykset?
 - Suunnittelumenetelmät: luonnokset, lankakieputukset, mallitilkut, mallimatot, tietokonesuunnittelu?
 - Käytätkö erilaisia suunnittelutapoja eri tilanteissa? mikä vaikuttaa suunnittelutavan valitsemiseen?
 - Onko suunnittelu nyt erilaista kuin varhaisina vuosina? mitä kehitystä on tapahtunut?
 - Mikä on asiakkaan rooli suunnittelussa?
 - Trendit, perinne, tarvekartoitus, asiakaspalaute?
 - Kudontaohjeet: kuka tekee, millaisia?
 - Tuotannollisten rajoitusten huomiointi
- Käytetyt laitteet
 - Mistä hankittu?
 - Millä perusteella: miksi niin leveitä koneita? oliko tietoinen ratkaisu?
 - Ominaisuudet: leveys, niisivarsien ja polkusten määrä...
 - Miten eroaa käsikangaspuista?
 - Mitä hyviä ja huonoja puolia? Rajoitteita?
 - Muut laitteet ja apuvälineet
 - Millaista kehitystä laitteissa yrityksen historian aikana?
- Käytetyt materiaalit
 - Mitkä seikat ovat vaikuttaneet materiaalivalintoihin?
 - Kierrätysmateriaalin käyttö?
 - Värjäys, värivarasto
 - Kuka värjää? Millä väreillä?
 - Miten muuttunut aikojen saatossa?
 - Mistä hankitaan ja on hankittu aiemmin?
 - Onko ollut vaikeuksia saada materiaalia?
- Valmistus
 - Loimi
 - Kuka luo, ja miten?
 - Aina sama materiaali loimissa? Loimien värit?
 - Erot käsikangaspuihin?
 - Miten usein sidontaa vaihdetaan?
 - Kutominen
 - Mikä on kutojan vaikutusmahdollisuus maton ulkonäköön tai malliin?
 - Miten kauan maton valmistus kestää?
 - Viimeistely
 - Hapsut, kanttaus, muu tapa?
 - Tehdäänkö kaikki koristelut kudontavaiheessa, vai tehdäänkö niitä myös jälkeenpäin? Pujotukset yms.